

**Iraanse
Nederlanders**
Wachten op
tekens van leven
IN HET NIEUWS 6-7

RUSSISCHE SABOTAGE

Kustwacht kan niets op Noordzee

Kustwacht komt geld en mensen te kort om
Noordzee te beschermen tegen sabotage.

**Karlijn Kuijpers en
Carola Houtekamer**
AMSTERDAM

vragen van NRC vorig jaar men-
sen te hebben kunnen werven en
opleiden, zodat de personeelste-
korten worden teruggedrongen.

De Kustwacht kampt met zoveel
geld- en personeelstekorten dat
de dienst tot zeker 2027 niet kan
worden ingezet om internet- en
elektriciteitskabels, pijpleidingen
en andere infrastructuur op de
Noordzee te beschermen tegen
sabotage en spionage. Zo is de af-
deling die verdachte signalen
moet analyseren alleen tijdens
kantooruren geopend en had de
meldkamer in 2024 maar de helft
van de benodigde bezetting.

Meldingen van private partijen
als windparkexploitanten en vis-
sers die iets verdachts zien, kan
de Kustwacht niet verwerken,
maar enkel „aannemen en door-
zetten”. Nederland loopt hier-
door het risico spionage- of sabo-
tageacties niet op te merken.

Dat blijkt uit recente Kamer-
stukken en interne documenten
van de Kustwacht en meerdere
ministeries die NRC opvroeg met
een beroep op de Wet open over-
heid. NRC vroeg om stukken die
betrekking hebben op het zoge-
heten Programma Bescherming
Noordzee Infrastructuur (PBNI),
dat na de invasie van Rusland in
Oekraïne door zes ministeries in
het leven is geroepen. Uit de stuk-
ken blijkt dat het programma al
zo’n drie jaar nauwelijks van de
grond komt wegens gesteg-
gelover geld. Hoewel de dreiging
volgens de inlichtingendiensten
„onverminderd sterk” is, wil geen
enkel ministerie structureel geld
voor de plannen uittrekken.

De Kustwacht is dusdanig uit-
gehold dat hij zijn werk op gebied
van bescherming van offshore-in-
frastructuur in 2023 heeft stilge-
legd. Alle ambities voor opge-
schroefde beveiliging moeten tot
zeker volgend jaar „zo min moge-
lijk beslag leggen op tijd of capaci-
teit” van de dienst, blijkt uit de
stukken. De Kustwacht zegt op

Spionagedrones

Al in 2021 waarschuwde Natio-
naal Coördinator Terrorisme en
Veiligheid (NCTV) dat Rusland
„op structurele basis” toegang
probeert te krijgen tot vitale infra-
structuur om die te verstoren.
Sinds de invasie van Oekraïne in
2022 zijn de Europese zeeën
strijdtonel voor hybrideoorlogs-
voering: elektriciteits- en inter-
netkabels op de zeebodem wer-
den beschadigd door schepen die
hoogstwaarschijnlijk in opdracht

”
Tot op heden ontbreekt
dekking (voor Noordzee).
Dat vinden wij gek

Inspectie der Rijksfinanciën
eind 2023

van Rusland of China voeren. Aan
Rusland gelieerde schepen maak-
ten verdachte bewegingen voor
de Nederlandse kust, onthulde
NRC vorig jaar. Tegelijk is Neder-
land afhankelijker geworden van
infrastructuur op de Noordzee. In
2030 komt volgens het ministerie
an I&W zo’n driekwart van de ver-
bruikte elektriciteit van zee.

Commandant der strijdkrachten
Onno Eichelsheim riep vorige
zome op een congres in Den Haag
op tot meer innovatie, investerin-
gen en samenwerking voor de
verdediging van het continent,
ook op zee. De praktijk is echter
weerbarstig, in ieder geval binnen
de Nederlandse overheid.

Niemand wil betalen

De financiële problemen ontston-
den al toen het kabinet-Rutte IV

Lees verder op pagina 2

CULTUUR

SPECIAL **KUNST OP KOMST**

PAGINA C4-27

Zangeres Bente
Headliner ‘met unieke stijl’
en rauwe teksten

CULTUUR C12-13

Verkiezingen
Democratie
onder vuur van
online haat

IN HET NIEUWS 8-9

Mercosur-deal
Wie verliest of
wint: industrie
of EU-boeren?

ECONOMIE 23

Klimaatrecord
Opwarming in
2025 nog sneller
dan verwacht

WETENSCHAP 25

NIEUWSBRIEVEN

De hele dag op de hoogte
nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel

REDACTIE

redactie@nrc.nl
nrc.nl/overons

ABONNEMENTSVRAGEN

ga voor meer informatie
naar nrc.nl/service

Deze uitgave komt voort uit
Algemeen Handelsblad (1828)
en Nieuwe Rotterdamse
Courant (1844)

PRIJS €4,70

Jaargang 56
no. 89
BELGIË € 5,70

IN HET LAND
SANTPOORT-ZUID

FREEK SCHRAVESANDE

Wij allemaal samen. In onze eigen bubbel

Ik tik tik. „Lieve mensen...”. Alle gekeuvel in het achterzaaltje van dorpscentrum 't Bredoderode Huys verstomt als kunstenaar Anne-marie Sybrandy met een voegspatel tegen een theekopje slaat. „Fijn dat jullie er zijn.” En tegen de drie asielsezoekers uit Oeganda, de laatste hand leggend aan het mozaïekwerk op een tafel in het midden: „*Thanks for being here*”. En dan valt ze even stil. „Ik krijg er kippenvel van hè. Want dat is het. Dat we bij elkaar zijn, mét elkaar zijn. Verbinding leggen.”

En verbinding leg je natuurlijk met lijm. Dus vertelt Sybrandy, ingehuurd voor dit project, hoe ze het bankje kunnen inlijmen om daarna te bekleden met het kleurrijke mozaïekpatroon waaraan bewoners van Santpoort-Zuid samen met jongeren en vluchtelingen van de verderop gelegen asielboot zo hard hebben gewerkt. Zodat het vrijdags in zijn van de wethouder feestelijk kan worden ingewijd op zijn nieuwe plek naast de Dekamarkt.

Dus ja, hier komt het met de verbinding wel goed. Maar in de rest van Santpoort-Zuid, een villadorp schurkend tegen Bloemendaal aan, laat de lijm wat los.

Heeft alles te maken met het asielzoekerscentrum dat staat ingetekend op de plek van een oud honkbalveld. Tweehonderd vluchtelingen, voor tien jaar, als alternatief voor de asielboot in Velsen-Noord. De gemeenteraad is al akkoord en de Provincie buigt zich nu over het plan. Maar een deel van het dorp is in verzet.

Alleen, dat gaat in het beschaaftde Santpoort-Zuid toch niet wat anders dan elders. Hier geen fakkels of gesneuvelde ruiten maar genuanceerde spandoeken als ‘Geen groot AZC’ en tegenstanders die hun actiecomité hebben omgebogen tot heuse goede doeleninstelling: Stichting Samen Santpoort-Zuid, voor „behoud van de identiteit” en „bescherming van het landschap”. Mét ANBI-status, zodat tegenstanders kunnen doen voor de benodigde juridische procedures. Waarna ook de voorstanders – vandaag druk met het

bankje – zich verenigden, in Het Andere Geluid van Santpoort-Zuid.

Het ontstaan van zulke breuklijnen in een gemeenschap, vertelt Bram Tjaden (72), klaar om in te lijmen, is best een pijnlijk proces. „In de buurtapp begon ik eens over Het Andere Geluid en toen stond er een paar keer ‘... heeft de groep verlaten’”. Maar in het openbaar hoort hij de tegenstanders amper. „Ze richten zich vooral op de gemeente en mogelijke procedurefouten.”

Geen gedag meer zeggen, dat merkt Anouschka Holten (54) wel op de voetbalclub van haar zoon. En op de tennisclub moest ze laatst een wedstrijd spelen tegen een fervente tegenstander van het azc. „Wel gewonnen”, glimlacht ze. „Maar helaas hadden we naderhand geen tijd meer om 't erover te hebben.” Jammer, want nu blijft alles „zo onderhuids”.

In Santpoort-Zuid geen fakkels of gesneuvelde ruiten maar genuanceerde spandoeken als ‘Geen groot AZC’

„Je raakt teleurgesteld in je eigen omgeving”, knikt Floor Briedé (67). „Dus ga je op zoek naar gelijkgestemden.” En dát is dan weer het voordeel als een gemeenschap zo gepolariseerd raakt over de komst van een azc: „Je leert nieuwe mensen kennen. En we hebben als groep al heel wat leuke activiteiten ondernomen”.

Zoals werken aan dit bankje „als punt van verbinding”. Het hele project is geïnitieerd door Samen Verder, een subgroep van Het Andere Geluid, en mede mogelijk gemaakt na geldinzameling via een buurtplatform dat Samen Velsen heet en dus, net als Stichting Samen Santpoort-Zuid, de gezamenlijkheid benadrukt. Samen, wij allemaal samen. „Samen in onze eigen bubbel”, glimlacht Holten. „Of – hoe noemden Van Kooten en De Bie dat ook al weer?”

» Vervolg van voorpagina

begin 2023 het PBNI in het leven riep. Zes ministeries, waaronder Defensie en EZ, kregen daarbij de taak samen met de Kustwacht de vitale infrastructuur op de Noordzee beter te beschermen, onder coördinatie van I&W. „Tot op heden ontbreekt de dekking. Dat vinden wij gek”, mailde de Inspectie der Rijksfinanciëneind2023, ruim een half jaar na de start van het programma.

I&W schrijft na vragen van *NRC* dat er eerst een actieplan en dreigingsanalyses moesten komen vóór een overzicht kon worden gemaakt van kosten. „Financiering vragen zonder een plan in te dienen is niet mogelijk.” Ook toen de kosten duidelijk waren, konden of wilden de ministeries niets of nauwelijks bijdragen. Zij vroegen Financiën het programma uit de algemene pot te financieren. Dat weigerde dat ministerie, met als reden dat het kabinet demissionair was.

Financiën weigerde ook aan te schuiven bij overleg over het benodigde geld, blijkt uit de stukken. Dat schoot Infrastructuur & Waterstaat in het verkeerde keelgat. Het is „niet dat I&W of een ander ministerie dit zelf verzonnen heeft en dat het een *nice-to-have* zou zijn”, mailde een ambtenaar aan Financiën. „Op verzoek van de Nationale Veiligheidsraad is dit opgepakt.” De Veiligheidsraad is ministerieel overleg onder leiding van de premier over veiligheid en defensie.

Pas toen toenmalig premier Mark Rutte erbij werd gehaald, besloot het demissionaire kabinet halverwege 2024 17 miljoen vrij te maken voor dat jaar, en 25 miljoen voor 2025. Maar dit waren „incidentele bijdragen”. Dat is niet genoeg, waarschuwen ambtenaren toen al. „Zonder structurele investeringen blijft weinig meer over om de bescherming van de Noordzee infrastructuur te kunnen versterken”, mailde een ambtenaar van I&W. Volgens I&W is jaarlijks zo'n 70 miljoen euro nodig voor het programma. Ruim de helft ervan zou nodig zijn voor de Kustwacht, blijkt uit de stukken.

In de drie jaar dat het programma loopt is weinig van de grond gekomen, valt te lezen

in de documenten – afgezien van wat „*quick wins*” als de aanschaf van nieuwe camera's en radarsystemen. Als dan een verdacht schip wordt gesignaleerd, zijn er te weinig mensen of boten om iets te doen.

Ook het delen van informatie tussen Kustwacht, marine, inlichtingendiensten, politie en OM verloopt gebrekkig, blijkt uit een recent adviesrapport dat in opdracht van I&W werd geschreven. De Kustwacht heeft te weinig informatie en mensen om verdachte signalen goed te analyseren. Het is meermaals voorgekomen dat een door de Kustwacht ontvangen signaal pas een paar dagen later door inlichtingendiensten of marine werd geduid. In de tussentijd werd op basis van onvolledige informatie wel besloten of en, zo ja, hoe moest worden ingegrepen.

Zo kunnen dubieuze schepen onopgemerkt blijven. Zoals het vrachtschip Ruby, dat in oktober 2024 op de Noordzee doolde

Voor 2026 is slechts vijf miljoen euro gereserveerd en is het aan een nieuw kabinet om besluiten te nemen

met aan boord explosief ammoniumnitraat uit Rusland. „Wegens veiligheidsoverwegingen is dit schip in meerdere landen niet welkom”, staat in vrijgegeven notulen. Maar „deze informatie is nagenoeg pas als laatste schakel bij de Kustwacht terechtgekomen”. De Kustwacht schrijft in reactie op *NRC*-vragen dat hij zelf al informatie had over de Ruby voordat ze een formele melding kreeg. „We hielden dit schip dus in de gaten”, schrijft de woordvoerder.

Vooralsnog is er geen oplossing voor de financieringsproblemen. Voor 2026 is slechts 5 miljoen euro gereserveerd. Volgens minister Robert Tieman (I&W, BBB) is het aan het nieuwe kabinet om een besluit te nemen over het vervolg van het Programma Bescherming Noordzee Infrastructuur.

Reageren?onderzoek@nrc.nl

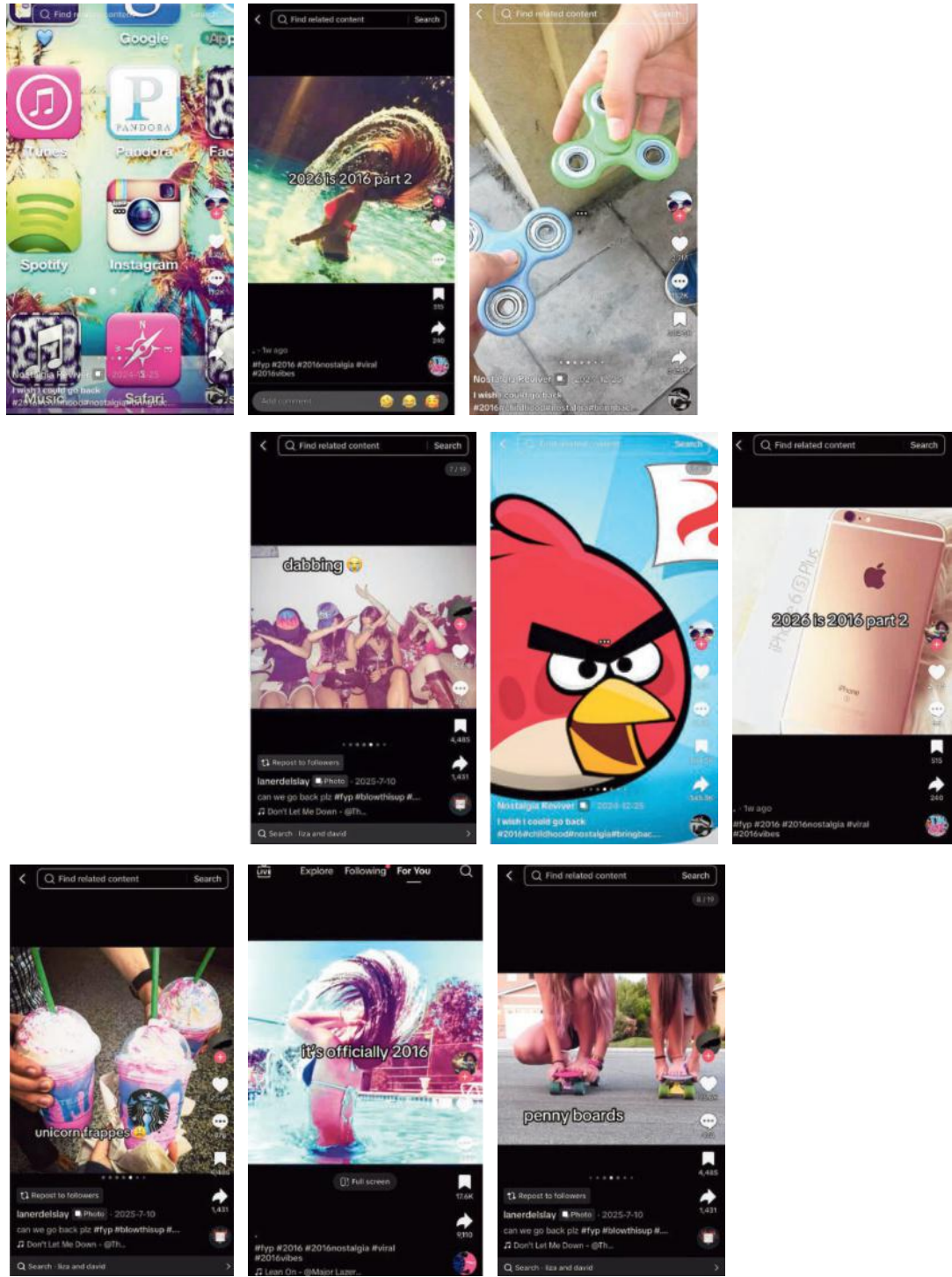
TRENDING

NOSTALGIE

Mensen op de socials willen massaal terug naar 2016. Maar waarom?

Te midden van wereldwijde politieke chaos verlangen mensen op sociale media terug naar het jaar waarin ‘alles beter was’: 2016. Waar komt de nostalgie voor fidget spinners en sepia-effecten vandaan? „Onrust is een trigger voor nostalgie.”

Terug naar 2016. vanaf linksboven. Oud logo instagram; Hairflip; Fidget spinner; Dab; Angry birds; iPhone 7; Hippe Starbucksdrankjes; Nog een hairflip; Pennyboard: soort klein skateboard dat toen populair was.

van nostalgie en hoogleraar aan het Amerikaanse Le Moyne College, per mail. „Plotselinge en ingrijpende veranderingen, zoals de pandemie of politieke polarisatie, creëren angst. Verandering is stressvol. Het versnellende tempo van verandering kan het gevoel oproepen dat we de technologische ontwikkelingen – zoals AI, virtual reality – niet kunnen bijhouden. Het bedreigt ons gevoel van controle, een fundamentele menselijke behoefte.”

Gen Z

Vooraf Gen Z is hiervoor gevoelig, volgens Batcho. „Zij bevinden zich in een overgangsfase van adolescentie naar volwassenheid, dat brengt stress met zich mee over het leren omgaan met de verantwoordelijkheden en onzekerheden die een toekomst als volwassene met zich zal brengen. In die levensfase ben je vatbaarder voor nostalgie.”

En nostalgie werkt geruststellend, zegt Anouk Smeeke, sociaal psycholoog bij de Universiteit Utrecht. „Het is een belangrijk emotioneel copingmechanisme. Het geeft mensen houvast; een anker. Het draait vaak om mooie herinneringen met dierbaren waardoor mensen zich meer verbonden voelen. En verbondenheid is een heel belangrijke psychologische basisbehoefte, laat onderzoek zien. Het zorgt ervoor dat we ons optimistischer voelen, minder eenzaam, en het leven als meer betekenisvol ervaren.”

Zorgen

Het is opvallend hoe breed gedragen deze trend is onder jongeren wereldwijd, zegt Smeeke. Het onderstreept hoe groot hun zorgen zijn over de staat van de wereld, het vinden van een huis, een baan, het klimaat. „Het toont een vorm van veerkracht en solidariteit: het is een creatieve en generatie-eigen manier om de gemoedstoestand op te vijzelen door herinneringen te delen over hoe zij waren als groep, als generatie, in 2016. Zo helpen ze elkaar om te gaan met onzekere ontwikkelingen in de wereld.”

Of platforms als TikTok en Instagram actief zulke trends aanjagen, is moeilijk te achterhalen. „Meta is totaal niet transparant”, zegt Lotje Beek, beleidsadviseur bij Bits of Freedom. Al zijn ze waarschijnlijk heel blij met de hype. „Het doel van deze platforms is natuurlijk geld verdienen. En ze verdienen meer geld naarmate je meer tijd op een platform spendeert, want dan kunnen ze je meer advertenties laten zien. Zo'n trend helpt daar natuurlijk ontzettend bij: want iedereen gaat terugzoeke in oude posts, elkaars posts bekijken, en nieuwe dingen posten.”

PROTEST

Wereldleiders aarzelen wat te doen nu het in Iran ernstig uit de hand loopt

Met al die doden is het duidelijk dat iets moet gebeuren. Toch zien experts ayatollah nog niet wankelen.

Derk Walters
AMSTERDAM

Het begon de wereld dinsdag te dagen dat het optreden van het Iraanse regime tegen de demonstranten ernstig uit de hand loopt. Dagenlang had het bevestigde dodental rond de vijfhonderd gelegen - gruwelijk genoeg, maar geen reden voor de internationale gemeenschap om in te grijpen. Dinsdag kwamen er cijfers van een heel andere orde naar buiten. Tweeduizend doden, zei een Iraanse functionaris. Twaalf- tot misschien wel twintigduizend, meldde CBS News.

Cynisch genoeg heeft het regime tijd gekocht door de dagenlange blokkade van alle communicatie met de buitenwereld. Daardoor kwamen amper beelden naar buiten, werd het dodental niet bijgewerkt - drong de ernst van de situatie onvoldoende door.

Daar is verandering in gekomen, mede door toedoen van media en mensenrechtenorganisaties die de schaarse informatie nauwgezet bestuderen. Het zijn beelden van overstelpde ziekenhuizen en mortuaria. Van moeders die knielen bij lijkzakken. Filmpjes die onophoudelijk het tak-tak-tak laten horen van een machinegeweer waarmee op demonstranten geschoten wordt.

Welk dodental dan ook het juiste zal blijken, het optreden van het ayatollah-regime is de grootste slachting van Iraanse burgers sinds decennia, en vermoedelijk sinds de islamistische revolutie van bijna 47 jaar geleden. En het zal hier niet bij blijven; het regime heeft aangekondigd dat het van plan is om arrestanten te executeren. Woensdag stond de eerste terechtstelling, van de 26-jarige Erfan Soltani, al gepland.

Dat is ongewoon snel, zelfs voor Iraanse begrippen. Eind vorig jaar, nog voor deze protesten uitbraken, bleek al dat het regime het aantal executies sterk opvoert. In november werden er 256 mensen terechtgesteld, onder wie politieke dissidenten. Ongetwijfeld dient de mogelijke executie van Soltani ter afschrikking van de demonstranten. Tienduizend andere arrestanten weten nog niet of hun hetzelfde lot wacht.

Schieten met scherp

De manier waarop het regime optreedt tegen de demonstranten, die sinds eind vorig jaar de straat op gaan uit protest tegen de economische omstandigheden en de onderdrukking, wekt internationaal veel woede. Ooggetuigen vertelden tegen *The New York Times* dat

het regime inmiddels met scherp op de demonstranten schiet. Zo was het niet vanaf het begin. In de eerste dagen was vooral de economische malaise de aanleiding voor demonstraties. Het regime leek zich die kritiek aan te trekken en kondigde onder meer een maandelijks toelage voor alle burgers aan. Toen protesten aanhielden en een politieke wending kregen, waarbij onder meer moskeeën, banken en overheidsgebouwen in brand gestoken werden, begon het schieten.

The Economist beschrijft hoe de geweldsescalatie verliep. De Iraanse veiligheidsstroepen begonnen aarzelen, met waarschuwingsschoten terwijl ze zich terugtrokken. Vervolgens kwamen de scherpschutters die op protestleiders mikten, hagel (bedoeld voor de jacht op kleine vogels) waarmee op ogen van demonstranten geschoten werd, en uiteindelijk machinegeweren op gepantserde voertuigen. Via Starlink-satellieten noteerde het Britse weekblad dit citaat van een demonstrant: „Ze maaiden de mensengolf neer.”

Plein van de Hemelse Vrede

Het enorme geweld in Iran wordt hier en daar vergeleken met het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede in Beijing, in 1989. Maar de Iraanse dodentallen liggen nu vrijwel zeker al een stuk hoger. Zulk geweld, zo luidt de gedachte bij menigeen, kan niet zonder gevolgen blijven. Volgens de Duitse bondskanselier Friedrich Merz bevindt het ayatollahregime zich in zijn „laatste dagen”.

Toch is dat volgens de meeste analisten een vorm van wensdenken. Uit zichzelf zal het regime niet gauw opstappen. Waarom, vraagt Midden-Oostenanalist Zvi Bar’el van de Israëlische krant *Haaretz* zich af, zou het ook? De demonstranten hebben geen duidelijk leider en zijn verdeeld over wat ze eisen. Evenmin beschikken ze over zware wapens, waarmee Ahmed al-Sharaa vorig jaar bijvoorbeeld de Syrische dictator Bashar al-Assad verdreef.

Er zijn nog geen barsten te bespeuren in het veiligheidsapparaat, wat tijdens de Arabische Lente cruciaal was in bijvoorbeeld Egypte en Tunesië. Niet bij de Revolutionaire Garde, maar ook niet bij de paramilitaire Basij-militie, bestaande uit zo’n miljoen vrijwilligers. Dat laatste, schrijft Bar’el, is vooral veelzeggend, omdat die vrijwilligers overwegend arme mensen zijn die best eens wat in de protesten zouden kunnen zien. Maar ze blijven loyaal.

Er moet iets gebeuren om het Iraanse regime tegen te houden, daar-

Links: Deze still uit een video's die tussen 9 en 11 januari 2026 is opgenomen en op sociale media circuleert toont beelden uit een **mortuarium met tientallen lichamen** en rouwenden in Kahrizak, even buiten Teheran. **NRC** heeft deze beelden geverifieerd. **Rechts:** Anti-regeringsdemonstratie op 9 januari in **Teheran**. FOTO'S UGC VIA AP

over zijn wereldleiders het eens. Maar wat? De machtigste van allemaal, Donald Trump, kondigde dinsdagavond op zijn sociale medium actie aan, maar wilde later op de avond niet verduidelijken wat die actie zal inhouden.

Lucht- of cyberaanvallen?

Gespeculeerd wordt er volop: luchtaanvallen? Cyberaanvallen? Hogere handelstarieven? Een doelgerichte aanval, zoals op Venezuela? Verschijnt opperste leider Ali Khamenei straks in een Amerikaanse helikopter? Een extra probleem is dat interventie door VS het verhaal van het regime versterkt dat alle onrust door het Westen veroorzaakt wordt. Dat zou het land juist tegen het Westen kunnen verenigen. Iran houdt vol dat de demonstranten „terroristen” zijn, agenten van de Israëlische inlichtingen-

Een extra probleem: interventie VS versterkt verhaal van regime dat alle onrust door Westen komt

dienst Mossad, „vijanden van God”.

Juni vorig jaar viel daadwerkelijk een Israëlisch-Amerikaanse bommenregen op Iran. Destijds verwelkomden sommige kritische Iraniërs de westerse bemoeienis aanvankelijk. Al wezen commentatoren er ook op dat lang niet alle mensen die tegen het regime zijn automatisch ook aan de kant van Israël en de VS staan. Een regime dat zo veel geweld nodig heeft om protest de kop in te drukken, kan onmogelijk stabiel genoemd worden. Ook al zouden de theocraten op korte termijn hun eigen macht weten te consolideren, daarmee lossen ze niets van de grieven van de bevolking op. Nieuwe confrontaties zullen daarom onvermijdelijk zijn.

Met medewerking van Lian Hof en Georgia Oost

IRAN EN BONDGENOTEN

Regime kwetsbaar, staat vrijwel alleen in de regio

Het Iraanse regime steunde altijd op netwerk in de regio. Nu dit in puin ligt, is ook fundament onder de veiligheidstrategie weg.

Irith Fuks
AMSTERDAM

„Wanneer een regime alleen nog met bruut geweld aan de macht kan blijven, is het in feite ten einde. Ik ga ervan uit dat we de laatste dagen en weken van dit bewind meemaken.” Met deze woorden markeerde de Duitse bondskanselier Friedrich Merz dinsdag de precare positie van Iran tijdens zijn staatsbezoek aan India. Iran staat nu vrijwel alleen, zowel internationaal als in de regio.

Jarenlang stoorde de veiligheidsstrategie van Teheran op een netwerk van milities, bekend als de ‘As van Verzet’, waaronder Hezbollah in Libanon, Hamas in Gaza, de Houthi’s in Jemen en het Assad-regime in Syrië. Iran financierde, bewapende en trainde deze bondgenoten, die Teherans belangen dienden. Ze fungeerden ook als schild voor Iran en versterkten de afschrikking van Israël, legt Iran-deskundige

„Voor Revolutionaire Garde is de keuze tussen vechten of de ondergang

Peyman Jafari Iran-deskundige

Peyman Jafari uit. De Iraans-Nederlandse historicus is verbonden aan de Universiteit van William & Mary in de Verenigde Staten.

Deze bondgenoten hebben de afgelopen jaren zware klappen te verduren gekregen. Vooral de verzwakking van Hezbollah is een strategisch verlies voor Iran. „Toen Hezbollah nog over volledige gevechtskracht beschikte, vormde de organisatie een geloofwaardige afschrikking tegen een Israëlische aanval op Iran, de gezworen aartsvijand van het regime,” zegt Midden-Oostenexpert Paul Aarts van de Universiteit van Amsterdam. Het indrukwekkende raketarsenaal in Zuid-Libanon was volgens Aarts de „levensverzekering” van Teheran.

Die verzekering is na de laatste oorlog met Israël na oktober 2023 grotendeels waardeloos geworden. De uitgeschakeling van kopstukken zoals de leider Hassan Nasrallah en de grootschalige vernietiging van militaire infrastructuur hebben Hezbollah zwaar geraakt. Hoewel Iran de organisatie volgens een Amerikaanse veiligheidsbron in 2025 nog met 1 miljard dollar heeft gesteund, is het de militie vooralsnog niet gelukt haar afschrikingsmacht te herstellen.

Een regionale kaalslag

Hezbollah is niet de enige schakel die recent wegviel uit Irans regionale netwerk. In Gaza is Hamas militair gedeelmee: Israëlische bombardementen hebben het tunnelnetwerk en de wapenfabrieken onbruikbaar gemaakt, en vrijwel alle ervaren militaire commandanten zijn uitgeschakeld. Daar komt de val van het Syrische Assad-regime in december 2024 nog bij. Syrië was decennialang de doorvoerweg voor Iraanse wapenleveranties aan Hezbollah. „Wat overblijft zijn de Houthi’s in Jemen en sjitische milities in Irak, maar ook die zijn verzwakt,” aldus Jafari.

Het wegvallen van deze bondgenoten ondermijnt het laatste restje legitimiteit van het regime in eigen land. Na dat corruptie, hoge inflatie en ecologische crises zoals droogte en waterschaarste het vertrouwen van de bevolking hadden aangetast, is ook de belofte van het regime dat het veiligheidskon garanderen niet langer geloofwaardig. De belofte dat Iran onder de lui-

dige leiding geen „tweede Syrië of Irak” zou worden, verliest zijn kracht nu die bondgenoten zijn weggefallen, stelt Aarts.

Tegelijkertijd staat Iran militair gezien niet machteloos. Vorig jaar juni vielen Israël en de VS Iran aan, met bombardementen op onder andere nucleaire faciliteiten. Volgens Israëlische en Amerikaanse inlichtingendiensten heeft het land na die Twaalfdaagse Oorlog zijn raketarsenaal en luchtverdediging grotendeels hersteld. Teheran investeert fors in zijn luchtafweersystemen en wist, mede dankzij Chinese grondstoffen voor raketbrandstof, zowel de productiecapaciteit als het aantal ballistische raketten weer op een niveau te brengen dat in de buurt komt van dat van vóór het conflict. Daarmee zou Iran, ook zonder zijn regionale bondgenoten, Israël rechtstreeks zwaar kunnen treffen.

China en Rusland aan de zijlijn

In theorie zijn China en Rusland bondgenoten van Iran, maar volgens Jafari is die steun beperkt. Beide landen keurden de dreiging van aanvallen van de Amerikaanse president Donald Trump vanwege de onderdrukking van de huidige protesten af, maar ze ondernamen geen actie. China is traditioneel terughoudend met militaire hulp: „China doet zaken, geen oorlogen”, aldus Jafari. Rusland heeft zijn handen vol aan de oorlog in Oekraïne.

Dat de dreigementen van Donald Trump meer dan retoriek kunnen zijn, werd al pijnlijk duidelijk voor Iran tijdens de oorlog vorig jaar. Ook de kidnapping van Nicolás Maduro, de Venezolaanse bondgenoot van Iran, is voor Teheran een signaal dat Amerikaanse dreigementen serieus genomen moeten worden.

Trump meldde dinsdag dat Teheran contact had gezocht voor onderhandelingen, een aanbod dat Trump naar eigen zeggen afwees. Hoewel dergelijke claims moeilijk te verifiëren zijn, passen ze in het beeld van een regime dat de diplomatieke en militaire opties uit zijn handen voelt glippen.

Toch is de val van het regime geen uitgemaakte zaak. Onderzoeker Damon Golriz van het recent opgerichte Haagsch Instituut GeopolitiekNu wijst erop dat voor een succesvolle revolutie drie voorwaarden zijn: een verenigde

„Raketarsenaal Zuid-Libanon was de levensverzekering

Paul Aarts Universiteit Amsterdam

oppositie, internationale druk en – cruciaal – overlopers binnen de machtsstructuur.

Aan de eerste twee is gedeeltelijk voldaan. De afkeer van het regime fungeert als een bindmiddel voor een meerderheid van de Iraanse bevolking – hoewel het de opstand nog aan duidelijke leiders ontbreekt – en de internationale isolatie is nagenoeg totaal. Maar aan de derde voorwaarde ontbreekt het nog. Er is geen sprake van generaals die de wapens neerleggen of diplomaten die massaal overlopen.

Voor de harde kern van het regime, de Revolutionaire Garde, is er simpelweg geen weg terug. „Zij hebben alles te verliezen,” zegt Jafari. „Ze staan op terreurlijsten en vrezen de wraak van de eigen bevolking na decennia van onderdrukking. Voor hen is de keuze existentieel: vechten of de ondergang.” Juist die overlevingsdrang van een zwaarbewapende minderheid maakt dat de ‘laatste dagen’ waar Merz over spreekt, wel eens lang kunnen duren.

Yaghoub Sharhani: ‘Mensen kijken naar Syrië en zien dat daar grote veranderingen zijn geweest. Ze krijgen hoop.’ FOTO ZARA NOR

IRAANSE NEDERLANDERS

‘Rest van wereld ziet niks, regime kan zijn gang gaan’

Iraanse Nederlanders wachten op een teken van leven van hun naasten in hun geboorteland. Contact met familie en vrienden verloopt moeizaam. „Ik heb geen idee of ze thuis zijn gekomen.”

Mojdeh Feili: ‘Er gaan zoveel theorieën rond. De redenen achter de boosheid van Iraniërs wordt daarmee tekortgedaan.’ FOTO ZARA NOR

Or Goldenberg

AMSTERDAM

De afgelopen decennia zijn miljoenen Iraniërs hun geboorteland ontvlucht, vaak omdat ze daar vanwege hun politieke of maatschappelijke activiteiten of hun mening niet meer veilig waren. Sinds achttien dagen geleden grote demonstraties uitbarstten, heeft het Iraanse regime volgens mensenrechtenorganisatie HRA-NA tot woensdagochtend zeker 2.400 demonstranten gedood. Het daadwerkelijke dodental ligt waarschijnlijk hoger, omdat nog niet alle slachtoffers geïdentificeerd konden worden. ‘*Ghorbat*’ betekent ballingschap in het Farsi. Ver van huis zijn, heimwee hebben, eenzaamheid voelen. Een woord dat de stemming van Iraniërs in Nederland beschrijft. De huidige golf van protesten in Iran zorgt voor gevoelens van wanhoop en machteloosheid aan de ene kant, maar ook voor groeiende hoop. Ze houden zo goed als het kan contact met hun familie en vrienden. Dat is extra moeilijk sinds donderdag, toen het regime al het internet- en telefoonverkeer stillegde.

**Niki Padidar (45)
regisseur en schrijver**

Regisseur en schrijver Niki Padidar is de hele dag aan het scrollen, tot ze er misselijk van wordt. Tijdens de Irak-Iranoorlog in de jaren tachtig vluchtte Padidar met haar ouders vanuit Teheran naar Nederland. Op zoek naar informatie ververst ze nu continu haar berichten; telkens kijkt ze of haar familie en vrienden online zijn geweest.

Twee van haar naasten lieten Padidar vorige week donderdagmiddag weten dat ze de straat op gingen. Dat was het laatste contact dat ze met hen heeft gehad. Elke dag ziet ze achter haar verstuurd berichtje slechts één vinkje. Niemand is online geweest. Dinsdag lukte het haar om met een familielid te bellen. Van al haar andere dierbaren weet ze niets.

„Ik heb geen idee of ze thuis zijn gekomen, of er iets is gebeurd, hoe het met ze gaat of hoe het eraan toe gaat op straat”, zegt Padidar. Mondjesmaat komen video’s binnen, maar lang niet zoveel als ruim drie jaar geleden. Tijdens die protesten, met als aanleiding de marteling en de dood van de 22-jarige Jina (Mahsa) Amini omdat haar hijab volgens de zedenpolitie niet goed zat, kon ze alles op de voet volgen. De onbereikbaarheid van nu heeft grote impact. „Mensen kunnen elkaar niet waarschuwen, ambulances kunnen niet worden bereikt en artsen hebben onderling geen contact. En: de rest van de wereld ziet niks. Het regime kan zijn gang gaan, in het donker.”

Mensen daar lopen tegen heftige dilemma’s aan, ziet Padidar. Zoals ouders die hun kinderen willen beschermen, maar hen tegelijkertijd niet willen verbieden op te komen voor hun vrijheid. „Ik heb het gevoel dat mensen zichzelf nu meer verdedigen dan in 2022”, zegt ze. „Ik heb beelden gezien van agenten die wegrennen omdat demonstranten terugduwen. Ze zijn met meer en het lijkt alsof ze voor zichzelf opkomen. Al is dat relatief, want de ene kant loopt met traangas, knuppels en wapens. De andere kant heeft bijna niks.”

Padidar is er de hele dag mee bezig. „Tegelijkertijd voel ik me com-

Niki Padidar: ‘De ene kant loopt met traangas, knuppels en wapens. De andere kant heeft bijna niks.’ FOTO LIN WOLDENDORP

pleet machteloos”, zegt ze. „Het enige wat ik kan doen, is delen wat er aan de hand is.” Maar zelfs dat voelt soms ongemakkelijk. „Het gaat niet om ‘ons’ hier, maar om hen. Wij kunnen hier wel van alles vinden, bedenken wie de volgende leider van Iran moet zijn, of wat er anders moet. Maar zij riskeren dagelijks hun levens.”

**Yaghoub Sharhani (29),
journalist**

In 2015 vluchtte de Arabisch-Iraanse journalist Yaghoub Sharhani naar Nederland. Vanuit Libanon, waar hij - destijds negentien jaar oud - studeerde. Zijn broer en andere activisten werden in Iran gearresteerd en de lange arm van Teheran was ook naar hem op zoek.

„Ik hoorde vijf dagen geleden van iemand, niet eens echt een bekende van mij, maar een indirecte naaste van mijn moeder”, vertelt Sharhani. Zo bereikt het nieuws hem. Via via hoorde hij dat mensen die hij kent de straat op zijn gegaan in zijn geboortestad Ahvaz, in het zuidwesten van Iran. Sinds donderdag heeft hij geen contact met het thuisfront, ook niet met zijn ouders.

In zijn provincie leeft de Arabische Ahwazi-minderheid al lange tijd op gespannen voet met het regime. Het is de armste regio van het land, waar tegelijkertijd het grootste deel van alle Iraanse olie wordt gewonnen. Onderwijs in de eigen Arabische taal is er verboden, de inwoners moeten zich cultureel schikken naar Teheran.

Thuis was hij Arabier, op school Iraniër. „Als je opgroeit in deze regio, in een bevolkingsgroep die tot een gediscrimineerde minderheid behoort, heb je een hele andere band met het land”, zegt Sharhani. Die relatie is door de grootschalige demonstraties van 2022 verder veranderd. „Verschillende Iraanse minderheden sloegen de handen ineen. Ze zijn het niet eens over de toekomst van het land, maar delen wel de mening dat het huidige regime weg moet.”

De demonstraties van toen hebben tot meer veranderingen geleid. „Vrouwen lopen bijvoorbeeld vaker zonder hoofddoek op straat”, zegt Sharhani. „En jonge generaties zien in dat als ze geen verdeeld Iran willen, er ook naar minderheden moet worden geluisterd.”

„De demonstraties van nu voelden in het begin veel kleiner dan die van een paar jaar geleden”, zegt hij. Ze begonnen onder winkeliers en marktkooplui in Teheran, maar breidden zich binnen enkele dagen uit tot grootschalige demonstraties. „Dat komt omdat het begon met economisch ongenoegen. Dat raakt iedereen. Ook mensen die normaal gesproken achter het regime staan.”

„Het regime is verzwakt door sancties, door Israëlische aanvallen, maar ook door de woede van demonstranten. Echte woede. Politiebureaus worden met molotovcocktails bekogeld. Mensen kijken naar Syrië en zien dat daar grote veranderingen zijn geweest. Ze krijgen hoop.” Niet dat het in Syrië perfect gaat, nuanceert Sharhani snel. „Maar de sancties zijn opgeheven, er is weer contact met de rest van de wereld.”

Dag en nacht volgt Sharhani de huidige demonstraties. Als hij ’s nachts wakker wordt, pakt hij meteen zijn telefoon om Amerikaans nieuws te checken. Is er een hoge overheidsfunctaris geraakt? Is het regime van buitenaf aangevallen?

Hij denkt aan vorig jaar, toen de Verenigde Staten aanvallen uitvoerden en daarbij onder anderen generaal Mohammad Bagheri en Hossein Salami doodden. Op zoiets hopen veel Iraniërs „elke nacht nog steeds”, zegt Sharhani. Zelf noemt hij het hoop putten uit machteloosheid. „Wie die hoop kan bieden, maakt mij niet zoveel uit. Iedere verandering is goed.”

**Mojdeh Feili (36),
schrijver en activist**

Mojdeh Feili kwam samen met haar moeder naar Nederland toen ze zeven

„Wij kunnen hier wel van alles vinden, bedenken wie de volgende leider van Iran moet zijn. Maar zij riskeren dagelijks hun levens

Niki Padidar
regisseur en schrijver

jaar oud was. Feili’s ouders waren allebei activisten, gericht tegen het regime. Haar Koerdische vader was al eerder gevlucht, na een gevangenschap van acht jaar in de beruchte Evin-gevangenis in Teheran.

Normaal gesproken weet ze altijd hoe het met haar familie in Teheran gaat. Tot de demonstraties van 2022 ging ze nog met enige regelmaat terug naar Iran. Sinds ze zich tegen de autoriteiten heeft uitgesproken, is het contact alleen nog online. „Foto’s van bruiloften, dat soort dingen.”

Ze maakt zich vooral zorgen om haar neefjes van eind twintig, die in haar woorden „het gevaar voor hun eigen leven niet altijd heel belangrijk vinden”. Vorige week dinsdag hoorde ze voor het laatst van hen. „Met al het nieuws over het aantal doden worden de zorgen groter.”

De desinformatie die uit het land komt, duizelt haar. Zelfs zij vindt het moeilijk om te weten wat waar is. „Hoe moet dat dan zijn voor mensen die geen connectie met Iran hebben? Hoe kunnen zij kritisch naar informatie kijken?”

„Mensen zeggen dat de Mossad deze demonstraties orkestreert, of dat Reza Pahlavi [de zoon van de in 1979 afgezette sjah] alles aanjaagt. Er gaan zoveel theorieën rond. De redenen achter de boosheid van Iraniërs wordt daarmee tekortgedaan”, zegt Feili.

Bij de grootschalige protesten van 2022 hielp ze demonstraties organiseren, nu neemt ze zichzelf in bescherming. „Ik voel me verlamd, bijna alsof de informatie niet echt binnenkomt”, zegt Feili. Ze is terughoudend, durft hoop niet te veel ruimte te geven. Nadat de demonstraties een paar jaar geleden stopten en de executies begonnen, belandde ze in een depressie.

„Hoe goed we ook verbonden zijn met de mensen in Iran, wij hebben nooit volledig zicht op de situatie waarin zij zich bevinden. Het belangrijkste is hoe het met de mensen daar gaat. Ik denk dat het belangrijk is voor Iraniërs in de diaspora om na te denken over je rol. Sommigen roepen bijvoorbeeld Trump op om in te vallen, maar hoe weten wij wat het beste is voor de mensen daar?”

EXPLOSIË

Ruim uur geen stroom in grote delen Amsterdam

AMSTERDAM

Grote delen van Amsterdam hebben woensdag vanaf circa 16 uur ongeveer een anderhalf uur zonder stroom gezeten. De storing werd veroorzaakt door een explosie in een elektriciteitsstation op de Marnixstraat bij werkzaamheden. Volgens de veiligheidsregio raakten vier mensen lichtgewond. Netbeheerder Liander meldde dat in totaal 50.000 mensen waren getroffen door de stroomstoring. Door de storing stonden de meeste trams stil. Ook waren vele winkels, onder andere in de Kalverstraat, dicht. (ANP)

WONINMARKT

Gemiddelde huur woning omhoog

AMSTERDAM

Huurders waren het vierde kwartaal van 2025 gemiddeld 1.838 euro per maand kwijt, 6,5 procent meer dan in hetzelfde kwartaal in 2024. Dat blijkt uit de Huurmonitor van verhuursite Pararius. De vraag is het hoogst in de categorie 1.185 euro tot 1.500 euro. Die woningen vormden iets meer dan een kwart van het aanbod, maar waren goed voor ruim 40 procent van de reacties. Aan de bovenkant is het omgekeerd: woningen boven 2.000 euro vormden 40 procent van het aanbod en kregen 21 procent van de reacties. (NRC)

WASHINGTON POST

FBI doorzoekt huis journalist

AMSTERDAM

De FBI heeft woensdag het huis van *Washington Post*-journalist Hannah Natanson doorzocht, aldus de krant. De agenten namen haar telefoon, privé- en werklaptop en smartwatch in beslag. Volgens Natansons werkgever is de officiële reden voor de huiszoeking een onderzoek naar een systeembeheerder die volgens justitie geïdentificeerde defensiestukken mee naar huis nam. Natanson schreef gevoelige publicaties over het handelen van de regering-Trump. (NRC)

Wilmer Heck

DEN HAAG

De ruiten zitten er weer in en de tijdelijke borden met 'democratie laat zich niet breken' zijn uit de kozijnen verwijderd. Vanwege het oproer na de Mahiavedrellen van afgelopen september herinnert het D66-partijkantoor pal aan de overkant van de straat Pieter van Boeheem nog elke dag aan zijn missie. Op zaterdag 20 september werd het pand doelwit van rechts-extremisten die de ramen ingooiden en een brandende afvalcontainer naar binnen probeerden te rijden.

Van Boheemen is directeur van Post-X Society, een kleine organisatie die opkomt voor democratische waarden en draait op projectfinanciering van onder meer Stichting Democratie en Media. Het kantoor huist in het voormalige gebouw van Staalbankiers in Den Haag, dat dus uitkijkt op het Landelijk Bureau van D66. Het politieke geweld dat de partij trof, relateert Van Boheemen direct aan de oproepen tot geweld en geweldadige beelden die in aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 29 oktober veelvuldig rondgingen op online platforms als Facebook en TikTok. Daar waren met AI gegenereerde beelden te zien van nationalistische volksoptstanden en mishandeling van politici als Frans Timmermans en Jesse Klaver. Op dit moment richt de haat zich in AI-filmpjes op TikTok onder meer op de beoogde nieuwe premier Rob Jetten. Caroline van der Plas basketbalt met zijn hoofd in de Tweede Kamer en Donald Trump kiepert de D66-leider van een brug.

„Er is genoeg onderzoek waaruit blijkt dat online haatcampagnes uiteindelijk resulteren in daadwerkelijk geweld. Dat Frans Timmermans in aanloop naar de verkiezingen werd belaagd in een Amsterdams café was geen toeval, gezien de haat die hem online ten deel viel”, zegt Van Boheemen.

Met de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart op komst is Van Boeheimen op zoek naar nieuwe financiers om, net als in aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen, de online platformen te monitoren. Donderdag publiceert Post-X Society – samen met UvA-onderzoekers en de onderzoeksorganisaties AI Forensics, Trollrensic en Justice for Prosperity – een rapport over de voorbije verkiezingen. Volgens de onderzoekers verliepen de Tweede Kamerverkiezingen nog „vrij en eerlijk”, maar neemt de dreiging van online manipulatie snel toe.

Jullie schrijven dat de verkiezingen „onder dreiging” verliepen. Wat bedoelen jullie daarmee?

„We hebben gezien dat vanuit Vietnam en West-Afrika op een gecoördineerde manier de zichtbaarheid van Frans Timmermans en van politici van de PVV en FVD werd vergroot. We hebben gezien dat kunstmatige AI-beelden op grote schaal werden ingezet om politieke kandidaten zwart te maken, onder meer door Tweede Kamerleden van de PVV. We zagen dat online platforms niet reageerden op meldingen over content die duidelijk in overtreding is met hun eigen beleid. De nationale toezichthouder kan weinig doen, want het toezicht op de grote platforms is belegd bij de Europese Commissie in Brussel. Of die wat met meldingen doet en zo ja wat, is onduidelijk. Er zijn dus allerlei structurele tekortkomingen en er zijn individuen, politieke partijen en vermoedelijk ook andere landen die gemotiveerd zijn om daar misbruik van te maken.”

INTERVIEW **PIETER VAN BOHEEMEN** POST-X SOCIETY

Kamerverkiezing verliep 'onder dreiging', online manipulatie neemt toe

Politieke beïnvloeding via het buitenland,
online haatcampagnes, AI-filmpjes met nepbeelden.
Ze ondermijnen de democratie, schrijven onderzoekers.

Bij het **partijkantoor van D66** worden ruiten vervangen die in september werden ingegooid tijdens rellen in Den Haag. De rellen ontstonden na een uit de hand gelopen demonstratie tegen het asielbeleid. FOTO BART MAAT

Bij buitenlandse inmenging ging het om duizenden Vietnamese 'likes' op de Facebookpagina van Frans Timmermans en om honderden Afrikaanse V-accounts die de PVV en FVD versterkten met likes en retweets. Is dit zo groot dat het invloed kan hebben? „Dat valt natuurlijk niet te bewijzen. Heeft dit een zetel verschil gemaakt of niet, dat weet je niet. Maar je weet ook niet of wij alles hebben gevonden wat er aan buitenlandse inmenging heeft plaatsgevonden. Waarschijnlijk is er meer gebeurd dan wij hebben gezien.”

We weten uit eerder onderzoek dat dit soort beïnvloedingsoperaties wordt uitgevoerd door buitenlandse 'troll farms', die tegen betaling partijen en kandidaten ondersteunen. In theorie kunnen de opdrachten daarvoor ook uit Nederland zijn gekomen, toch?

„In theorie zou dat kunnen ja. Het inkopen van die Vietnamese likes heeft misschien maar enkele euro's gekost. We hebben het bedrijf gevonden dat de opdracht heeft uitgevoerd, maar we weten niet wie ervoor heeft betaald. Misschien was het wel bedoeld om Timmermans in diskrediet te brengen, omdat het dan zou lijken of Groen-Links-PvdA zelf likes had ingekocht. Die operatie via Afrika was groter en we weten dat Rusland eerder via dezelfde route verkiezingen heeft beïnvloed. Maar wij hebben daar geen bewijs voor kunnen vinden. We weten

”Eigenlijk zou je voor de digitale wereld een toezichthouder willen die bij TikTok binnenstapt als er strafbare uitingen op het platform worden gedaan

niet van wie de opdracht is gekomen.”

Wat heeft vanuit de online platforms volgens jou de grootste invloed gehad op de verkiezingen?

„De haatcampagnes en de daaruit voortvloeiende beeldvorming over partijen en politici die daar het doelwit van zijn. Vooral Frans Timmermans was het doelwit en ik denk dat dat zijn imago wel heeft geschaad.”

Veel uiterst rechtse politici zullen vermoedelijk zeggen dat vrijheid van meningsuiting hoort bij een democratie, tenzij er sprake is van strafbare uitingen.

„Strafbare uitingen moet je sowieso aanpakken. En dat gebeurt nu meestal ook al niet. We zagen dat filmpjes met oproepen tot geweld of mishandeling van politici een groot bereik hadden en niet werden verwijderd als je daar op het platform een melding van maakte. Pas toen journalisten erover schreven, gebeurde er wat.

„De consequenties voor de online platforms vanwege het verspreiden van dit soort beelden blijven ook onduidelijk. De ACM [Autoriteit Consument en Markt] verwijst naar de Europese Commissie, want de grote platforms vallen onder toezicht van Brussel.

„Misschien gaat de Commissie meldingen uit Nederland gebruiken voor rechtszaken die ze voeren tegen X en TikTok, maar zeker weten we dat niet.

„Rond de verkiezingen bleek een scheur in een plafond te zitten van een winkelcentrum in Nieuwegein. De gemeente liet het winkelcentrum direct sluiten om het gevaar te onderzoeken. Eigenlijk zou je ook voor de digitale wereld een toezichthouder willen die

bij TikTok binnenstapt als er strafbare uitingen op het platform worden gedaan en ter plekke vraagt wat ze eraan doen.

„Als het gaat om niet strafbare uitingen formuleren de platforms allerlei gedragsregels om polariserende content tegen te gaan, die ze vervolgens nauwelijks handhaven. Onder invloed van Trump hebben Amerikaanse platforms flink gesneden in de moderatie, waardoor er nu weer veel meer polariserende uitingen mogelijk zijn.”

Wat is het grootste gevaar voor aankomende verkiezingen?

Het luktu steeds minder goed om van AI-beelden te bepalen of ze nep zijn of niet. Zodra er iets gebeurt, gaan er direct gegenereerde AI-beelden rond. Zo ook recent na de schietpartij in Minneapolis, waarbij een 37-jarige vrouw door een ICE-agent werd doodgeschoten. Individuen of partijen die dit soort beelden manipuleren kunnen dus een steeds grotere invloed krijgen. In Nederland zagen we in aanloop naar de verkiezingen iemand die een anti-aazclied had gemaakt met AI. Dat belandde op nummer 2 in de Spotify Top 50. Ook het betalen van politieke influencers kan een steeds hogere vlucht nemen nu de regels rond advertenties van politieke partijen zijn aangescherpt en de online platforms vervolgens hebben besloten om helemaal geen politieke advertenties meer toe te staan, omdat ze die regels te ingewikkeld zeggen te vinden. TikToker Mees Wijnants is bijvoorbeeld regelmatig te gast in uitzendingen van VVD en heeft bijna 154.000 volgers. Zo iemand kan een invloedrijke stem zijn.

Wat moet er gebeuren?

„Het is eigenlijk te gek voor woorden dat wij als particuliere organisaties deze risico's monitoren. Het toezicht vanuit de overheid moet veel strenger worden.”

HOGER BEROEP

Hof wil cruciale getuige horen in zaak-Schuiling

Het hof wijst verzoek voor horen politiechef Sitalsing en hoofdofficier Greive af, alleen een truckchauffeur wordt gehoord.

hoofdofficier te horen, om aan te tonen dat Schuilweg geen eerlijk proces had gekregen. Hij beriep zich daarbij op de reconstructie die *NRCO* in september publiceerde en waarin alle hoofdpersonen aan meewerkten. Daaruit bleek dat belangrijke informatie in het strafdossier ontbrak en dat vooroordelen over vermeend seksueel gedrag van de homoseksuele burgemeester een belangrijke rol speelden in de aanpak naar de veroordeling. "Tunnelvisie, het negeren van het medisch dossier, schending van de onschuldpresumptie en de angst om van klas-senjustitie verweten te worden", vat de advocaat het optreden van politie en justitie toen samen.

Vrachtwagenchauffeur die melding deed over oud-burgemeester Koen Schuiling moet komen

Voor het afwijzen van de gevraagde getuigen gaf het hof woensdag geen inhoudelijke, maar een procedurele reden. De advocaat deed de verzoeken niet binnen de daarvoor vastgestelde termijn nadat hij vorig jaar het hoger beroep instelde, maar veel later, na de publicatie van NRC. Volgens de advocaat maakten de nieuwe feiten dat latere verzoek mogelijk, maar daar ging het hof niet in mee.

Naast het horen van de vrachtwagenchauffeur stemde het hof in met het verzoek van de advocaat om de geluidsopname van de oorspronkelijke melding van de vrachtwagenchauffeur aan het dossier toe te voegen. Die had het OM nog niet aan het dossier toegevoegd omdat de vrachtwagenchauffeur daar bezwaar tegen maakte.

Een datum voor de inhoudelijke
behandeling is nog niet bekend.

Laat je al ruim
40 jaar méér zien

Ga cultuur snuiven
in Scandinavië

Ontdek de mooiste groepsreizen

Boek uw
vakantie naar
Scandinavië

→

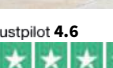

RAAD VAN STATE

Asielzoeker moet dwangsom afstaan

Asielzoekers moeten een dwangsom voor te trage afhandeling van hun aanvraag soms afstaan voor kosten opvang.

Camil Driessen
AMSTERDAM

Het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) mag dwangsommen die asielzoekers krijgen omdat de asielprocedure te lang duurt, gebruiken om van hen een eigen bijdrage voor de opvang te eisen. Dat heeft de Afdeling bestuursrecht-spraak van de Raad van State woensdag beslist. Ook mag het COA daarbij putten uit gegevens die het van de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) ontvangt over uitbetaalde dwangsommen.

De afgelopen jaren liep het bedrag aan dwangsommen die de IND aan mensen betaalde fors op. In 2024 betaalde de IND 36,8 miljoen euro aan dwangsommen, blijkt uit jaarcijfers. In 2023 was dat nog 11,3 miljoen euro.

De uitspraak van 's lands hoogste

bestuursrechter betekent dat een deel van het geld dat de Nederlandse staat jaarlijks kwijt is wegens te late beslissingen op asielaanvragen, via een andere weg weer terugvloeit naar de overheid. Zowel COA als IND zijn onderdeel van het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Het lukt de IND zelden asielaanvragen binnen de wettelijke termijn te behandelen. Asielzoekers kunnen dan bij de rechter beroep instellen wegens niet tijdig beslissen. Die stelt vervolgens een nieuwe beslistermijn vast en koppelt aan overschrijding daarvan een financiële prikkel. Doorgaans ontvangen aanvragers een dwangsom van 100 euro per dag met een maximum van 15.000 euro.

Berekenen van eigen vermogen

Het COA wil die dwangsommen graag gebruiken bij het berekenen van het eigen vermogen van asielzoekers. Indien mensen over voldoende eigen middelen beschikken kan hen namelijk een eigen bijdrage gevraagd worden. De grens daarvoor ligt in 2026 rond de 8.000 euro voor personen en 16.000 euro voor een gezin.

De Raad van State deed woens-

dag uitspraak in vier vergelijkbare zaken. Het betrof onder meer een koppel dat samen 30.000 euro aan dwangsommen had ontvangen en bij wie het COA voor 2021 een eigen

bijdrage van 11.607 euro in rekening bracht. Dat bedrag was gebaseerd op 380 euro aan woonlasten en 740 euro aan leefgeld die zij maandelijks ontvingen.

Het aanmeldcentrum voor asielzoekers in **Ter Apel**. FOTO ERIC BRINKHORST

De vraag waarover de Raad van State zich moest buigen is of de dwangsommen gelden als immateriële schadevergoeding. Die valt namelijk wettelijk buiten de berekening van het eigen vermogen. Volgens de asielzoekers zijn de dwangsommen immateriële schadevergoedingen voor het feit dat zij lange tijd moesten wachten op het besluit op hun asielaanvragen.

COA betoogde juist - met succes - dat een dwangsom geen schadevergoeding is, maar een financiële prikkel voor de minister om sneller op een asielaanvraag te beslissen. De Afdeling bestuursrechtspraak volgt die redenering en concludeert dat de dwangsommen inderdaad geen immateriële schadevergoeding zijn en dus meetellen bij het vermogen van de asielzoeker.

Vorig jaar pleitte IND voor het afschaffen van rechterlijke dwangsommen. Die zouden averechts werken en vertragingen in de asielketen in de hand werken, volgens directeur-generaal IND Rhodia Maas. De behandeling van de zaken over niet tijdig beslissen kosten namelijk tijd. „Capaciteit die we veel beter kunnen gebruiken voor het behandelen van aanvragen.”

ONDERWIJSRAAD

‘School is een oefenplaats waar je met ongemak in het leven leert omgaan’

Onderwijs kan bijdragen aan het mentaal welzijn van kinderen en jongeren, stelt de Onderwijsraad.

Claudia Kammer
AMSTERDAM

Het Alfa-college, een mbo-school met zes vestigingen in Noord- en Oost-Nederland, heeft sinds 2009 geestelijk verzorgers in dienst waar studenten met al hun problemen naartoe kunnen. Ze worden ook wel studentenpastors genoemd. Een van hen is Henriette Huizenga. „Bij een geestelijk verzorger mogen studenten hun kwetsbaarheid laten zien zonder dat het meteen consequenties heeft”, legt ze uit. „Wij stellen geen diagnoses en vormen geen dossiers.”

Aandacht en advies zijn vaak al voldoende, zegt Huizenga. „Als er echt iets ernstigs aan de hand is verwijzen wij door, maar in veel gevallen is dat niet nodig. Vaak gaat het om problemen waar studenten zelf geen raad mee weten, maar die horen bij de levensfase waarin ze zitten. Of om grote levensgebeurtenissen, zoals een overlijden. Wij proberen die problemen te normaliseren, zodat ze ermee leren omgaan.”

De geestelijk verzorgers van het Alfa-college worden genoemd als goed voorbeeld in een verkenning van de Onderwijsraad die donderdag uitkomt, *Welzijn en onderwijs*. Daarin onderzoekt de raad de rol van het onderwijs bij het versterken van het welzijn van jongeren.

Medicalisering

Dat het niet goed gaat met het welzijn van jongeren is al langer bekend. Van de basisschool tot aan de universiteit stijgt het aantal leerlingen en studenten dat mentale klachten meldt als depressie, angst, stress, somberheid en onzekerheid. Ook maken steeds meer jongeren gebruik van jeugdzorg of geestelijke gezondheidszorg (ggz).

De Onderwijsraad merkt op dat de focus op mentaal welzijn en de verlaagde drempel om erover te praten samengaat met ‘psychologisering’ en ‘medicalisering’. „Het verminderd welzijn van jongeren wordt heel sterk vanuit de zorgkant benaderd”, zegt voorzitter Louise Elffers. „Dus vooral vanuit de individuele diagnostiek en het realiseren van individuele hulptrajecten.”

De Onderwijsraad heeft deze verkenning op eigen initiatief geschreven, „omdat het thema ongelukkig speelt in het onderwijs”, zegt Elffers. „Onderwijsinstellingen worstelen met de grote druk die de mentale problemen van jongeren op hen leggen. De hulpvraag stijgt, zorgstructuren worden steeds verder opgetuigd en het onderwijs vraagt zich af hoe het daarmee goed moet omgaan. Het verhoogt de werkdruk op scholen en uit onderzoek blijkt dat het voor

Scholieren tijdens de pauze op het Leonardo College in Leiden. FOTO BART MAAT

schoolleiders ook een reden is om met het werk te stoppen.”

De Onderwijsraad wilde onderzoeken wat het onderwijs zelf kan betekenen voor het mentaal welzijn van jongeren. Het is geen klanksiek advies, met aanbevelingen voor politici om het beleid te veranderen. De raad hoopt vooral dat beleidsmakers, schoolbestuursders en lerarenteams „een ander gesprek” gaan voeren over het onderwerp. Welzijn wordt nu vooral gezien als voorwaarde om te kunnen deelnemen aan het onderwijs, stelt Elffers. „Wij hebben ons afgevraagd: is dat de enige benadering die mogelijk is? Wij bepleiten ook ruimte voor het perspectief dat welzijn een opbrengst kan zijn van onderwijs.”

Onderwijs kan jongeren helpen om te gaan met klachten als somberheid, stress en onzekerheid, zegt Elffers. „Niet alle problemen hoeven altijd weggenomen te worden. School hoeft niet stressvrij te

zijn. Het kan ook een oefenplaats zijn waar je leert omgaan met het feit dat je ongemak in het leven kunt ervaren.” Dat betekent niet dat alle mentale problematiek door het onderwijs opgelost kan worden, zegt ze. „Onderwijs is geen panacee. Er zullen altijd nog individuele hulptrajecten nodig zijn voor sommige jongeren. Maar pas op dat je niet au-

tomatisch in die groef schiet.”

Onderwijsinstellingen mogen zich bewuster zijn van waar zij al goed in zijn en dat beter benutten, stelt de Onderwijsraad. Elffers: „Het gaat in het onderwijs niet alleen om het aanreiken van kennis

over de wereld, maar ook dat je als jongere leert hoe je je tot die wereld kunt verhouden en hoe je je plek daarin vindt.” Het klinkt misschien wat vaag, zegt ze, „maar juist die vormende waarde is wel de kern van onderwijs. Wij zeggen: denk daar als onderwijsinstelling nog eens goed over na, dan heb je misschien meer te bieden dan je denkt.”

Veilige plek

Om het wat concreter te maken, wil Onderwijsraadslid Daisy Martens, die meewerkte aan de verkenning, wel wat voorbeelden noemen. Zij heeft zeventien jaar ervaring in het basisonderwijs en werkt nu in het nieuwkomersonderwijs.

Meewerken aan het rapport heeft haar er bewuster van gemaakt dat onderwijs „in zichzelf van waarde is voor welzijn”, zegt ze. „Onderwijs zorgt ervoor dat een kind een gevoel van competentie en erkenning ontwikkelt. Neem een kind dat voor het eerst de let-

ters leert en na een aantal maanden voor het eerst zelfstandig een boekje kan lezen.” Daarnaast geeft onderwijs structuur, zegt ze. „Zeker voor kinderen die thuis weinig houvast hebben kan school een veilige plek zijn.” Ook het collectieve karakter van het onderwijs heeft in zichzelf waarde, zegt ze. „Samenwerken, elkaar helpen, vriendschappen die ontstaan, het gevoel dat je bij een gemeenschap hoort. Dat is in onze geïndividualiseerde samenleving zo belangrijk.”

Ze wil het welzijn van leerlingen niet meteen duiden in labels, zorgtaal en diagnoses. „Ik wil breed naar kinderen blijven kijken vanuit mijn onderwijsexpertise als leerkracht. Als ik een kind alleen op een bankje zie zitten, probeer ik open naar de situatie te kijken. Niet meteen invullen dat de leerling er eenzaam bij zit, maar ook de mogelijkheid openlaten dat het kind bijvoorbeeld gewoon zit uit te rusten.”

Advertentie

Branded content

Als je kind gaat studeren

‘Vertrouwen meegeven, is het beste wat je kunt doen’

Een studie kiezen, is een van de eerste belangrijke beslissingen in het leven. Hoe begeleid je je kind daarbij? Anneloes Dekker-Dummer is studieadviseur bij de Universiteit Twente en vertelt hoe je als ouders hierbij de beste ondersteuning biedt. „Praat, wees nieuwsgierig en voed en vul het vertrouwen.”

Tekst: Lydia van der Weide, fotografie: Janita Sassen

„Veel mensen belanden uiteindelijk op een andere werkplek dan ze voor ogen hadden toen ze gingen studeren. Zelfs mensen die heilig overtuigd waren van hun eindpunt. Het toeval van de toekomst, noem ik dat; in elk mensenleven komen er dingen op je pad die je nu nog niet kunt voorspellen. Ook bij mij was dat zo. Na mijn studie biomedische wetenschappen werd ik onderzoeker. Daarnaast begeleidde ik studenten bij hun eindproject. Dat laatste bleek ik onverwacht het allerleukste te vinden. Toen mijn man een baan kreeg in Oost-Nederland, ging ik aan de slag als studieadviseur bij de Universiteit Twente. Ik ben het eerste aanspreekpunt voor studenten van de bacheloropleiding biomedische technologie. Dit had ik vroeger nooit kunnen verzinnen, maar het is precies wat bij me past.”

Links- of rechtsom komt het goed

„Als je kind gaat studeren, is vertrouwen meegeven het belangrijkste wat je als ouder kunt doen. Vertrouwen dat het oké is om het nu allemaal nog niet precies te weten. Vertel dat wegen kronkelig kunnen zijn. Laat het hem, haar of die maar eens navragen bij mensen die wat ouder zijn als bewijs. Maar links- of rechtsom komt het heus goed. Tegelijkertijd kun je de student in spe wel de weg wijzen om de beslissing die hij nu moet nemen zo goed mogelijk af te wegen en voldoende informatie te verzamelen. Op die manier kan de keuze onmogelijk fout zijn.”

Wat vindt je kind écht boeiend?

„Mijn advies aan ouders is: neem alleen een ondersteunende rol op je. Ga de boel niet regelen of organiseren, maar praat met je kind, toon

Anneloes Dekker-Dummer: ‘Elke keuze brengt je kind een stukje verder op zijn unieke levenspad.’

interesse en nieuwsgierigheid. Wat vindt diegene leuk, waar wordt het blij van? Weet dat dat niet per se hoeft te zijn waar het goed in is en maak ook dát bespreekbaar. Wat vindt je kind oprecht boeiend, waar wil het alle dagen mee bezig zijn? Vaak voelt het eng om bepaalde wegen af te sluiten. Maar als talen bijvoorbeeld niet favoriet zijn, is het helemaal niet erg om die deur dicht te gooien. Er blijft nog zoveel over. En als je

een route vindt die bij je past, zal er ook altijd een passend vervolg zijn.”

De rest van dit verhaal lezen? Scan de QR-code!

Deze advertentie is gemaakt door XTR branded content en de adverteerder heeft deze inhoud goedgekeurd. De inhoud valt buiten de verantwoordelijkheid van de redactie van NRC.

Universiteit Twente: techniek, wetenschap én veel extra's!

Gaat jouw kind studeren en heeft het interesse in (een vakgebied dat raakvlakken heeft met) techniek, wetenschap en/of sociaalmaatschappelijke vraagstukken? En wil het vanzelfsprekend ook een leuke, inspirerende en onvergetelijke studententijd hebben met vele extra's: van verschillende sport-, muziek- en studentenverenigingen tot cultuur en innovatiehubs? Denk dan aan de Universiteit Twente! Daar wordt innovatief en kleinschalig onderwijs

geboden waar je als student en individu ertoe doet. De campus is een unieke plek waar je kind zich kan ontwikkelen en uitgroeit tot de jonge professional die het in zich heeft. Op inhoudelijk én persoonlijk vlak.

Meer tips voor ouders? Kijk op [utwente.nl](#)

UNIVERSITY OF TWENTE.

MISBRUIK

Hoe kwetsbare ouderen financieel worden uitgebuit door hun 'helpers'

Ouderen worden niet alleen beroofd door nepagenten, maar worden soms ook doelwit van mensen in hun directe omgeving. Dat gaat vaak sluipenderwijs en is moeilijk te bewijzen. „Dat servies heeft u toch niet meer nodig? Mag ik het meenemen?”

Tekst **Ingmar Vriesema** Illustratie **Gijs Kast**

AMSTERDAM

Een oude, verwarde vrouw woont op een landgoed aan de Vecht en verkoopt een lapje grond voor een habbekrats aan haar buurman. 500 euro. Ja, zegt ze, want hij doet zoveel voor haar. Haar dochter komt er pas achter wanneer ze de buurman een hek om de grond ziet plaatsen.

Een gepensioneerde, alleenstaande ambtenaar raakt bevriend met een jongere vrouw. Haar zoon blijkt gokverslaafd. De man laat de zoon op z'n bank slapen en maakt geld aan hem over: eerst kleine bedragen, uiteindelijk tienduizenden euro's.

Een oude man benadert in de supermarkt een alleenstaande vrouw op leeftijd. Hij biedt haar een lift naar huis aan en ze blijkt groot te wonen. Ze worden 'vrienden' en nog geen twee

maanden later poogt hij een plekje te bemachtigen in haar testament.

Dat ouderen worden beroofd door vreemden die zich voordoen als nepagenten, is bekend. Maar vergis je niet, zeggen experts op het gebied van uitbuiting: ze worden soms ook doelwit van mensen uit hun directe omgeving. Een behulpzame neef. Een nieuwe vriend. Een zeer betrokken thuiszorgmedewerker. Slachtofferprofiel: mensen afhankelijk van zorg of hulp. Kwetsbare ouderen veelal.

De precieze omvang van het probleem is onbekend. De recentste cijfers stammen uit 2018, toen onderzoeksbureau Regioplan duizend 65-plussers bevroeg en concludeerde dat 3 procent te maken kreeg met financieel misbruik. Dat zou nu neerkomen op ruim honderdduizend mensen.

Waar nepagenten snel opereren - ouderen opbellen en meteen langsgaan om hun kostbaarheden 'veilig te stellen' -, verloopt de financiële uitbuiting

Hoe meer helpers over de vloer, hoe kleiner de kans dat een kwaadwillend individu ongestoord een doelwit kan kaalplukken

vaak sluipenderwijs, zegt fiscaal jurist Nickey Smelt. „Neem ook iets lekkers voor jezelf mee, kind”, zegt de oude, steeds vergeetachtiger vrouw tegen de buurvrouw die wekelijks wat boodschappen voor haar doet. Ze geeft haar bankpas mee en de buurvrouw houdt het pak soep in de aanbieding voor zichzelf, het is immers twee halen, één betalen. Maar de oude vrouw vergeet steeds meer en „door de gelegenheid die ontstaat, kan iemand op foute gedachten komen”, vertelt Smelt. „Want die dure ijsstaart bij de bakker, die geldt ook wel als 'iets lekkers', toch?” En mag je jezelf als trouwe mantelzorger ook niet eens belonen? „Parfum van Chanel is ook wel eens lekker.”

Subtiel

Het misbruik ontvouwt zich soms zo subtiel dat het lastig is te herkennen, laat staan te bewijzen in de rechtbank, zegt Kees Blankman, bijzonder hoogleraar aan de Vrije Universiteit Amster-

dam op het gebied van juridische bescherming van ouderen en meerderjarigen met beperkingen. „Mooi antiek servies heeft u”, zegt een man tegen z'n hoogbejaarde, eenzame oudtante, voor wie hij elke week de administratie doet. „Dat heeft u toch niet meer nodig? Mag ik het meenemen?”

„Nee”, zegt de oudtante. Maar de man blijft erop terugkomen en op een dag zegt hij terloops: „Ik weet niet of ik u nog elke week kan komen helpen, hoor.” En uiteindelijk geeft de vrouw het servies aan haar loyale helper mee.

Voor Blankman is klip-en-klaar: de wil van deze vrouw binnen deze afhankelijkheidsrelatie is gemanipuleerd. Hij noemt dit „onbehoorlijke beïnvloeding”. Maar in de rechtspraak is dat, schreef hij in 2024 in een juridisch vakblad, een „relatief onbekend begrip”. En nog los van het feit dat ouderen het onrecht vaak goedpraten uit loyaliteit of misschien zelfs uit angst:

toon het 'onbehoorlijke' van de invloed maar eens aan.

Blankman is lid van een samenwerkingsverband van universitaire onderzoekers, opgericht in 2021 en genaamd Stride, dat beoogt de juridische positie van ouderen te verbeteren. De vraag is namelijk, aldus Stride op de eigen site, of er „voldoende waarborgen zijn om uitbuiting en financieel misbruik te voorkomen”.

Zie de man die tienduizenden euro's overmaakte aan de gokverslaafde zoon van zijn nieuwe 'vriendin'. „Hij heeft zich dus volledig laten manipuleren door deze jongeman”, schrijft zijn dochter in een e-mail ingezien door NRC, verstuurd aan een deskundige van uitbuiting. Toch ving ze bot bij de politie, want tsja, zegt de politie: uw vader deed dit toch zelf?

Babyboomers

Geen gebrek aan factoren die ouderen uitbuiting in de hand werken. In vergrijzend Nederland wonen steeds meer mensen tot op hoge leeftijd zelfstandig, onder wie ruim tweehonderdduizend mensen met dementie - het verpleeghuis is slechts weggelegd voor de meest hulpbehoevenden. Het netwerk van ouderen krimpt bovendien, want partners en vrienden overlijden en kinderen wonen meestal niet om de hoek, dus is een sympathieke helper meer dan welkom. Digitalisering maakt vele ouderen sowieso al afhankelijk van derden. En bovendien boerden vele babyboomers goed: geld op de bank, afbetaald koop-huis, kortweg: er is wat te halen.

Gelegenheid maakt de dief, maar sommige dieven zoeken gretig naar gelegenheden. „Opvallend veel ouderen zijn benaderd in de koffiecruiser van de supermarkt”, zegt arts Theo Trompetter. Hij toetst de wilsbekwaamheid van kwetsbare mensen zodra de notaris twijfelt over hun testamentaire keuzes: overzien ze wel de reikwijdte van hun beslissingen?

Een oudere vrouw aan zo'n koffieta-

fel werd een paar jaar geleden benaderd door een heer, vertelt Trompetter, „eveneens op leeftijd”. Of ze een lift nodig had? Ze zei ja, ze was met de fiets en het regende. Ze was alleenstaand en kinderloos en woonde in een „kast van een huis”. De man bleek aardig en behulpzaam en zo nestelde hij zich in haar leven en werd zij „min of meer verliefd”. Al na een maand of twee stuurde de man aan op wijziging van haar testament ten bate van zijn kinderen en hemzelf. De notaris schakelde Trompetter in. Die oordeelde dat de vrouw „cognitief te slecht” was voor zo'n snelle, ingrijpende wijziging. Zo werd testamentair onheil op het nippertje afgewend.

Kwade intenties herken je soms moeilijk, weet Marlies de Koning (56) inmiddels. Ze huurde in de zomer van 2022 een zorgorganisatie in die zich ging bekommeren om haar broer Henk. Hij leed aan kanker in zijn primaire, centrale zenuwstelsel en woonde alleen in een groot huis met zwembad in Bilthoven. Een kinderloze, vermogen- de IT'er van 55 jaar. Vanaf juli 2022 kwam hij niet meer zelfstandig uit bed, zelf douchen en naar de wc lukten ook niet meer. Zijn zus belde drie, vier, vijf thuiszorgorganisaties, maar ja, het was zomer en alle zeiden nee.

Dus zij blij toen de zesde instelling ja zei, een particuliere organisatie gerund door een vrouw die al na het eerste huisbezoek voorstelde om de 12 uur zorg per dag op te krikken naar 24. En toen Henk de Koning nog geen maand later naar Londen vloog voor een behandeling in een kliniek, liet de vrouw hem vergezellen door een van haar ondergeschikten. Wat fijn, dacht Marlies. Wat betrókken.

Haar broer werd almaar zwakker en warriger. Intussen verschaftte de zorgverleener zich toegang tot Henks bankrekening en sluisde ze grote sommen over naar haar zakelijke en persoonlijke rekening, met omschrijvingen als 'dank' en 'leven redden'. Hop,

36.000 euro en een dag later 50.000 en een dag later weer. Ook mailde ze de notaris vanaf de computer of mobiel van Henk met het verzoek tot een testamentaire donatie bestemd voor haar, te weten: 1 miljoen euro plus zijn huis (à 2,4 miljoen).

De bank rook onraad en Theo Trompetter beoordeelde de wilsbekwaamheid van Henk. Hij concludeerde dat Henk de Koning zo'n wijziging helemaal niet meer kon overzien. Marlies' broer overleed vijf dagen later.

Celstraf

Nickey Smelt was bij de zaak betrokken en bouwde een dossier op waarin ze Henks zorgwekkende fysieke gesteldheid afzette tegen de vele financiële transacties in z'n laatste weken, optelend tot een kwart miljoen euro. Ze overhandigde het dossier aan de politie. Afgelopen december stond de vrouw terecht in Utrecht. De rechter veroordeelde haar tot één jaar cel plus terugbetaling van het geld dat de familie niet al via de bank had teruggekregen.

Marlies de Koning en ook Nickey Smelt zijn „zeer blij” met de uitspraak: lang was het überhaupt de vraag of het wel tot een zaak zou komen. „Het komt niet vaak voor dat de politie en justitie zo'n zaak rondkrijgen”, zegt Smelt, „want ze zijn onderbezet. Of ze vinden het bewijs te mager.” Daarom was haar uitgebreide dossier „absoluut noodzakelijk”, zegt ze. „Een stapeltje bankafschriften inleveren heeft geen zin. Dat verdwijnt in een la.”

Hoe financiële uitbuiting aan te pakken? Smelt pleit voor „meer capaciteit” bij politie en OM en meer aandacht bij het ministerie van Justitie. Kees Blankman is bij vermoedens van onbehoorlijke beïnvloeding of wilsonbekwaamheid voorstander van het „omdraaien van de bewijslast”. Zodat niet hoeft te worden bewezen dat de buurman het antieke servies te kwader trouw verkreeg, maar andersom: buurman, kunt u bewijzen dat u het verkreeg van een

wilsbekwaam iemand en zonder onbehoorlijke beïnvloeding?

Beste is natuurlijk de uitbuiting vóór te blijven, zegt Smelt. Mensen die op leeftijd raken raadt ze aan zich de vraag te stellen: wat als ik niet meer alles op een rijtje heb? En professionals als de huisarts, wijkverpleegkundige en casemanager-dementie moeten die vraag óók vaker stellen, zegt ze. „Meer, gezien uw ziektebeeld is het mogelijk dat u over een paar jaar veel minder zelfredzaam bent. Breid uw netwerk uit als het klein is. Ga na wie u kunnen helpen.” Want hoe meer helpers over de vloer, hoe kleiner de kans dat een kwaadwillend individu ongestoord het doelwit kan kaalplukken.

Levenstestament

Misbruik heeft meer kans van slagen, zegt Trompetter, als mensen notarieel „niets hebben vastgelegd”. Stel dus een testament op en óók een levenstestament, zegt hij, waarin je vastlegt wie namens jou medische en financiële beslissingen mag nemen als jezelf door ziekte of een ongeluk dat niet meer goed kan. En wijs ook iemand aan die toeziet op deze belangenbehartiger, zegt Smelt. „Zodat je broer mag meekijken als je beste vriendin straks is gevolmachtigd om jouw rekening te beheren.” Een toezichthouder dus, niet zozeer uit ijskoud wantrouwen, maar om foutjes te voorkomen, want zo'n gevolmachtigde moet heel veel regelen. „En hoe fijn is het als je met iemand kunt sparren bij lastige besluiten, zoals: wel of geen verhuizing naar het verpleeghuis?”

En inderdaad: vreemde ogen dwingen. Nu had een stel dat samen een administratiekantoor runde vrij spel toen het de geldzaken ging regelen namens een oude vrouw. Pas toen ze overleed kwamen hun transacties aan het licht. „Je moet weten: de oude vrouw was al jaren bedlegerig en droeg een luier tegen incontinentie”, zegt Smelt. „Wat moest zij in hemelsnaam met een string van Victoria's Secret?”

Advertentie

SPEEDCOMFORT

Verwarm je ruimte 2x zo snel en bespaar tot 22% energie

- > Fluisterstil
- > Geen gereedschap nodig
- > 10 jaar garantie
- > Verbruik: slechts 32 cent stroom per jaar

De SpeedComfort radiatorventilator plaats je in een handomdraai. Je voelt direct meer en sneller warmte-comfort. Dat betekent dat de thermostaat lager kan en je dus tot wel 22% energie bespaart.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/speedcomfort

OORLOG IN OEKRAÏNE

Von der Leyen: Oekraïne moet met EU-lening Europese wapens kopen

Met de lening van de EU moet Oekraïne Europese wapens kopen, stelt de Europese Commissie. Aankopen in de VS vereisen toestemming van Brussel.

Rik Rutten

BRUSSEL

Voor wat hoort wat, zegt Brussel tegen Kyiv. Het is de bedoeling dat Oekraïne het merendeel van de lening van 90 miljard euro die het van de EU krijgt, gebruikt om defensiematerieel van Europese makelij te kopen. Alleen als het Oekraïense leger materieel nodig heeft dat in Europa niet op korte termijn beschikbaar is, kan het zijn inkopen in de Verenigde Staten of elders doen.

Met deze voorwaarden, die zijn vervat in een voorstel van de Europese Commissie, moet worden gegarandeerd dat de Europese industrie volop meeprofitert van de financiële steun aan Oekraïne. De Europese herbewapening, zo blijkt opnieuw, is ook een vorm van industriepolitiek. De wens om Europese producenten voorrang te geven, van oudsher vooral een stokpaardje van Frankrijk, wordt inmiddels breed gedeeld.

Nederland en Duitsland hadden de afgelopen dagen bleiplet dat Oekraïne de ruimte moest krijgen om sommige inkopen te doen bij andere bondgenoten, met name de VS. Denk aan Patriot-luchtafweersystemen, of onderdelen om F-16's in de lucht te houden. Kyiv moet zulk materieel zonder tekst en uitleg aan Brussel kunnen inkopen in de VS, vond Nederland, ook al kwam het geld uit Europa.

De Europese Commissie gaat daar maar gedeeltelijk in mee. Kyiv kan elders inkopen doen, maar zal eerst moeten onderbouwen dat er een „urgente behoefte” aan specifiek materieel is, waardoor levering uit de EU of een Europees partner-

Oekraïense militairen vuren een houwitser van Amerikaanse makelij af, eind december 2025. FOTO STRINGER/REUTERS

land geen optie is. De Commissie en een meerderheid van de EU-landen zullen er mee moeten instemmen.

Een Nederlandse suggestie om bij voorbaat een bedrag van minstens 15 miljard euro te reserveren waarmee Oekraïne zonder papierwerk buiten Europa kan winkelen, haalde het niet. In totaal zal Oekraïne met het Europese geld zo'n 60 miljard euro aan defensieuitgaven kunnen financieren. De overige 30 miljard is bedoeld om andere gaten op de begroting te dichten.

„We willen allemaal vrede voor Oekraïne”, zei Commissievoorzitter Ursula von der Leyen woensdag

bij de presentatie van het voorstel. „En daarvoor moet Oekraïne zich in een krachtige positie bevinden, op het slagveld en aan de onderhandelings tafel.”

Krap bij kas

Oekraïne heeft het geld hard nodig. De Amerikaanse regering stuurt geen geld en wapens meer naar Kyiv. Europese landen zitten krap bij kas en willen het Amerikaanse gat niet zomaar met hun eigen geld dichten. Ook het IMF zag weinig ruimte om bij te springen.

Maandenlang probeerde de Europese Commissie gebruik te ma-

ken van de bevroren tegoeden van de Russische centrale bank ter waarde van ruim 200 miljard euro. Niet de Europese belastingbetalers, maar Rusland moest voor de kosten opdraaien, vond Von der Leyen.

Die oplossing sneuvelde in december tijdens een marathonoverleg in Brussel. België, dat het leeuwendeel van de Russische tegoeden in Europa huisvest bij effectenhuus Euroclear, vreesde voor de gevolgen van zo'n ongekende ingreep. Premier Bart De Wever was niet te vermurwen.

Het leidde tot een compromis. De steun aan Oekraïne zou door de

EU worden betaald door een gezamenlijke lening aan te gaan, en dat geld uit te lenen aan Oekraïne. Hongarije, Slowakije en Tsjechië bedongen een uitzondering: deze drie landen doen niet mee. De rentelasten voor de EU worden geschat op 3 tot 4 miljard euro per jaar.

In naam moet Oekraïne de lening terugbetalen, maar er wordt in Brussel aan getwijfeld of dat gaat gebeuren. De Commissie wil in april het eerste geld uit de lening uitbetalen. Daarvoor zal Von der Leyen het eens moeten worden met de EU-landen en het Europees Parlement over de voorwaarden.

NECROLOGIE **CLAUDETTE COLVIN (1939-2026)** ACTIVIST

Claudette Colvin was 'te emotioneel' en dus werd Rosa Parks verzetssymbool tegen rassenscheiding

De vijftienjarige middelbare scholier Claudette Colvin weigerde in 1955 op te staan voor een witte passagier in een bus.

Boris Bouwman

AMSTERDAM

Toen de buschauffeur van een Amerikaanse stadsbus Claudette Colvin in maart 1955 opdroeg om op te staan voor een witte medepassagier, schoten twee activisten haar te hulp. Daardoor had de vijftienjarige middelbare scholier de moed om te blijven zitten, een historische verzetsdaad.

„Het voelde alsof Harriet Tubman mij met haar hand op de ene schouder naar beneden duwde en Sojourner Truth mijn andere schouder naar beneden drukte”, vertelde ze decennia later aan de Britse *The Guardian*. De twee abolitionisten die ze noemde waren niet aanwezig in de stadsbus die door Montgomery, in de zuidelijke staat Alabama, reed. Ze waren zelfs al overleden. Maar Colvin, die deze dinsdag op 86-jarige leeftijd overleed, wist van hun bestaan af dankzij de geschiedenislessen op haar gesegregeerde middelbare school.

Uiteindelijk sleepten twee politieagenten haar hardhandig het voertuig uit, in het arrestantenbusje probeerden ze om-en-om haar cupmaat te raden.

Rosa Parks, die maanden later eenzelfde moedige stap zette, werd wereldberoemd; de naam Colvin komt niet eens voor in het NRC-archief. Haar daad werd volgens Amerikaanse media „overschauwd” door Rosa Parks, die in december van hetzelfde jaar weigerde op te staan voor een witte passagier.

De vreedzame acties van Colvin en Parks gaven racistische lieden met de EU-landen en het Europees Parlement over de voorwaarden.

Claudette Colvin in 2009. FOTO JULIE JACOBSON/AP

tien maanden lang passeren, met financiële malaise voor de busmaatschappij tot gevolg. Ondanks de demonstraties bleven de racistische Jim Crow-wetten tot midden jaren zestig gelden in de zuidelijke staten. De naar een racistische karikatuur vernoemde wet was circa negentig jaar eerder ingevoerd om de rechten die Afro-Amerikanen na de burgeroorlog hadden verkregen, af te pakken.

Pas jaren later erkenning

Erkenning voor haar activisme kreeg Colvin, die op Manhattan in de ouderzorg ging werken, pas jaren later, schrijft *The Washington Post*. De Amerikaanse schrijver

Phillip Hoose wijdde in 2009 een biografie aan haar. Het levensverhaal ging pas verkopen nadat het de Amerikaanse National Book Award voor jeugdliteratuur won.

Na Colvins arrestatie ontving burgerrechtenorganisatie NAACP, waar Rosa Parks secretaresse was, tientallen steunbrieven. Justitie legde haar een boete op. Desondanks grepen activistische advocaten haar zaak (uiteindelijk) niet aan om rassensetten aan te vechten in de rechtszaal. Colvin werd weggezet als „brutaal, emotioneel en opvliegend”, vertelde de biograaf van de vrouw die naar eigen zeggen nooit vloekte aan *The New*

York Times. Bovendien woonde ze in „een hutje”, hoorde activist Gwen Patton anderen eens neerbuigend zeggen. Ook was Colvin zwanger geraakt van een getrouwde man, die haar had verkracht, vertelde ze.

Dit alles zou de strijd tegen rassenscheiding geen goed doen, was het idee. De winkansen met de „onverstoorbare” Rosa Parks, die naaister was in een warenhuis, werden hoger ingeschat. „Laat Rosa het doen”, zei zelfs Colvins moeder. „Witte mensen zullen Rosa met rust laten - haar huid is lichter dan die van jou, en ze vinden haar aardig.” Colvin getuigde overigens wel in de succesvolle

rechtszaak tegen het gesegregeerde openbaar vervoer.

Marteling

De doodstraf van haar buurling werd het keerpunt voor Colvin. Niet haar eigen arrestatie in de bus, maar de aanhouding van haar buurling en schoolvriendje Jeremiah Reeves noemde ze volgens *The Post* het keerpunt in haar leven. Een volledig witte jury legde de zestienjarige jongen de doodstraf op omdat hij een witte vrouw zou hebben verkracht. Volgens het Equal Justice Initiative, dat zich inzet voor jeugdige delinquenten in Alabama, martelde de politie Reeves tot hij een valse bekentenis aflegde. Als de verdachte een witte man was geweest en het slachtoffer een zwarte vrouw, „was het gewoon zijn woord tegen het hare, en niemand zou haar ooit geloven”, hekelde Colvin het Amerikaanse rechtssysteem.

Niet haar arrestatie maar de doodstraf voor haar buurling werd het keerpunt voor Colvin

Zelf moest ze tot haar 82ste levensjaar wachten om haar status als jeugddelinquent kwijt te raken. Een kinderrechter noemde Colvins daad in 2021 „moedig” en willigde het verzoek dat ze enkele maanden eerder indiende in.

Zag ze gelijkenissen tussen Trumps MAGA-beweging en het Alabama van de jaren vijftig en zestig, vroeg *The Guardian* haar in het interview dat vlak na het begin van Trumps eerste presidents termijn werd gepubliceerd. Witte mensen hebben altijd geprofitteerd van hun huidskleur, antwoordde ze, maar „die tijd komt nooit meer terug. Want zelfs de mensen in de armste delen van Afrika zijn nu verlicht”, stelde ze hoopvol.

Advertentie

ZO SIMPEL
IS HET NIET

STELLINGA
& SCHINKEL
OVER
ECONOMIE

IS HET MERCANTILISME TERUG?

De geschiedenis ligt vol met handelsbeperkingen, ziet NRC's huishistoricus Bart Funnekotter. Is – of was – de groeiende vrijhandel sinds de Tweede Wereldoorlog de uitzondering op de regel?

Luister elke donderdag in de gratis NRC Audio-app of andere podcastapps
nrc.nl/zosimpelshetniet
Fotografie Folkert Koelewijn

JAPANESE VERKIEZINGEN

Premier Takaichi wil haar populariteit verzilveren

De Japanse premier Sanae Takaichi doet het goed in de peilingen. Met snelle verkiezingen hoopt ze die steun in zetels te vertalen.

Anoma van der Veere

TOKIO

Japan gaat opnieuw naar de stembus voor landelijke verkiezingen, voor de vijfde keer in vijf jaar tijd. Premier Sanae Takaichi van de Liberale-Democratische Partij (LDP) heeft de leiders van andere partijen

laten weten dat zij het Lagerhuis wil ontbinden aan het begin van de gewone parlementszitting, die op 23 januari wordt geopend.

Volgens de krant *Asahi* vinden de verkiezingen op 8 februari plaats, na een campagne die officieel op 27 januari begint. Daarmee krijgen politieke partijen minder dan twee weken om zich voor te bereiden.

Takaichi werd in oktober premier toen ze de leiderschapsverkiezing in haar partij won na het opstappen van haar voorganger Shigeru Ishiba. De LDP heeft op dit moment geen meerderheid in het parlement en kan alleen regeren met steun van een kleinere coalitiegenoot.

De Japanse premier hoopt die precare basis door snelle verkiezingen te verstevigen: de populaire Takaichi geniet momenteel aanzienlijke steun onder kiezers. Uit de laatste opiniepeiling van publieke omroep NHK blijkt dat ruim zes op de tien Japanners haar kabinet steunt, twee keer zoveel als Ishiba. Haar populariteit wordt door waarnemers toegeschreven aan de frequente publieke optredens van de zeer conservatieve premier, haar nadruk op economische groei via omvangrijke overheidsuitgaven en haar kritische opstelling tegenover buitenlanders en migratie. Takaichi ligt inmiddels onder

vuur vanwege de timing van haar besluit. Critici wijzen erop dat het parlement wordt ontbonden nog vóór het kan beginnen met de behandeling van de begroting voor het nieuwe fiscale jaar, die uiterlijk eind maart moet zijn aangenomen.

Kritiek op de timing

De regering wil de begroting voor fiscaal jaar 2026, goed voor meer dan 122.000 miljard yen (ruwweg 660 miljard euro), vóór eind maart door het parlement loodsen, maar dat dreigt nu niet te lukken. In dat geval moet een tijdelijke begroting worden opgesteld om essentiële uitgaven zoals pensioenen, sociale

uitkeringen en ambtenarensalarissen te blijven betalen. De laatste keer dat Japan zo'n noodoplossing nodig had, was in 2015.

De grootste oppositiepartij, de Constitutioneel-Democratische Partij (CDP), noemt het besluit onbegrijpelijk. De partij Komeito, tot voor kort coalitiepartner van de LDP, reageert ook scherp.

Takaichi's coalitiepartner Ishin steunt het besluit. Volgens partijleider Hirofumi Yoshimura heeft de huidige coalitie nu nog geen mandaat van de kiezer gekregen. Volgens hem weegt dit zwaarder dan het risico op vertraging van de begrotingsbehandeling.

Caroline de Gruyter

BRUSSEL

Trump wil Groenland „hebben” en dreigt zo de NAVO op te blazen: als het ene NAVO-land grondgebied van het andere annexeert, is het bondgenootschap kapot. Daarmee rijst, sterker dan ooit, de vraag: kan er ooit een echte Europese defensie van de grond komen, met intensieve samenwerking van nationale legers in een soort Europese NAVO? Of zelfs een Europees leger, waarin die nationale legers opgaan?

Als iemand kan proberen die vraag te beantwoorden, is het Guntram Wolff. Als senior fellow van de Brusselse denktank Bruegel en hoogleraar aan de Université Libre de Bruxelles bestudeert Wolff sinds anderhalf jaar de economische aspecten van de Europese herbewapening. Een interessante invalshoek, zegt hij: door te kijken wie hoeveel geld spendeert en waaraan (of waaraan niet), en met wie, krijg je inzicht in de structuren die Europese landen optuigen op het gebied van defensie. En daarmee in de politieke keuzes die nationale leiders maken.

We moeten toe naar een echte Europese defensie, zegt Wolff. En een Europees leger, waar Eurocommissaris voor Defensie Andrius Kubilius deze week voor pleitte. „Er zit niets anders op: we moeten af van onze afhankelijkheid van de Amerikanen. Loskoppelen. De Amerikanen hebben weinig goeds met ons voor. Veel burgers snappen wat er op het spel staat, dat we voor een Europese defensie moeten gaan. Maar leiders nog altijd niet. Ze durven niet. Ze zijn bang voor extreemrechts of -links, durven geen boude besluiten te nemen en spelen op safe.”

Dat is volgens hem te zien aan de uitgaven van Europese landen aan defensie. „Die gaat bijna allemaal naar grote, conventionele wapenfabrikanten als Dassault, Rheinmetall of Airbus. Op zich prima. Maar kleine, innovatieve bedrijfjes komen er bijna niet tussen. En het zijn juist die bedrijfjes die de IT leveren die nu nodig is. Dus we halen de tanks en de fregatten steeds meer uit Europa, maar halen de IT grotendeels uit Amerika. Als dit zo doorgaat, blijven we afhankelijk van de Amerikanen.”

Waarom komen innovatieve bedrijfjes er niet tussen?

„Omdat ministeries en de legertop volgens oude structuren werken. Ze praten over strategische autonomie, maar handelen er niet naar. Neem Duitsland, dat in 2025 voor 60 miljard euro aan orders uitgif, evenveel als alle EU-landen in de NAVO in 2021 uitgaven en evenveel als Frankrijk, het VK en Polen samen. Een belangrijk land dus, op defensiegebied. Maar een fabrikant die wapens aan Duitsland wil verkopen, moet eerst een formulier van twintig pagina's invullen. Het is een ongelooflijk complex, bureaucratisch aanbestedingssysteem. Welke startup kan dit? In Amerika zeggen ze: 'Heb je een idee? Stuur maar een motivatiebrief van twee kantjes.' Ook voeren de Amerikanen bewust beleid om niet alleen met grote bedrijven in zee te gaan. Gevolg: de Amerikanen zijn bezig met 'new tech' op defensiegebied waar de Duitsers nooit van gehoord hebben. Heel dom.”

Heeft u een voorbeeld?

„Duitsland gebruikt nog altijd herbe- wapeningsplannen van een paar jaar geleden. Drones worden daarin niet genoemd. In Duitsland, de *biggest spender* in Europa, is daar geen debat over. Maar oorlog wordt tegenwoordig grotendeels met AI gevoerd. Dat is permanent in beweging. Kijk naar de onder-

Drie Duitse fregatten tijdens een oefening van de Duitse strijdkrachten in de Noorse wateren, in de buurt Harstad, in oktober vorig jaar. FOTO ANP / EPA

INTERVIEW **GUNTRAM WOLFF** ECONOMISCH DEFENSIE-EXPERT

'We moeten af van onze militaire afhankelijkheid van de Amerikanen'

Europese leiders zijn bang om voor Europese defensie te kiezen en minder met de Amerikanen te doen. Maar er is weinig keus, zegt defensie-expert Guntram Wolff, want „de Amerikanen hebben weinig goeds met ons voor.”

waterdrones waarmee Oekraïne Russische schepen bestookt. De Russen zijn ontzettend goed en snel met AI. Zij konden die zwemmende Oekraïense drones binnen de kortste keren verstoren. Oekraïne heeft alweer een nieuw systeem ontwikkeld waarbij andere drones op een kilometer boven die zwemmende drones meevliegen en hen steeds voeden met data zodat ze niet verstoord kunnen worden. Het is een ratrace. En volgende week bedenken ze weer iets nieuws. Alles gaat supersnel.”

Dus je moet constant vooruitdenken?

„Ja. Ik neem bij wijze van contrast nog maar een Duits voorbeeld. Duitsland heeft laatst nieuwe korvetten, kleine fregatten, in de vaart genomen, uitgerust om met drones te werken. Maar wat blijkt: die fregatten hebben helemaal geen drones omdat de Duitsers niet weten hoe ze ermee moeten werken. Dit

Een fabrikant die wapens aan Duitsland wil verkopen, moet eerst een formulier van twintig pagina's invullen

kwam aan het licht omdat de Duitse Rekenkamer begon te klagen: er was voor betaald, waar bleven de drones?”

Het contrast met Oekraïne kon niet groter zijn...

„Exact. Oekraïne is niet bureaucratisch en volledig gedecentraliseerd. Bataljons kopen zelf in wat ze nodig hebben. Als dat met ellenlange formulieren via het Central Command moet, is alles verouderd tegen de tijd dat het arriveert.”

Zijn bureaucratie en gebrek aan focus de grootste obstakels op weg naar een meer Europese defensie?

„Ja. Wat het verergert, is dat Europese landen veel te veel in de nationale defensie-industrie investeren, niet in elkaars fabrieken. Gemiddeld is 60 tot 70 procent van de uitgaven nationaal. In Frankrijk is dat zelfs hoger. In Duitsland gaat meer dan 50 procent van alle

aankopen naar Duitse fabrieken. Nog eens 35 procent gaat naar Duits-buitenlandse bedrijven in Duitsland, vaak joint-ventures met Amerikaanse bedrijven. Sommige Patriot-raketten worden in Duitsland gemaakt. Het probleem is niet dat de Duitsers te veel Amerikaans kopen, het probleem is *wat* ze van de Amerikanen kopen. Het rechttoe-rechtaan-spul is Duits, de sophisticated hi-tech is Amerikaans. Neem de nieuwe grote Duitse fregatten, type T127 als ik het goed zeg, gemaakt door Thyssen. Echt Duits. Die fregatten moeten het luchtruim boven de Oostzee beschermen. Ze zitten vol sensoren die de lucht screenen. Ze sporen inkomende raketten en andere projectielen op. De software maakt de afweging wat eerst wordt neergehaald. Daar komt geen mens aan te pas. En geloof het of niet: de software die de Duitsers gebruiken is Amerikaans.”

Wat gebeurt er als de Amerikanen besluiten om geen updates meer te doen voor die software?

„Precies. Dat is de vraag die Europa zich nu bij alles moet stellen wat met defensie te maken heeft. Er zijn nog honderd-duizend andere voorbeelden van. Als de software geen update krijgt omdat de Amerikanen daar geen zin meer in hebben, dan zit je met je fregatten. Nutteloze stukken staal op de Oostzee.”

Beseft men dat niet?

„Alle senior militaire officieren zijn opgegroeid met de Amerikanen. Decennialang. Alles is Amerikaans binnen de NAVO. Als er iets gebeurt op de Oostzee, gebruikt men NAVO-protocollen die Amerikaans zijn. Onze afhankelijkheid van de Amerikanen is schokkend. We hebben grote veranderingen nodig. Europeanen kopen nu tanks en vliegtuigen. Ik zeg niet dat we dit niet nodig hebben. Maar we moeten óók in Europese IT investeren, want de oorlogen van vandaag zijn elektronisch. En we moeten mensen opleiden die dat spul kunnen bedienen. Maar in Europa is daar amper debat over. Niks.”

Als u een paar stappen achteruit zet, waar ziet u dit dan heengaan?

„We moeten veel meer integreren. We kunnen naar een echt Europese Defensie Unie, of naar coalities die in wisselende samenstelling dingen samen-doen. Ik denk voorlopig eerder het laatste. Je ziet noordelijke landen die de handen ineen slaan met de Balten, Polen, Oekraïne. Het is geen EU, het is niet heel Europa. Die kant gaat het op.”

Dus de noorderlingen, die altijd vrij sceptisch waren over Europese integratie, trekken nu de kar?

„Ja. Ik hoop dat Duitsland zich erbij aansluit, zodat er echt soortelijk ge-

Guntram Wolff CV

Guntram Wolff (1974, Freiburg im Breisgau) is econoom. Hij studeerde aan Duitse, Franse en Amerikaanse universiteiten en werkte onder meer bij de Bundesbank, de Europese Commissie en het IMF. Van 2013 tot 2022 was hij directeur van denktank Bruegel in Brussel. Tegenwoordig werkt hij als senior fellow bij Bruegel en is hoogleraar aan de Université Libre de Bruxelles. Wolff publiceert regelmatig in kranten als *Le Monde*, *The Financial Times* en *Handelsblatt*.

wicht ontstaat en de Fransen beseffen: laten we niet eeuwig alles zelf doen, we doen ook mee.”

Is het niet riskant dat alle Europese landen hun eigen defensie optuigen? De Europese integratie begon in de jaren vijftig met het samensmelten van de oorlogsindustrieën, om te zorgen dat Europese landen die niet meer tegen elkaar zouden inzetten.

„Zeer belangrijk punt. Ja, het is riskant als iedereen in Europa zijn eigen nationale defensieding doet. Ze gaan voor hun eigen defensie-industrie liggen, wat nu al gebeurt. Samen projecten optuigen, samen wapeninkopen doen en vooral ook samen *enablers* aanschaffen, is daarom belangrijk. Die drie dingen gebeuren nu. Niet genoeg, maar wel meer dan voorheen.”

Enablers?

„Dat zijn collectieve voorzieningen waar alle legers gebruik van kunnen maken, zoals satellieten of tankvliegtuigen. Dit zijn dingen waar individuele landen niet snel in investeren. Samen doen is goedkoper en efficiënter. Veel enablers die nu in Europa gebruikt worden, zijn Amerikaans. Ook daar moeten we vanaf. Gelukkig is de begroting van het Europese Ruimteagentschap flink verhoogd. Dan heb je nog Satcen, het Europese satellietcentrum in Madrid dat satellietbeelden analyseert en naar de EU-lidstaten stuurt. Ik hoorde laatst dat de Roemeense NAVO-ambassadeur tijdens een vergadering zei dat hij *intelligence* had gezien over dit of dat. Zijn Amerikaanse collega vroeg: hoe weet jij dat nou? Wel, dat gaat nu over de band van de EU. Heel goed.”

Komt er ooit een Europees leger?

„Een generaal die het commando krijgt over troepen uit meerdere landen kan ik me moeilijk voorstellen. Maar ik sluit het ook niet meer uit. Ik merk dat burgers daar meer klaar voor zijn dan politici. Er was een tijd dat ze vroegen of Brussel niks beters te doen had dan besluiten dat doppen aan flessen moeten vast zitten. Mensen zien wat er gebeurt in de wereld. Ze weten dat veiligheid niet meer van de nationale staat alleen kan komen maar eerder van Europa.”

Peilingen tonen dat burgers in meerderre Europese landen meer fiducia in een Europees leger hebben, dat niet eens bestaat, dan in hun nationale leger.

„Nogmaals: burgers zijn verder dan nationale politici, uitzonderingen daargelaten. Het is realistisch om samen satellieten te hebben en tankvliegtuigen. Wat interessant is, is hoe burgers ook steeds meer beseffen dat alles met alles samenhangt. Ook de euro is een wapen geworden. De interne markt is een wapen. Verdedigingswapens. Ik was in 2014 in het Letse parlement toen Letland toetrad tot de eurozone. We bespraken *optimal currency areas* en hoeveel het zou kosten om mee te doen met het euro-noodfonds. In de koffiepauze komt er een parlementariër naar me toe die zegt: we hebben het wel over technische dingen, maar u weet wat de echte reden is dat wij de euro willen? Russische tanks.’ Ik antwoordde: ‘De euro is geen antitankwapen.’ Wel, dat was toen. De wereld is intussen totaal veranderd. Een aanval op een Baltische staat is een aanval op het hele eurosysteem waarin landen totaal zijn geïntegreerd. We kunnen dan niet zomaar zeggen, *too bad* voor Letland. Nee, onze banken zijn betrokken, de ECB is betrokken, dit raakt ons allemaal in het hart. Omgekeerd geldt hetzelfde: als wij de euro sterker maken door meer eurobonds uit te geven, is dat een geopolitieke investering in onze eigen veiligheid. Zo moet je daar tegenwoordig naar kijken.”

nrcwebwinkel

Adviesprijs vanaf 259,-

189,-

FDB MØBLER

Holmen stoel

Tijdloos Scandinavisch design

- » Elegante combinatie van strakke lijnen en zachte rondingen
- » Gemaakt van eikenhoutfineer
- » Met of zonder armleuningen

Breng rust, stijl en comfort in je huis met de Holmen stoel, ontworpen door Jakob Thau. Deze elegante stoel is geïnspireerd op de Deense eilanden, waar natuur, water en eenvoud centraal staan. Holmen betekent letterlijk “eilandje” en dat gevoel van vrijheid en harmonie ervaar je in elk detail van het ontwerp.

De Holmen stoel combineert moderne, strakke lijnen met zachte rondingen voor een verfijnde en uitnodigende uitstraling. De subtiele maritieme invloeden geven de stoel een tijdloos karakter, waardoor hij moeiteloos past in zowel moderne als klassieke interieurs. Perfect voor de eetkamer, werkkamer of als blikvanger in de woonkamer.

Bestel nu » nrcwebwinkel.nl/fdbmobler

Detachering • Recruitment • Tech Solutions

Druk jouw stempel op morgen

Zet je volgende carrièrestap met YER

Salesmanager

Bedrijf
Zorgboodschap is dé totaalleverancier van eten en drinken voor de zorg. Vanuit Sassenheim - Lisse bedienen ze dagelijks meer dan 250 zorg-locaties. Innovatie en groei staan centraal.

Functie
Als Salesmanager versterk je een gedreven salesteam, bouw je aan strategische klantrelaties en draag je zichtbaar bij aan de commerciële groei van Zorgboodschap. Je combineert operationele daadkracht met strategisch inzicht en weet precies hoe je waarde toevoegt aan langdurige samenwerkingen.

Locatie: Sassenheim - Lisse / **Ervaring:** 3-5 jaar / **Sector:** Wholesale / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER
Nikki de Munk, +31 6 330 142 43

Internationaal Accountmanager

Bedrijf
De Zakkencentrale, anno 1917, is een specialist in duurzame verpakkingsoplossingen, zoals big bags, liners, folies, netten en labels. Met een typisch Rotterdams karakter, wereldwijde leveringen en focus op innovatie staan ze voor betrouwbaarheid, vakmanschap en toekomstgericht ondernemen.

Functie
Als Internationaal Accountmanager beheer je relaties en werf je nieuwe klanten in Europa. Je leidt het volledige salesproces, verkoopt diverse producten, bezoekt beurzen, werkt samen met interne teams en rapporteert aan de Managing Director.

Locatie: Rotterdam / **Ervaring:** +5 jaar / **Sector:** Wholesale / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Aantrekkelijke voorwaarden

Contactpersoon YER
Céline Landman, +31 6 293 414 25

YER. Al bijna 40 jaar specialist in topfuncties binnen het hogere segment

Continuous Improvement Lead

Bedrijf
ArcelorMittal Projects Europe is onderdeel van een wereldwijd toonaangevende staalproducent en biedt complete funderingsoplossingen aan internationale opdrachtgevers.

Functie
Als Continuous Improvement Lead bij ArcelorMittal Projects stuur je procesverbeteringen aan, ondersteun je de ERP-implementatie en bevorder je de operationele efficiëntie, kostenreductie en klanttevredenheid. Je coördineert verandertrajecten, analyseert processen en rapporteert aan de CFO. Ben jij een sterke adviseur die anderen moeiteloos meeneemt in verandering?

Locatie: Heijningen / **Ervaring:** +5 jaar / **Sector:** Construction / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** € 70.000 - € 90.000/jaar

Contactpersoon YER
Céline Landman, +31 6 293 414 25

Business Analyst

Bedrijf
Credit Life is een gespecialiseerde verzekeraar in Nederland die zekerheid biedt bij arbeidsongeschiktheid, werkloosheid en overlijden. Het bedrijf werkt samen met banken en financiële dienstverleners om klanten te beschermen tegen onverwachte inkomensverlies.

Functie
Als Business Analyst bij Credit Life verbind je processen, mensen en technologie. Je optimaliseert processen, specificeert oplossingen, begeleidt implementaties en vertaalt innovaties naar verbeteringen, met directe invloed op projecten en snel resultaat.

Locatie: Amstelveen / **Ervaring:** 3-5 jaar / **Sector:** Insurance / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER
Ernestine Simonis, +31 6 292 390 25

Het **advocatenteam van Wintech** in het gerechtshof van Amsterdam. FOTO JEROEN JUMELET / ANP

NEXPERIA

Chipfabrikant Nexperia snakt naar een snelle oplossing van de crisis

Bijna alle partijen bij de Ondernemingskamer willen een snelle oplossing voor het conflict bij chipmaker Nexperia. Maar dat is lastig, zolang de hoofdrolspeler niet wil meewerken. „Topman Wing wil eerst zijn fiets terug”

Marc Hijink
AMSTERDAM

Meer dan dertig advocaten en raadslieden, tientallen journalisten en wereldwijd publiek via de livestream: voor een bedrijf dat onopvallend kleine chips maakt, trok Nexperia woensdag een groot aantal belangstellenden.

De chipmaker uit Nijmegen raakte in oktober 2025 verscheurd door een intern conflict waardoor de Europese en de Chinese tak van het bedrijf niet meer met elkaar samenwerken. Dat veroorzaakte een chiptekort in de auto-industrie en leidde tot een diplomatieke crisis tussen Nederland en China. Eind september had demissionair minister van Economische Zaken Vincent Karremans (VVD) de zaak op scherp gezet door Nexperia te 'bevriezen' met een obscure wet, om te voorkomen dat de Chinese topman het bedrijf zou „leegtrekken”, in de woorden van Karremans.

In kamer 10 van het Gerechtshof in Amsterdam werd de Nexperia-crisis voor het eerst in het openbaar besproken, tijdens een zitting die de hele dag duurde. De hoofdpersoon bleek afwezig: Wing, de Chinese topman die in oktober 2025 de macht over zijn eigen bedrijf verloor.

Wing is ziek van de hele situatie, zeggen zijn advocaten, en daarom niet in staat om naar Nederland te komen. De ondernemer werd overvallen door het besluit van de Ondernemingskamer, die hem op 1 oktober uit zijn functie zette op verdenking van wanbeheer. Dat gebeurde na een verzoek van drie Europese medebestuurders, zonder de tegenpartij te horen. Voor een tweede zitting in oktober kregen Wingtechs advocaten geringe voorbereidingstijd; de zitting viel ook nog eens tijdens een nationale vakantieperiode in China.

De Chinese kant

Woensdag kreeg Wings bedrijf Wingtech, sinds 2019 eigenaar van Nexperia, een mogelijkheid om meer uitleg te bieden. Dat betekende vooral: een stortvloed aan nieuwe documenten en details in een al erg complexe zaak. De Ondernemingskamer moet duizenden pagina's aan mails en powerpointpresentaties doornemen, om ook de 'Chinese' kant van het verhaal te begrijpen. Die argumentatie is onderbelicht gebleven, stellen Wingtechs advocaten.

De hoofdmoot van de verdediging is dat Wing niet, zoals de aanklacht luidde, heimelijk probeerde Nexperia leeg te halen en naar China over te hevelen. Hij zocht

volgens zijn advocaten weloverwogen naar opties om het bedrijf door lastig vaarwater te loodsen. Er dreigden namelijk Amerikaanse exportrestricties waardoor klanten uit Europa en de VS zouden afhaken. Tegelijkertijd probeerde Wing zijn andere onderneming, chipfabriek WingSkySemi (WSS), over te nemen door de bestellingen van Nexperia bij het bedrijf op te schroeven.

Nexperia grossierde in plannen om uit de benarde geopolitieke situatie te ontsnappen

Aan projectnamen had Nexperia geen gebrek, blijkt uit de verweerschriften. Project Ducati, Project X, Project Sunrose, Project Endurance en Project Rainbow: Nexperia grossierde in plannen om onderdelen te verplaatsen, te verkopen of nieuwe vestigingen te openen en zo uit de benarde geopolitieke situatie te ontsnappen. Maar dat lukte niet.

Na de ingreep door Economische Zaken en de voorlopige beslissing van de Ondernemingskamer was Wing onthutst hoe hij zonder waarschuwing aan de kant geschoven werd. Respectloos, in zijn

ogen. Wing paste vervolgens de tactiek van de verschroeide aarde toe, stellen de advocaten van Nexperia, door de toelevering van chips vanuit China te staken. Dat raakt alle partijen, ook Wingtech zelf.

De Chinese tak van het bedrijf, in de stad Dongguan, verklaarde zich, na aangeven van Wingtech, zelfstandig van het Nijmeegse hoofdkantoor. Ook zou Wingtech de Chinese overheid gevraagd hebben een exportrestrictie op te leggen aan de chipfabriek in Dongguan. Dat leidde tot wereldwijde chiptekorten en is nu de reden dat het bedrijf niet optimaal functioneert.

Chipvoorraden zijn beperkt

De Chinese overheid pleit voor een snelle oplossing. Jin Yuan, economisch raadsman van de Chinese ambassade in Nederland die bij de zitting aanwezig was: „Wij vertrouwen erop dat de rechter van de Ondernemingskamer een eerlijke beslissing neemt na deze zitting. We dringen er wel op aan dat de minister zijn wetsbevel volledig intrekt, zodat de onderneming de interne problemen kan oplossen zonder overheidsbemoeienis.” Karremans schortte het omstreven wetsbevel tegen Nexperia in november op, maar de maatregel hangt nog altijd boven de markt. Yuan: „Er is haast bij, want de chipvoorraden aan de

Chinese kant zijn zeer beperkt.” Ook bij autofabrikanten in China doet de Nexperia-crisis dus pijn.

De Europese tak van Nexperia lijkt de financiële schok langzaam te boven te komen, vertelt Arnold Croiset van Uchelen. Hij is door de Ondernemingskamer aangewezen om de aandelen te beheren. Nexperia wil versneld uitbreiden in Maleisië, om de onderbroken toelevering uit China op te vangen. Daar is geld voor nodig, dat Nexperia hoopt te verkrijgen van externe financiers. Dat ziet Wingtech als een teken dat Nexperia zich helemaal wil losknippen van China.

De gesprekken tussen de tijdelijke beheerders van Nexperia en Wingtech komen op gang, maar dat gaat moeizaam.

Van Uchelen: „Ik snap de emotie van meneer Wing over wat er in Nederland gebeurt. Maar Wing investeerde in een Nederlands bedrijf, dat valt onder de Nederlandse wetgeving.” Op z'n Hollands gezegd, voegt Van Uchelen toe: „Wing zegt: ik werk nergens aan mee, ik wil eerst mijn fiets terug.”

De Ondernemingskamer bepaalt nu of de maatregelen tegen Wing gehandhaafd blijven en of er een onderzoek komt naar de gang van zaken bij de chipmaker. De uitspraak wordt verwacht over vier weken, uiterlijk op 11 februari.

INTERVIEW **HUGO PEEK** CEO BNP PARIBAS NEDERLAND

'Ik zou het mooier vinden als we hier een beetje Europeeser gaan denken'

Twee jaar leidt hij nu de Nederlandse afdeling van BNP Paribas. „Als klanten groeien of naar verre landen gaan, kunnen wij ze daar ook mee helpen. Nederlandse banken overkomt het dan dat ze moeten zeggen: nu ben je te groot. Of: daar zitten we niet.”

Eva Smal
AMSTERDAM

Welke plek ziet de Franse bank BNP Paribas, een van de grootste van Europa, voor zichzelf in Nederland? Wie luistert naar Hugo Peek, ceo van de Nederlandse afdeling, moet concluderen dat de bank in ieder geval geen ambitie heeft het 'stilzwijgende kartel' van de Nederlandse grootbanken op het vlak van gewone bankklanten te doorbreken.

Anderhalf jaar geleden concludeerde de Autoriteit Consument & Markt

dat van een stilzwijgend kartel sprake was op de Nederlandse markt voor particulier sparen - sterke buitenlandse concurrentie zou dus wellicht welkom zijn. Peek: „Als ze dat [op ons hoofdkantoor] in Parijs hadden gewild, in Nederland concurreren, hadden ze mij hier niet neergezet, maar een reguliere bankier. Particuliere klanten vragen een heel andere benadering; ik heb daar als zakenbankier te weinig verstand van.”

Peek (1969) begon deze donderdag op de kop af twee jaar geleden als ceo van BNP Paribas in Nederland, na een lange carrière als zakenbankier bij vooral ABN Amro. Een „teruggekeerde bankier” noemt hij zichzelf - hij vertrok in 2019 uit de sector.

„Er kwam een beetje de klad in, vond ik. Nederlandse banken leden na de kredietcrisis onder hun niet al te beste maatschappelijke imago, onder politieke bemoeienis. En alle banken worstelden: wie of wat wil je zijn als Nederlandse bank?”

Zo was 'zijn' ABN Amro voor de kredietcrisis in 2009 een internationaal opererende bank; nu is de bank die onder die naam actief is door verschillende reorganisaties een relatief kleine speler geworden in Noordwest-Europa. „Ik had een beetje de indruk dat we niet meer echt vooruitkwamen. In een bankenwereld die krimpt, is het moeilijk voor mensen om te blijven ondernemen. Dan is er weinig perspectief. Mensen onderschatten wel eens hoe belangrijk dat is.”

Voor Peek reden om zeven jaar geleden afscheid te nemen van de sector, zegt hij. Maar na enkele jaren in private equity en als commissaris bij een paar bedrijven liet hij zich door BNP Paribas overtuigen terug te keren. „Dat kostte ze wel even moeite. Maar ik zag al snel: dit is een bank die wel een duidelijke groeiambitie heeft. En die daarvoor niet elke anderhalf jaar weer een nieuwe reorganisatie doorvoert.”

En groeien doet de bank, constateert Peek. „Niet met doping; niet met dubbele cijfers. Maar met kleine percentages.” BNP Paribas' omzetdoel is elk jaar een plus van 5 procent, en de afgelopen tien jaar slaagde de bank erin de omzetgroei gemiddeld per jaar te verhogen van net geen 5 naar bijna 7 procent.

„Niet met doping' betekent ook dat groei in Nederland niet zal plaatsvinden door overname van ABN Amro, denkt Peek. Daar leek een aantal jaar geleden sprake van: toen klopte BNP Paribas tevergeefs aan bij de Nederlandse staat om te praten over een mogelijke overname. Volgens Peek past zo iets nu niet bij de strategie van zijn werkgever: die beperkt zich tot vooral organische groei en alleen kleinere strategische overnames. BNP Paribas maakte onlangs bekend gesprekken te voeren over overname van Athlon Car Lease. In 2022 nam de bank Terberg Leasing al over.

Zelf grote leningen verstrekken

BNP Paribas is wel al jaren actief op de Nederlandse markt. „Sinds 1862. Dat vertel ik onze klanten graag.” Paribas, dat in 2000 met BNP fuseerde, komt voort uit een grensoverschrijdende fusie, anderhalve eeuw geleden: toen gingen een Franse en een Nederlandse investeringsbank samen in de Banque de Paris et des Pays-Bas, later Paribas. BNP Paribas concentreert zich in Ne-

Hugo Peek: overname ABN Amro past nu niet bij de strategie van BNP Paribas, die beperkt zich tot organische groei.
FOTO MERLIN DOOMERNIK

derland met 1.500 medewerkers, binnenkort vanuit een nieuw hoofdkantoor op de Amsterdamse Zuidas, grotendeels op - zeer brede - dienstverlening aan grotere bedrijven. Als zakenbank claimt BNP Paribas de vierde plaats in Nederland, na ING, Rabobank en ABN Amro.

Op een gemiddelde werkdag komen dan ook veel grote bankzaken voor het bedrijfsleven op het bureau van de Nederlandse bestuursvoorzitter. „We mogen zelf in Nederland grote leningen verstrekken: die bevoegdheid hebben we, we kunnen daarin autonoom opereren. Er komen adviesopdrachten langs. Betalingsverkeer voor bedrijven. Grote autoleasecontracten. Grote hedges van bedrijven ook, om bijvoorbeeld het risico af te dekken van de koers van de dollar.”

Zo was BNP Paribas kartrekker, naast Nederlandse banken, van een groene obligatie van 3,5 miljard euro voor Tennet, met welke lening de netbeheerder het hoogspanningsnet in

landse banken overkomt het dan dat ze moeten zeggen: nu ben je te groot, of: daar zitten we niet. Dat gebeurt ons niet.”

Peek ziet grensoverschrijdende bankfusies binnen Europa niet snel gebeuren. Dat komt doordat een echte bankunie in de EU nog ontbreekt, waardoor per land verschillende kapitaalregels voor banken gelden. „We zijn in Europa echt kampioen fragmentatie. Als iets in Brussel is afgesproken, doen lidstaten daar altijd een schepje bovenop met extra regels.”

Lokale fusiegolven

Bankfusies zullen volgens Peek de komende jaren vooral nationaal plaatsvinden - zoals ABN Amro in Nederland NIBC overneemt. Hij verwacht nog lokale fusiegolven in onder meer Spanje en Duitsland, voor kan worden nagedacht over grensoverschrijdende fusies. Als het zover is, zal BNP Paribas de vinger opsteken. „Maar op dit moment is dat eigenlijk niet zo.”

Peek is ervan overtuigd dat grote Europese banken nodig zijn om de dienstverlening aan grote bedrijven op het continent op orde te houden. „Daarvoor is heel goede IT nodig, en dat vraagt enorme investeringen. Betalingsverkeer voor bedrijven en overheden is een gigantische klus: dat gaat om wekelijks miljoenen betalingen. Hetzelfde voor custody: de bewaring van effecten. Dat gaat om duizenden miljarden. Dat fatsoenlijke administreren, bijhouden en rapporteren vergt een uitstekende IT.”

Peek ziet maar weinig banken die de investeringen daarvoor kunnen opbrengen. „Wij denken dat voor zulke dienstverlening een handvol spelers overblijft. Onze ambitie is een van die spelers te zijn.”

Concurrentie voor BNP Paribas komt vooral van Amerikaanse banken - en dat baart Peek zorgen, gezien de geopolitieke spanningen. „We kijken nu met andere ogen naar Amerika. En dit is cruciale infrastructuur. Als je het hebt over het goed en soeverein functioneren van een Europese markt, dan hoort dit er ook bij.”

De Nederlandse ceo zou het liefst zien dat zijn BNP Paribas niet wordt gezien als een Franse bank die toevallig ook wat doet in Nederland. Hij noemt zijn werkgever zelf al consequent een 'Europese bank'.

„Ik zou het mooier vinden als we in Nederland een beetje Europeeser gaan denken. Dat we wat meer waarderen dat er een grote Europese bank in het land is die internationaal een deuntje meezingt. En die ook investeert in Nederland.”

Advertentie

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Zaken & Transacties

CURSUS DAYTRADEN Risiceloos leren

GROEPS-CURSUS 675-
2e persoon half geld ex btw

Nu ook privé-cursus
Persoonlijke begeleiding 1-op-1

Wat krijgt u voor uw geld?

- ✓ Cursus in Hotel vd Valk
- ✓ Vers ontbijt en lunch
- ✓ Gratis Handelsrobot
- ✓ 8 weken live meekijken
- ✓ Opfrisdag naar keuze
- ✓ Boek met stappenplan
- ✓ 100% persoonlijke service

Risiceloos leren
Maak alle fouten op een demo-account voordat u met echt geld begint

Originele reacties cursisten

Eerlijke verhalen
Ik trade al meerdere jaren en koos voor deze cursus om een andere kijk op traden te krijgen. Vooral om de robot in de praktijk te zien werken en om de ervaringen te horen van de cursusgevers en medecursisten. Daytraden gaat immers niet altijd over rozen, en juist die eerlijke verhalen zijn waardevol

Geld verdienen
De wens om geld te verdienen met traden en een nieuwe hobby te ontwikkelen gaf de doorslag. De cursus was goed opgezet: kort, krachtig en daardoor prettig behapbaar.

Cursusdata Hotel vd Valk Breukelen:
vrijdag 30 jan, vrijdag 6 feb en vrijdag 6 mrt
Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verlies lijden
WWW.ROBWESSELS.NL 020 519 21 15

CV

Terugkerend bankier

Hugo Peek (1969) werkte van 1994 tot 2019 bij ABN Amro - op een klein uitstapje na bij Kempen & Co. Hij werkte al die tijd bij de zakelijke tak van de bank. Onder andere als hoofd Corporate & Institutional Banking voor de regio Europa, Midden-Oosten en Afrika.

Na zijn vertrek bij ABN Amro werd hij actief in private equity, als commissaris bij een aantal bedrijven en werkte hij kort bij een adviesbureau voor overname- en bedrijfsfinanciering.

Ceo van BNP Paribas Nederland werd hij twee jaar geleden.

Advertentie? Zandkine Media - info@zandkine.nl - Telefoon 010 - 436 91 24

Advertentie

nrcwebwinkel

Adviesprijs 219,00-
179,-

reddot design award
winner 2023

STADLERFORM

Efficiënte luchtbevochtiger met laag stroomverbruik

- › Voor ruimtes tot wel 100m²
- › Eenvoudig bij te vullen
- › Laag energieverbruik - 1.4 – 30 Watt
- › Winnaar van de Red Dot Design Award 2023
- › Zeer stil met dimbaar licht
- › Ingebouwde hygrostaat

Geen droge ogen en geïrriteerde luchtwegen meer wanneer de verwarming aanstaat of bij langdurig warm en droog weer. De Stadler Form Karl luchtbevochtiger zorgt voor een aangename luchtvochtigheid binnenshuis en heeft, ondanks zijn lage energieverbruik en klein formaat, een enorme capaciteit. Binnen een mum van tijd bevochtigt Karl ruimtes tot wel 100m².

Ook voor uw houten vloeren en meubelen kan een lage luchtvochtigheid problemen opleveren, zoals kieren en barsten. Karl beschikt over intelligente functies, zoals een ingebouwde hygrostaat waarmee hij ruimtes via een automatische modus op vrijwel iedere gewenste luchtvochtigheid brengt. Daarnaast is Karl eenvoudig te bedienen, ook via een app. Het ontwerp is bekroond met een Red Dot Design Award in 2023.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/karl

BEN TIGGELAAR
—
MOOI WERK

**Waarom onze
planning zo vaak
in de soep loopt.
En wat je daar tegen
kunt doen**

ILLUSTRATIE NRC

Ben Tiggelaar schrijft wekelijks over leiderschap, werk en management.

Taak versus relatie. Ratio versus gevoel. Op het werk wordt vaak onderscheid gemaakt tussen hard en zacht; tussen het werk dat gedaan moet worden en de menselijke kant van het samenwerken. Maar in de praktijk kun je die dingen eigenlijk helemaal niet zo keurig van elkaar scheiden. Dat blijkt al bij zoiets alledaags als het maken van een planning.

Gedoe aan de keukentafel

Het is een van de meest basale taken die je hebt als coördinator, teamleider of uitvoerder in de bouw: een planning maken. Samen met, of voor een groep collega's. Wie doet wat en wanneer? Je denkt vaak van een afstandje: hoe moeilijk kan dat zijn?

Toch ontstaat er altijd gedoe. Ook thuis. Ik heb talloze interessante gesprekken gevoerd rond schoonmaakroosters, vakantieplannen en schema's voor het uitlaten van de hond.

Wie samen met anderen een planning moet maken én volgen, loopt - minimaal - tegen drie soorten menselijke problemen aan: inschattingsfouten, sociale problemen en omgaan met onzekerheid.

Alleskunnners

Bij het maken van een planning gaat het vaak al fout vóórdat we de taken verdelen. We hebben namelijk de neiging te onderschatten hoeveel tijd, geld en energie een taak kost als deze wat verder in de toekomst ligt.

Dat geldt voor het plannen van je eigen agenda („Dat rapport inleveren over zes maanden? Tuurlijk lukt dat!") én voor miljardenprojecten als de Betuweroute (uiteindelijke kosten van deze spoorlijn: 4,7 miljard euro, in plaats van de begrote 1,1 miljard). In de toekomst zijn we allemaal alleskunnners.

Een belangrijke reden voor deze altijd terugkerende inschattingsfout is volgens psychologen Nira Liberman en Yaacov Trope dat we veel abstracter over de toekomst denken dan over het heden.

Een student die over een jaar zijn eindopdracht moet inleveren, noteert in z'n agenda:

scriptie schrijven. Maar als de deadline over vier weken is, dan zie je heel goed wat voor waslijst aan taken zo'n werkstuk met zich meebrengt.

Hoe los je dat op als je teamleider bent en je een planning wilt maken? Een aanpak die veel bedrijven kiezen: vraag geen inschattingen aan medewerkers, maar zoek uit hoeveel tijd een vergelijkbaar project in het verleden echt heeft gekost. In de eigen organisatie of elders. De vakterm hiervoor - daar maak je indruk mee in een vergadering - is 'reference class forecasting'.

■ Breng dus vooraf risico's in kaart

Mijnenveld

Enkele decennia geleden werd op het werk van mijn vader een beperkte vorm van zelfroosteren ingevoerd. Hij en zijn collega's konden voortaan samen hun vrije dagen plannen. Hartverwarmend hoe volwassen mannen elkaar vervolgens de tent uitvochten over twee weken zomervakantie.

Een gezamenlijke planning maken kan een sociaal mijnenveld zijn. Wie bepaalt wat de deadline is? Wie mag aangeven wat haalbaar is? Hoe wijs je taken toe aan collega's? Wat is eerlijk? En durf je je überhaupt uit te spreken over zulke zaken?

De Duitse managementonderzoeker Gerriet Fuchs en zijn collega's lichtten 97 studies door rond het maken van 'faire' werkplanningen. Een aantal praktische aanbevelingen op basis van hun werk.

- Laat medewerkers meebeslissen over de systematiek voor het maken van een planning.

- Stel verschillende groepen samen met verschillende rechten. Bijvoorbeeld startende junioren en ervaren senioren.

- Streef naar eerlijkheid op de langere termijn. Heb je bijvoorbeeld dit kwartaal een rotooster, dan wordt dat in het volgende kwartaal gecompenseerd.

- Als je met zelfroosteren werkt, wissel dan af wie als eerste mag kiezen (dat had mijn vader veel gedoe gescheeld).

- Wees transparant over spelregels en gemaakte keuzes. Ook als een taakverdeling niet perfect is, ervaren mensen het dan toch als eerlijk.

Risico's

Heb je eindelijk een taakverdeling, een rooster, een planning, en dan krijgt je collega griep, valt er meer sneeuw dan ooit en breekt de Derde Wereldoorlog bijna uit. Niet goed voor de sfeer. Sociologen Daniel Schneider en Kristen Harknett stelden vast dat onvoorspelbaarheid en lastminutewijzigingen in werktijden vaak leiden tot verhoogde stress, slechtere slaap en minder werkgelek.

Wat doe je als je in je bedrijf, team of project te maken hebt met veel onzekerheid? Rijkswaterstaat gebruikt een praktische, heldere methode voor risicomanagement die je kunt samenvatten in drie stappen.

- 1. Breng samen in kaart met welke risico's je te maken krijgt in je planning.
- 2. Bepaal hoe groot die risico's zijn. Wat is de kans dat ze optreden en wat gaat er dan mis? Zo kun je een top-10 van risico's maken.
- 3. Bespreek mogelijke maatregelen. Hoe voorkom je dat het misgaat? En wat kun je per risico doen als het toch fout loopt?

Natuurlijk is het rondbreien van een rooster in een ziekenhuis iets anders dan een viaduct bouwen. Maar vooraf gestructureerd nadenken over risico's en daarna de vinger aan de pols houden kan in beide gevallen aardig wat stress voorkomen.

Praktisch

Wat betekent dit voor het maken van je volgende planning? Heel kort samengevat:

- Baseer je planning niet op hoop, maar op historische data.

- Formuleer samen heldere spelregels voor een eerlijke taakverdeling.

- En bereid samen nu al voor wat er straks mis kan gaan.

Geen zorgen. De wereld wordt hier niet maakbaarder van. Je zult ook nog net zo vaak teleurgesteld raken. Maar de kans dat je elkaar als collega's of huisgenoten op die momenten - hardop of in stilte - de schuld geeft, wordt wel ietsje kleiner. En dat is ook een vorm van succes.

4 VRAGEN OVER **MERCOSUR-DEAL**

Wie zijn de winnaars en verliezers van het handelsakkoord tussen Mercosur en EU?

Voor veel Europese industrieën is de Mercosur-deal goed nieuws. Maar Europese boeren zijn niet blij met de afspraken.

Egbert Kalse en Hanna Hosman

AMSTERDAM

Het moet een zegetocht worden voor Commissievoorzitter Ursula van der Leyen. Komend weekend zal zij in de Paraguayaanse hoofdstad Asunción namens de hele EU haar handtekening zetten onder het handelsverdrag tussen Europa en de vier zogenoemde Mercosur-landen (Brazilië, Paraguay, Uruguay en Argentinië; Bolivia is aspirant-lid en hoopt uiterlijk in 2028 aan te sluiten). Daarmee komt een voorlopig einde aan ruim een kwart eeuw aan onderhandelingen over een vrijhandelszone tussen beide economische machtsblokken. De 450 miljoen Europeanen krijgen makkelijker en goedkoper toegang tot Mercosur-producten en omgekeerd zullen de 270 miljoen Mercosur-inwoners profiteren van lagere heffingen op Europese producten.

Politiek gezien wordt de deal toegejuicht. Juist in een tijd dat de Verenigde Staten zich met de handelsoorlog van president Trump protectionistischer zijn gaan opstellen, zoeken Europa en Mercosur elkaar om de banden aan te halen. En ook economisch kent de deal voor beide machtsblokken grote voordelen, zo laten berekeningen van de Europese Commissie en van het Europese bedrijfsleven zien.

Maar niet iedereen is blij met het akkoord. Met name de Europese landbouwsector verzet zich fel tegen het verdrag en hoopt de komende tijd de stemming in het Europees Parlement (EP) nog te beïnvloeden. Dat formeel de laatste stem heeft in de aanvaarding van de Mercosur-deal. Wie zijn de winnaars en verliezers van het akkoord? Vier vragen en antwoorden.

1 | Hoe ziet de handel tussen de EU en Mercosur eruit?

Wie de handelscijfers van Europa erbij pakt, zou denken dat Mercosur een deeltje van niks is. Van de totale handel in goederen die Europa met de rest van de wereld bedrijft (grofweg 2.500 miljard euro aan import en eenzelfde bedrag aan export) is Mercosur goed voor 111 miljard euro (waarvan 56 miljard import en 55 miljard export), ofwel 2 procent van het totaal. Brazilië is binnen de Mercosur-landen Europa's belangrijkste handelspartner.

Europa exporteert nu vooral geneesmiddelen en farmaceutische producten (voor 6,8 miljard euro), algemene industriële machines en apparatuur (5,4 miljard) en wegvoertuigen (4,8 miljard) naar de vier Zuid-Amerikaanse landen. Vanuit Mercosur zijn het vooral aardolie en aanverwante producten en materialen (12,1 miljard), diervoeder (7,1 miljard) en koffie, thee, cacao en specerijen (5,2 miljard) die naar Europa gaan. Europa is de grootste afnemer van Merco-

Runderkarkassen in een slachthuis in Buenos Aires. Europese boeren zijn bang dat de toestroom van vlees uit Mercosur-landen hun concurrentiepositie verzwakt. FOTO TOMAS CUESTA/GETTY

sur-landbouwproducten, maar op de totale Europese import bedraagt de landbouwimport vanuit Mercosur maar 3,5 procent.

2 | Wie profiteren er van de deal?

Grosso modo is het Mercosur-akkoord voor Europese exporteurs een gouden kans: er gaat een markt open van 270 miljoen inwoners en de invoerbarrières die er waren (met name importheffingen tussen de 14 en 55 procent) verdwijnen voor het grootste deel. De sectoren die nu al stevig staan in Zuid-Amerika (machines, farma), zullen hun handel kunnen uitbreiden, en voor bijvoorbeeld de Europese auto-industrie is het wegvallen van een importheffing van 35 procent een mooie kans om de Zuid-Amerikaanse markt op te komen.

De Nederlandse vereniging voor exporterende bedrijven, Evofenedex, is dan ook tevreden met het akkoord, laat beleidsadviseur internationaal Elmar Otten weten: „Met alle geopolitieke turbulentie in de wereld is het helaas een feit dat we niet zonder meer op vrouwedewerker internationaal van landbouwlobbyist LTO Nederland, maakt zich grote zorgen over de toekomst van de Nederlandse én Europese boer. „De Europese landbouw is relatief kleinschalig vergeleken bij wat er in Zuid-Amerika gebeurt. Met het akkoord wordt dat concurrentienadeel van Europa alleen maar groter.”

Osinga doet onder meer op het gebruik van in Europa verboden gewasbeschermingsmiddelen of ziektebestrijders in de landbouw. Brussel zegt wel dat de Europese

om laagdrempelig zaken mee te doen, helpt om de kwetsbaarheid voor verstoringen in ketens te verlagen.” Veel sectoren kunnen profiteren, vooral transportmiddelen en machines en elektrische apparatuur springen eruit, ziet Otten.

3 | Waarom zijn Europese boeren zo boos?

De Europese landbouwsector is mordicus tegen de deal, en laat dat horen ook. Sinds het sluiten van de deal zijn boeren in veel Europese steden (in onder meer Frankrijk, Italië, Ierland en België) de straat op gegaan en komende week, als het Europees Parlement in Straatsburg vergadert, wordt ook daar een grote boerendemonstratie verwacht.

Klaas Johan Osinga, beleidsmedewerker internationaal van landbouwlobbyist LTO Nederland, maakt zich grote zorgen over de toekomst van de Nederlandse én Europese boer. „De Europese landbouw is relatief kleinschalig vergeleken bij wat er in Zuid-Amerika gebeurt. Met het akkoord wordt dat concurrentienadeel van Europa alleen maar groter.”

Osinga doet onder meer op het gebruik van in Europa verboden gewasbeschermingsmiddelen of ziektebestrijders in de landbouw. Brussel zegt wel dat de Europese

gezondheidseisen niet onderhandelbaar zijn, maar er komt geen verbod op het gebruik van die middelen in de Mercosur-landen. Instellingen als de NVWA zullen controleren of de gebruikte middelen onder de vooraf afgesproken grenswaarden blijven, maar dat is het dan ook, zegt Osinga. „Wij zijn in principe voor vrijhandel, maar dit wordt voor Europese boeren echt problematisch op het gebied van pluimvee, suiker en rundvlees.”

4 | Brussel heeft voor het sluiten van de deal nog extra garanties aan Europese boeren toegezegd. Is dat genoeg?

Om de deal over de streep te trekken heeft Brussel inderdaad nog veiligheidsgaranties in het akkoord gebouwd. Zo is er een strikte limiet aan de hoeveelheid kippen- en rundvlees afgesproken dat tegen de lagere importheffingen Europa binnen mag komen. Ook kan de Europese importheffing weer worden verhoogd als de prijzen in Europa te veel (meer dan 5 procent) dalen of de instroom van producten te veel toeneemt. Los daarvan schoof de Europese Commissie nog met 45 miljard euro aan landbouwsubsidies uit het Gemeenschappelijk Landbouwbudget: die worden nu eerder ter be-

schikking gesteld aan Europese boeren.

Osinga van LTO vindt dat echter niet genoeg. „Die 45 miljard is geld dat al voor de landbouw beschikbaar was, maar in latere jaren. En de veiligheidsgaranties lijken stevig, maar ze gaan pas gelden als de markt in Europa te veel verstoord wordt. Het probleem is dat de verstoring dan al heeft plaatsgevonden. Als er in de landbouw een klein beetje meer aanbod komt, dalen de prijzen voor alle aanbieders van die producten.” Eerder werden al handelsdeals met Indonesië en Mexico gesloten. „Het telt op, de effecten voor de Europese landbouw zijn erg groot aan het worden.” Als voorbeeld noemt hij de gedaalde melkprijs: door toegenomen aanbod is die omlaaggegaan van 50 naar 40 cent per liter.

LTO en de Europese landbouwlobby Copa-Cogeca hebben hun hoop nu gevestigd op het Europees Parlement. Copa-Cogeca leidt het protest komende week in Straatsburg. LTO-medewerker Osinga heeft goede hoop dat er nog wel iets kan veranderen aan het akkoord. „In Brussel wordt er goed geluisterd naar de Europese landbouw. Ook binnen de fracties in het Europees Parlement is het geen uitgemakte zaak wie er voor of tegen is.”

Overleden

Na een lang leven is toch nog
onverwachts overleden

Tristan Haan

Huizen 4 oktober 1934 Bergen 10 januari 2026

Doortje in liefdevolle herinnering
Udo in liefdevolle herinnering
Bart

Helga

Liesbeth & Jacob

Neven en nichten

Onze speciale dank gaat uit naar de
zorgmedewerkers van Oudtburgh, afdeling Kreek.

De afscheidsplechtigheid zal in familiekring
plaatsvinden.

Correspondentieadres:
Bart Haan | Molenpad 4 | 1873 HZ Groet

Tot het laatst hield hij het roer in handen.

Van ons is heengegaan
mijn lieve echtgenoot, onze vader,
“Opjet” en overgrootvader

Pieter van Doorne

Rotterdam, 15 februari 1933 Wassenaar, 10 januari 2026

Elise W. van Doorne-Henkemans
Elise, Eva en Angela, Sara en Peter, Evi
Arie-Willem, Ella, Amelie, Charlotte

Het afscheid zal in besloten kring op 17 januari
plaatsvinden.

Correspondentieadres:
A-W van Doorne
J.J. Viottastraat 46 , 1071 JT Amsterdam
aw.vandoorne@gmail.com
en elise.vandoorne@mc.com

Onze flegmatieke clubvriend is overleden.

Roelof van der Kraan

“Yellow Crocodile Strippers”, Leiden 1971

In liefdevolle herinnering aan

Mary Reinders - Cariot

★ 17 januari 1927 † 10 januari 2026
Amsterdam Arnhem

weduwe van Joost Reinders

Met dankbaarheid voor de tijd
die wij met haar mochten delen.

Hung & Kim-Sa Luong
Kim-An & Sjoerd
Minh & Alexandra

Correspondentieadres:
Familie Luong
Prof. Quanjerstraat 5
6709 VP Wageningen

De crematie heeft reeds plaatsgevonden.

In het bijzonder willen wij het team van de Klingelpoort
bedanken voor de liefdevolle zorg die ze aan Mary hebben gegeven.

Met droefheid hebben wij kennisgenomen
van het overlijden van

Jaap Pop

voormalig bestuursvoorzitter van het
Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum.

Hij wordt herinnerd om zijn enthousiasme en
openheid en zijn grote liefde voor de literatuur.
Onze gedachten gaan uit naar zijn echtgenote,
familie en naasten.

Namens de Raad van Toezicht, directie en
medewerkers van het Literatuurmuseum/
Kinderboekenmuseum,

Mei Li Vos, voorzitter Raad van Toezicht
Valérie Drost, directeur-bestuurder

KLIMAATVERANDERING

2025 was het op twee na warmste jaar ooit, records sneuvelden elke dag

Klimaatwetenschappers
kijken terug naar vorig jaar:
zij zien dat de opwarming
van de aarde nog sneller
gaat dan verwacht.

Felix Voogt

AMSTERDAM

In 2025 zorgden weersomstandig-
heden elke dag wel ergens voor een
record. Vaak waren dat relatief on-
schuldige uitschieters. Een zachte
herfst in het Nederlandse De Bilt
zorgde voor de warmste 5 novem-
ber ooit gemeten: een aangename
18,0 graden Celsius. Soms waren de
gevolgen ronduit verwoestend, zo-
als in de Thaise stad Hat Yai waar
diezelfde maand 335 millimeter
neerslag in één dag viel, met tiental-
len doden tot gevolg.

Dat soort weersextremen zijn het
gevolg van klimaatverandering,
maar zijn daar niet het beste bewijs
voor. Daarvoor kijken wetenschap-
pers liever naar de gemiddelden, die
ze elk jaar in januari berekenen en
publiceren. Zo ook in het woensdag
verschenen jaaroverzicht van Co-
pernicus, het klimaatbureau van de
Europese Unie.

Daaruit blijkt dat 2025 het op
twee na warmste jaar ooit gemeten
is, met een wereldwijd gemiddelde
van 14,97 graden. Dat is 1,47 graden
hoger dan vóór de industriële revo-
lutie, toen de mens door verbrand-
ding van fossiele brandstoffen het
broeikaseffect in gang zette.

Parijs gepasseerd station

Alleen 2024 en 2023 waren nóg
warmer, met respectievelijk 1,48
en 1,60 graden opwarming. Daar-
door is het driejarig gemiddelde
voor het eerst hoger dan ander-
halve graad en is het ambitieuze
doel van het Parijs-akkoord, om het
langetermijn-gemiddelde daaron-
der te houden, waarschijnlijk dit
decennium al een gepasseerd sta-
tion. Bij het sluiten van het akkoord

In Hat Yai, Thailand wachtten slachtoffers van de overstromingen afgelopen november op hulp van de regering FOTO THAI NEWS PIX/LIGHTROCKET

in 2016 was de verwachting dat dat
pas tien jaar later zou gebeuren.

De hoge gemiddelde tempera-
tuur van het afgelopen jaar, is voor
een belangrijk deel te danken aan
de snelle opwarming van de pool-
gebieden. Uit eerder onderzoek
bleek al dat het Noordpoolgebied
bijna vier keer sneller opwarmt dan
de rest van de aarde. Dat heeft deels
te maken met een zichzelf verster-
kend effect: het witte ijs smelt, kan
daardoor minder zonlicht reflecte-
ren, waardoor het donkere zeewa-
ter de warmte absorbeert en de op-
warming verder toeneemt.

Antarctica was afgelopen jaar
warmer dan ooit, het Noordpoolge-
bied behaalde het op één na hoog-
ste jaargemiddelde, blijkt uit de cij-
fers van Copernicus. Daardoor
smelt het ijs harder dan ooit tevo-
re.

Het opgetelde ijsoppervlak
van beide polen behaalde het laag-
ste niveau sinds de satellietregi-
stratie in de jaren 70 begon.

De extreme warmte van de afge-
lopen drie jaar was niet alleen het
gevolg van broeikasgassen in de at-
mosfeer, schrijft Copernicus in het
persbericht. Het had ook te maken
met de „uitzonderlijk hoge” tem-
peraturen van het zeeoppervlak,
die weer verband hielden met „een
El Niño-verschijnsel en andere fac-
toren die de oceaan beïnvloeden”.
Dat soort periodieke veranderingen
in de zeestroming zijn niet het
gevolg van klimaatverandering,
benadrukt het rapport, maar wor-
den daar wel door versterkt.

De oceanen absorbeerden afge-
lopen jaar meer zonne-energie dan
ooit, bleek vrijdags al uit een onder-

zoek in het wetenschappelijke tijd-
schrift *Advances in Atmospheric Sci-
ences*. Dat is het negende jaarrecord
op rij. De toegevoegde energie was
23 zettajoules, ongeveer evenveel
als tweehonderd keer het wereld-
wijde elektriciteitsgebruik in 2023.
Daardoor warmt het water op, smel-
ten ijskappen en zullen zeeniveaus
blijven stijgen.

Donkerrood streepje

Afgelopen jaar komt ook voor Ne-
derland „in de top 10 van warmste
jaren terecht”, schreef het Konink-
lijk Nederlands Meteorologisch In-
stituut (KNMI) vlak voor de jaarvis-
seling al op haar website. Het KNMI
voegde direct een donkerrood
streepje toe aan de grafiek met de
‘klimaatstreepjescode’ die de op-
warming van Nederland vanaf 1901

weergeeft. Afgezien van 2022 was
afgelopen jaar bovendien het zon-
nigste jaar in Nederland ooit.

Of het aantal zonuren door kli-
maatverandering wereldwijd zal
blijven toenemen, is voor de we-
tenschap nog geen uitgemaakte
zaak. Het toekomstige wolkendeck
is daardoor één van de belangrij-
ste onzekerheden in modellen die
de opwarming van de aarde probe-
ren te voorspellen.

Met 138 watt per vierkante meter
was de zonne-energie die Neder-
land bereikte in elk geval hoger dan
sinds het begin van de metingen in
de jaren zestig. Dat is goed nieuws
voor de eigenaren van zonnepane-
len die record-hoeveelheden ener-
gie opwekten, ook al is dat voorlo-
pig niet voldoende om de verande-
ring van het klimaat te keren.

Advertentie

NIEUWE VONDSTEN HERSCHRIJVEN AMERIKA

Geavanceerde lasers en radars zorgen voor een stroom aan nieuwe archeologische ontdekkingen in Noord- en Zuid-Amerika. Wat betekenen deze vondsten voor de geschiedenis van deze twee continenten?

Luister de podcast NRC Onbehaarde Apen

NRC Onbehaarde Apen – Elke week
NRC Audio-app

nrc.nl/onbehaardeapen
Ook via Spotify en Apple Podcasts

nrc

Geluk, emotie, herinnering

Op een eenvoudige, snelle en zekere manier uw
familiebericht samenstellen en plaatsen in NRC

nrcadverteren.nl/familieberichten

Nu de VS onder Trump aanspraak maken op het hele westelijk halfrond, klinkt het dat de Amerikaanse president voorstander zou zijn van een multipolaire wereldorde. Dat klopt niet, schrijft *Jan van der Putten*: Trump wil zélf de enige baas zijn.

ILLUSTRATIE: HAO

Wanneer tijdens de Koude Oorlog een Amerikaanse president de regering van een Latijns-Amerikaans land ten val bracht of aan de macht hielp, dan gebeurde dat bij voorkeur in naam van mensenrechten en democratie. Donald Trump daarentegen heeft zich na de ontvoering van Nicolás Maduro en zijn vrouw onthouden van die praatjes voor de vaak. Hij noemde de woorden mensenrechten en democratie niet eens. Maduro is weg, maar het dictatoriaal regime is gebleven. Trump heeft een nieuwe leider benoemd: hijzelf.

Maduro, zo verkondigde Trump, was leider van een - niet-bestaand - kartel van drugs- en wapensmokkelaars. Bovendien zou Venezuela Amerikaanse sancties hebben ontdoken en zouden de 1,1 miljoen naar de VS gevluchte Venezolanen smokkelaars en misdadigers zijn. Onzin. Na de Amerikaanse *raid* kwam Trump met een ander argument, dat even onzinnig was: Venezuela zou zijn olie hebben gestolen van de VS, en het was de hoogste tijd die terug te geven. Die voorgenomen plundering zal echter weinig opleveren. De VS hebben immers geen behoefte aan extra olie, en zeker niet de zware, sterk vervuulende en lastig te raffineren soort uit Venezuela. De olie-installaties zijn zo verloederd dat het opknappen ervan tot wel tien jaar zal duren en minstens honderd miljard dollar zal kosten.

In de trumpiaanse pas lopen

Trump had veel belangrijkere motieven. Allereerst wilde hij een afschrikwekkend voorbeeld stellen aan de Latijns-Amerikaanse landen die nog niet in de trumpiaanse pas lopen. Het gaat om Colombia, Brazilië en Mexico, en de van oorsprong linkse regeringen van Cuba en Nicaragua, staten die net als Venezuela zijn afgeleden naar een dictatuur. Cuba wordt al

De feiten tonen dat Trump zich niet tot zijn eigen continent beperkt

Jan van der Putten is schrijver en journalist. Hij was correspondent in Venezuela en China.

praktisch vanaf het begin van zijn revolutie in 1959 belaagd door de Amerikanen. De economie ligt aan diggelen. Maduro leverde gratis olie, maar dat is nu voorbij.

Volgens Trump zal Cuba vanzelf imploderen. Het verhaal dat buitenlandminister Marco Rubio dan president van Cuba gaat worden („Klinkt goed”, zei Trump) is bedoeld als grap, maar we kunnen rustig aannemen dat op Rubio's to-do-lijstje *regime change* in Cuba bovenaan staat. Drie jaar voordat Fidel Castro aan de macht kwam, emigreerden zijn Cubaanse ouders naar de VS.

Voor Trump geldt maar één wet: die van de sterkste. Vandaar dat hij de oude Monroe-doctrine - die neerkwam op 'Latijns-Amerika voor de Verenigde Staten' - opschaalde tot de koloniale 'Donroe-doctrine'. Volgens Trumps topadviseur Stephen Miller hebben de VS het volste recht om willekeurig welk land over te nemen. Dat vloekt met het isolationisme dat Trump eerder predikte. Her en der heeft de zelfgeproclameerde vredespresident binnen één jaar ruim zeshonderd luchtaanvallen uitgevoerd. Eerstvolgende mogelijke doelwitten zijn vooral Groenland, Colombia en opnieuw Iran.

Voor het optreden tegen Maduro had Miller een imperialistische rechtvaardiging: „Het is absurd dat wij een land in onze eigen achtertuin toestaan om grondstoffen te leveren aan onze tegenstanders en niet aan ons.” Hij bedoelde Rusland, Iran, mogelijk ook Hezbollah, en vooral China. Zij hebben geprofiteerd van de langdurige verwaarlozing van Latijns-Amerika door de VS. China gaf Venezuela politieke en economische steun en leende het land de afgelopen 25 jaar honderd miljard dollar. In ruil ging 80 procent van de Venezolaanse olie-export naar China.

De Volksrepubliek is verreweg de grootste geldschietster van Latijns-Amerika en de grootste handelspartner, behalve van Colombia. De handel is in een kwarteeuw exponentieel gegroeid. China importeert vooral grondstoffen

en landbouwproducten, exporteert ongeveer alles en bouwt, vaak in het kader van China's wereldwijde *Belt and Road Initiative*, bruggen, wegen, spoorlijnen, mijnen en energiecentrales.

Exclusief van de VS

En nu wil Trump zijn concurrenten weggagen. Ook Europa, sinds kort een speciale handelspartner van de Mercosur-landen Brazilië, Argentinië, Uruguay en Paraguay, moet zich geïsoleerd houden. En Groenland moet geïsoleerd worden voordat China en Rusland het kunnen inpikken. Het hele westelijk halfrond is immers exclusief van de VS. Dat is de belangrijkste boodschap van Trumps blitzkrieg tegen Venezuela.

Vladimir Poetin reageert niet, Xi Jinping wel: China laat zich niet uit Latijns-Amerika verjagen. Xi wil juist profiteren van het mondiale wantrouwen in Trump. China, verkondigt hij, is wél betrouwbaar, het respecteert de wereldorde en houdt zich aan het internationale recht.

Trump's claim op het westelijk halfrond heeft geleid tot de kolossale misvatting dat hij een multipolaire wereld voorstaat, waarin ook China en China's kleine broertje Rusland elk hun eigen invloedssfeer hebben. De feiten tonen echter dat Trump zich niet tot zijn eigen continent beperkt. Kijk bijvoorbeeld naar de al maar groeiende Amerikaanse militaire aanwezigheid in de Zuid-Chinese Zee, de wateren bij Taiwan en in het westelijke deel van de Stille Oceaan. Volgens de driemachtsblokkentheorie zou Trump deze gebieden moeten overlappen aan China, maar in de praktijk blijven ze bijzonder omstreeden.

De VS bereiden zich zichtbaar voor op een oorlog, China laat uitdagend zijn spierballen zien. Haast dagelijks is er nieuws over de hightechwapenwedloop tussen de beide supermachten. De onderwerping van het westelijk halfrond is slechts de eerste fase van Trumps mondiale strategie. Het einddoel is de indaming van China. Goedschiks of kwaadschiks.

COLUMN AYLIN BILIC

Moeders blijven deeltijdwerken

Meer dan 50 procent van de nieuwe moeders werkt minder uren na de geboorte van hun eerste kind en 12 procent stopt helemaal met werken. Dit blijkt uit onderzoek van het Erasmus MC waarover *Het Financieele Dagblad* berichtte op 12 januari. Ik vind het schokkende cijfers, want het betekent dat we al decennia nauwelijks vooruitgang boeken op dit terrein. Terwijl de consequenties voor vrouwen groot zijn. Naar mijn mening zouden Nederlandse feministen, waartoe ik mezelf ook reken, zich primair hierover druk moeten maken. Maar dat doen ze veel te weinig.

Deze cultuur, die specifiek Nederlands is, leidt tot een hoog percentage deeltijdwerk onder moeders. Werken vrouwen die hun eerste kind krijgen in 31 procent van de gevallen voor de bevalling nog fulltime, een jaar later is dat nog maar 11 procent. De partners van de vrouwen die hun eerste kind krijgen (doorgaans mannen), blijven in ruim 68 procent van de gevallen wel fulltime werkzaam. In veel andere landen is dat totaal anders en is deeltijd werken minder gewoon.

Het stoppen of in deeltijd werken heeft invloed op de financiële onafhankelijkheid van vrouwen. 70 procent van de Nederlandse vrouwen wordt als economisch zelfstandig beschouwd. Dat lijkt positief. Maar de drempel is laag: je moet (minstens) 70 procent van het minimumloon verdienen. Dit gebrek aan werkelijke financiële onafhankelijkheid vergroot de kwetsbaarheid van vrouwen bij scheidingen, ziekten of andere crises. Veel vrouwen zijn zich niet bewust van die risico's.

De oplossing is een betere inrichting van onze maatschappij. Werkgevers moeten meer flexibele werkregelingen bieden en de combinatie van ouderschap en werk makkelijker maken. Dat is ook in hun voordeel in deze tijd van structurele personeels tekorten. Het massale deeltijdwerk van vrouwen leidt tot een enorme kapitaalvernietiging, benadrukken de onderzoekers ook in hun rapport.

Maar deze kwestie vraagt ook om een bredere maatschappelijke discussie over de rol van moeders, de normen rond deeltijdwerk, en de verantwoordelijkheden van partners binnen een gezin. De verantwoordelijkheid van mannen wordt nog altijd vergeten. Ja, mannen worden steeds meer betrokken bij de opvoeding van kinderen, maar een papadag is niet

genoeg. Structureel speelt de vrouw een belangrijkere rol. Mannen moeten leren om met hun partners de verantwoordelijkheden eerlijk te bespreken en verdelen. Wanneer je bovendien weet dat er een kans is dat je relatie ooit zou kunnen eindigen, is het cruciaal om deze zaken in het begin van je relatie goed te regelen en niet pas aan het einde, leerde ik bij een mediation-opleiding. Anders blijven stellen die uit elkaar gaan eerst heel lang vechten over geld en over de zorg van kinderen.

Veel vrouwen zijn zich niet bewust van de risico's

Verdeling van de verantwoordelijkheid voor de zorg van de kinderen is een van de meest wezenlijke afspraken die je moet maken zodra je samen kinderen krijgt. En dat begint met de juiste grondhouding: het zorgen voor je kinderen is niet alleen iets wat de vrouwen moeten doen. We moeten het als normaal zien dat vaders tijd vrijmaken voor hun kinderen, ook wanneer niet alle vaders het doen.

We moeten mannen daarom aansporen meer verantwoordelijkheid te nemen. De wereld verandert, en onze benadering van partnerschap en ouderschap moet ook veranderen. Jonge meisjes moeten zich niet ontmoedigd voelen om hun dromen na te jagen. Hun ambities moeten gesteund worden, en hiervoor zijn stakeholders - lees: mannen - nodig om de systeemverandering waar te maken. We kunnen niet blijven wijzen naar het anderhalfverdienersmodel als excuus.

Ben jij als man klaar om de verantwoordelijkheid te dragen voor een echt gelijkwaardige rol binnen het gezin? Dan ligt de weg vrij voor een gelijkwaardige samenleving waarin zowel mannen als vrouwen hun ambities kunnen volgen en hooggekwalificeerde werkers in de economie blijven. De vrouw zou onder alle omstandigheden moeten blijven werken aan haar financiële zelfstandigheid, zodat ze minder afhankelijk is van een partner, ook in moeilijke tijden. Vrouwen kunnen zo juist hun ambities waarmaken, en tegelijk een sterke positie in zowel het gezin als op de arbeidsmarkt behouden.

Aylin Bilic is headhunter en publicist.

Commentaar

ORGAANDONATIE

Donorwet pakt goed uit en daarmee zijn veel patiënten geholpen

De verandering in de Donorwet die sinds vijftien jaar geldt, blijkt goed uit te pakken. Het aantal mensen dat daadwerkelijk een orgaan afstaat is met 20 procent gestegen tot 308 vorig jaar, een forse toename. En klachten van nabestaanden lijken er niet te zijn.

De vrees was, toen de wet werd voorbereid, dat 'de overheid', ofwel artsen in dit geval, net-gestorven patiënten te makkelijk zouden ontdoen van goede organen om andere patiënten een nieuwe kans te geven. Of dat ze nabestaanden na bijvoorbeeld een verkeersongeluk zouden overrompelen met het verzoek om een donatie en hen zelfs zouden overrulen als die bezwaar maakten tegen donatie.

Dat lijkt niet te gebeuren. Mensen die niet willen doneren, hebben zich massaal aangemeld (30 procent van de bevolking) als niet-donor. De rest is sinds de nieuwe wet impliciet wel donor. Wie van mening verandert, kan dat alsnog laten vastleggen in het Donorregister. Voorheen was niemand donor tenzij hij of zij zich had gemeld als donor. Nu is iedereen in principe donor, tenzij die heeft gemeld dat niet te willen zijn.

Omdat de overheid een recht kreeg dat zij daarvoor niet had, door de instemmingsvoorwaarde om te draaien, was de wetwijziging controversieel. Religieuze groeperingen en partijen, maar ook bijvoorbeeld oud-VVD-leider Frits Bolkestein, verzetten zich ertegen. Zij beriepen zich op de integriteit van het lichaam en het zelfbeschikkingsrecht. Ook *NRC* vond, in een commentaar in 2018, dat de overheid niet zomaar kon toestaan dat transplantatie-artsen organen gingen weghalen bij iedereen die zich niet had geregistreerd als bezwaarhebbende.

Maar in de praktijk gaan betrokkenen er zorgvuldig mee om, blijkt uit een evaluatie van *NRC*: als de nabestaanden bezwaar maken tegen donatie, ook al deed de overledene dat bij leven niet expliciet, dan gaat de donatie niet door. De helft van de mensen die met 'geen bezwaar' in het register staat, wordt zo alsnog een 'nee' doordat de familie tegen donatie is. Voorheen ging dat om zeventig procent van de niet-geregistreerden.

Het is tegelijk belangrijk dat de overheid mensen blijft voorlichten over hun opties

Goed is dat mensen ook beter over orgaandonatie lijken na te denken dan voorheen. In twee brieven die bij iedereen op de mat vielen, wees de overheid er nadrukkelijk op: maak een keuze. Sinds de nieuwe wet heeft 34 procent van de volwassenen actief toestemming gegeven voor donatie, staat 24 procent 'automatisch' geregistreerd, geeft 31 procent geen toestemming en laat 11 procent de beslissing over aan een naaste.

Voor de patiënt die lang wacht op een nieuwe nier of ander orgaan, is deze wet een geschenk. Het is tegelijkertijd belangrijk dat de overheid mensen blijft voorlichten over hun opties. Elke tien jaar weer zo'n brief aan iedereen sturen, zou geen overbodige luxe zijn.

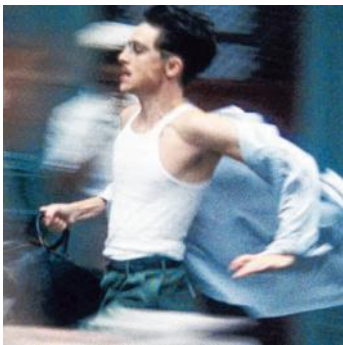
CULTUUR

OM

NAAR

UIT

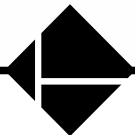
TE

KIJKEN

PAGINA C4-27

SPECIAL

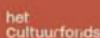

Advertentie

TextielMuseum TextielLab

HAUS OF FIBRE

T/M 15 MAART 2026

Nixie van Laere - Familieportret 2024

ZAP

Monique wast Denise de oren in 'De Hanslers'.
BEELD TALPA

Zijn alle Hanslers-kijkers 'hate watchers'?

N eem bijvoorbeeld nou Ben. Die ging zwemmen met Claudia in een ijskoud Oostenrijks bergmeer. Of Gilbert. Gilbert is beter. Die ging op de sneeuwscooter door Zweden met Elsie. De cynische kijkers van datingprogramma *Winter Vol Liefde* (RTL4) zagen een spoor van rode vlaggetjes in de sneeuw staan. Zo kon 'billemman' Gilbert zijn handen niet thuishouden en begon hij zomaar te huilen. En huisschilder Ben zei „sodeknijter”.

Maar pensionhouders Claudia en Elsie vonden het allemaal fantastisch en zagen de liefde gloren. „Ben laat mij ontdooien”, zwijmelde Claudia. „Het maakt me helemaal blij als iemand blij is.” En later, bij het haardvuur: „Ik vind het heerlijk als een man snel vuur kan maken.”

Daarnaast heb je de overduidelijke mismatches, zoals Monique en Edwin. Wat humor en taal betreft kan zij hem niet altijd volgen. En wij ook niet. Zo noemde hij zich „Henny Huisman” toen hij koffie zette. Als man deed hij immers een taakje van de huisvrouw, en was dus een huismán. Snapt u hem? De Twentse projectmanager energietransitie is niet altijd goed te verstaan. Zei hij nou: „Met een duif op zak is lang geleden”?

„Maak er een eind aan!” wil je dan tegen Monique zeggen. „Verlos hem uit zijn lijden!” Maar ja, wij willen dit zelf. Hoe meer ongemak en ergernis, hoe beter. Het blijft *cringe watching*.

K ieken naar *De Hanslers* (maandag, SBS6) gaat verder. Dat is puur *hate watching*. In de laatste aflevering van deze spin-off van *Winter Vol Liefde* keerde ex-schoondochter Denise nog één keer terug naar Spanje om het uit te praten met de familie Hansler. In een normale situatie zou ze het alleen hoeven uitpraten met haar ex-vriend Mike. Maar dit is geen normale situatie, daarom komen deze mensen op tv. Dus moest Denise verschijnen voor het voltallige gezintribunaal en werd ze voor het oog van de natie afgeslacht door ex-schoonmoeder Monique.

Monique werd op haar beurt afgeslacht door de kijkers die haar al wekenlang met groot enthousiasme haten. „O, dat takewijf, die Mo”, vatte amusementskundige Albert Verlinde die gevoelens samen in *RTL Tonight* (RTL4). De talkshow had realityspeler Maxime Meiland uitgenodigd om *De Hanslers* te duiden: „Aan de ene kant vermakelijk, toch een beetje juicy, al die ruzies. En aan de andere kant denk ik: ja, ik kan het eigenlijk ook niet aanzien.”

De Hanslers zijn de opvolgers van de Meilandjes dus werden de twee reality-families met elkaar vergeleken. Het panel kwam tot de conclusie dat je bij de Meilandjes liefde en verbintenis zag, terwijl het bij de Hanslers puur draait om het wegpesten van de nieuwkomer. Als Denise er niet bij was, werd het inderdaad meteen saai. Politiek verslaggever Frits Wester vond het programma: „sociologisch verbazingwekkend”.

Shownieuws (SBS6) had als gast Antine Algra, de ex-vriendin van Mike uit het vorige seizoen van *Winter Vol Liefde*. Ze ervaarde veel herkenning bij het kijken van *De Hanslers* en bevestigde dat Monique een vaas naar haar hoofd had gegoid: „De ene dag ben je haar beste vriendin, en de andere dag kan kan het helemaal omslaan.”

De Hanslers zagen het vertrek van Denise trouwens als een enorme opluchting. Nu waren ze weer lekker onder elkaar. En hun nieuwe Spaanse terras liep als een malle. Veel Nederlandse toeristen wilden graag langskomen voor een cocktail met vlammetjes en een foto met Monique. Toen ik die hartelijke ontmoetingen zag, begon ik te twifelen. Het programma heeft rond de miljoen kijkers. Zijn dat wel allemaal *hate watchers*? Of zijn er ook veel kijkers die Monique gewoon een gezellige vrouw vinden?

Wilfred Takken

NECROLOGIE **ANNEMARIE PRINS (1932-2026)** THEATERMAKER

Engagement was een tweede natuur voor Annemarie Prins

Annemarie Prins gaf aan het politieke theater een artistieke betekenis. In alles wat ze deed schuilt een indringende combinatie van compassie en aanklacht.

Kester Freriks

AMSTERDAM

M et haar gezelschap Theater Terzijde, opgericht in 1965, verwierf Annemarie Prins grote bekendheid; ze gaf aan het politieke, geëngageerde theater een belangrijke artistieke betekenis. In haar regie en speelstijl was volop plaats voor grootse effecten, theatrale uitvergroting en zelfs het surreële. Annemarie Margaretha Prins, geboren in 1932 in Amsterdam, is dinsdag op 93-jarige leeftijd overleden.

Voordat ze zich op professionele wijze verbond aan het theater volgde Prins de acteursopleiding aan de Toneelschool Arnhem. Al snel richtte ze haar aandacht op het regisseren. Ze reisde naar Polen om daar kennis te maken met het expressionistische theater van een regisseur als Jerzy Grotowski. Hier ontdekte zij het belang van de menselijke stem als een muzikaal onderdeel van een voorstelling.

De naam van het gezelschap, 'terzijde', klinkt wat bescheiden maar de inzet was dat allesbehalve. Hoewel haar groep maar vier jaar bestond was de doorwerking van Terzijde groot. Toen ze in de jaren negentig een programma maakte over de Spaanse dichter Gabriel García Lorca koos ze als motto: 'Een gepassioneerde aanklacht tegen alles wat het leven vernietigt.'

Deze woorden gelden als een leidmotief voor haar werk. Het stuk heette *El Paseo*, de reis ofwel de wandeling. In de Spaanse Burgeroorlog stond dit synoniem voor iemand meenemen ter executie. De voorstelling speelde zich af op locatie van een nieuwe, nog kale theterruijnte in Amsterdam. Ook in het begin van de jaren negentig organiseerde Prins een solidari-teitsactie voor kunstenaars in het zwaar door oorlog getroffen Sarajevo.

Dergelijke initiatieven tekenden het theaterwerk van Prins. Ze zocht nadrukkelijk naar nieuwe wegen, met engagement, toneel op locatie en collagetheater. Ze gebruikte het repertoire op maatschappijkritische wijze, zoals in haar rigide bewerking van *Leonce*

Prins zocht nadrukkelijk naar nieuwe wegen, met toneel op locatie en collagetheater

en *Lena* van Georg Büchner, een satirisch stuk over een koning en koningin als kinderlijke machthebbers. Maar ondertussen schuilt er veel gevaar in hun zogenaamde naïviteit. Prins was behalve regisseur zelf ook actrice, schrijver van teksten en romans en ze trad op in tal van films en toneelstukken.

In alles wat ze deed schuilt een indringende combinatie van compassie en aanklacht, zelfs rebellie. In 1994 was ze te zien in *Voor de pensionering (Vor dem Ruhestand)* van Thomas Bernhard, een extreem grimmig stuk over een broer die zich een keer per jaar als nazi verkleedt; hij en zijn ene zus zijn overtuigd nazi. De andere zus, Clara, vanwege een dwarslaesie gekluisterd aan een rolstoel, aanschouwt dit spel vol afgrijzen,

maar ze kan nauwelijks spreken. Prins vertolkte die rol subliem.

In seizoen 2008 was ze te gast bij *Zomergasten* van de VPRO en vertelde ze aan interviewer Bas Heijne over haar idealisme in het theater; ze reisde onder meer naar Cambodja om daar met actrices een voorstelling te maken over het Pol Pot-regime. Dit was tekenend voor Prins: ter plaatse toneel maken, weg uit de veilige schouwburg.

Vanaf de jaren negentig acteerde ze weer zelf, onder meer in de monologen *Harmoniehof* (1997) over de verstikkende wereld van de kleine wijk in Amsterdam-Zuid ('een dorp in een stad'); deze monoloog vormde de grondslag voor haar deels autobiografische roman *Zelfbeheersing* (2002). De voorstelling werd bekroond met de Albert van Dalsumprijs.

Indringend was haar optreden bij het Noord Nederlands Toneel met de voorstelling over longkanker *dood en zo...* (2017; tekst Sophie Kassies). Er komen zinnen in voor die de toeschouwer deden huiveren, zoals deze: 'Hij bevalt me goed, mijn kanker. Het is een erge, een die nooit geneest.' En deze: 'Ik wil doodgaan nu ik nog Annemarie ben.' Prins in haar zeer autobiografische rol vraagt om een 'waardig levenseinde', ze heeft de euthanasieverklaring ondertekend.

Op de televisie verwierf ze grote bekendheid met de rol van eigenwijze vrouw in de serie *Oud Geld* (1998-1999). Ook speelde ze in tal van films. De voorstelling *dood en zo...* ontstond in de Ardennen tijdens filmopnamen van *Oorlogsgelieven* (2014), toen Annemarie Prins tijdens het nachtelijke wachten op de set vertelde over haar ziekte aan haar twee generaties jongere collega Eva Duijvestein (1976). In de voorstelling eindigde de solo van Prins er toen mee dat de 'kanker voorlopig bleek te zijn genezen'.

Repetitiebeeld van de voorstelling **Liquid Town** bij Toneelgroep De Appel. Den Haag, 2013. FOTO'S LEO VAN VELZEN

Jan Declair, acteur. Serooskerke, 2009.

FOTOGRAFIE Zo bescheiden als fotograaf Leo van Velzen zelf altijd was, zo groots waren de emoties die hij vastlegde in zijn theaterfotografie, zo woest de gebaren en gracieus de bewegingen. Vrienden en familie namen het initiatief voor een fotoboek met zijn werk, dat deze week wordt gepresenteerd.

Rianne van Dijk

AMSTERDAM

A parte beelden, daar ben je voortdurend naar op zoek eigenlijk”, zei fotograaf Leo van Velzen ooit: „Maar bij [theatergezelschap] De Appel heb je ze vrij snel gevonden. De Appel is over het algemeen heel erg beeldend, dus voor een fotograaf is het dan vrij makkelijk. Het wordt voor je neergelegd. Althans, je zoekt wel beelden, je herkent beelden en, tjá, die maak je dan, als je ze voorbij ziet komen.”

In een van de weinige interviews met Van Velzen die er op internet te vinden zijn, doet hij of zijn werk niet zo moeilijk is. In een theatervoorstelling zit al veel besloten: er is al uitgebreid nagedacht over decor, over licht, er is een scène, er is drama. Dan, zo suggereert Van Velzen met zijn opmerking, hoef je als fotograaf eigenlijk niet eens zo heel veel meer te doen. Je drukt op het knopje

van je camera, et voilà.

Het typeert de bescheidenheid van Van Velzen, van wie deze week in de Rotterdamse galerie van Hugo Borst een tentoonstelling opent en een fotoboek wordt gepresenteerd. In diverse tekstbijdragen in het boek, van onder anderen *NRC*-journalist en theaterrecensent Kester Freriks, theatermaker Antoine Uitdehaag en choreograaf Conny Janssen, wordt die bescheidenheid aangehaald. Hij blijft „graag op de achtergrond”, is een „man van weinig woorden”, zo lezen we. Maar hoe anders spreken zijn foto's, waarin grootse emoties, woeste gebaren en gracieuze bewegingen overheersen, waar fantasie, schoonheid en levenslust geen grenzen kennen en waar de enorme liefde voor de podiumkunsten van de pagina's spat.

Een woeste Georgina Verbaan

De kracht van het beeld, een caleidoscopische rondgang langs de fotografie die Leo van Velzen de afgelopen vijftig jaar heeft gemaakt, bevat ruim 270 foto's die thema-

tisch geordend zijn: 'theater', 'portret', 'dans', 'opera' en 'stad en land'. Waar Van Velzen in het theaterdeel (dit is het grootste deel) focust op actie en drama - we zien een getergde John Kraaijkamp, een gekwelde Gijs Naber, Carice van Houten in vertwijfeling, een woeste Georgina Verbaan - overheerst in zijn portretten juist de rust: acteurs, schrijvers, muzikanten en prominente Nederlanders als prins Bernhard en de familie Moszkowicz kijken geduldig in de camera. Hier zit het drama vooral in de manier van afdrukken: vaak in grofkorrelig zwart-wit en met een sterke nadruk op contrast en textuur; de donkere wolken boven zee bij een portret van de Belgische acteur Jan Declair zijn waarschijnlijk in de doka extra zwaar aangezet.

Leo van Velzen (Harderwijk, 1946) werkte vanaf 1968 op de fotodienst bij *NRC* en het *AD* in Rotterdam en begon in 1980 als freelance fotograaf voor *NRC Handelsblad*. Voor diverse Nederlandse en Vlaamse gezelschappen, waaron-

Van de foto's van Leo van Velzen spat zijn liefde voor de podiumkunsten

Repetitieopname van het ballet *I'm here* van **Conny Janssen Danst**. Roosendaal, 2005.

der Het Nationale Toneel, Theater De Appel en Conny Janssen Danst, was hij scène-fotograaf; met een aantal regisseurs en gezelschappen werkte hij langdurig samen. Hij won prijzen in de categorie Kunst van de Zilveren Camera en was twee keer winnaar van de TheaterFotoprijs. Het Theater Instituut Nederland organiseerde in 2011 in de Rotterdamse Schouwburg een grote overzichtstentoonstelling van zijn theaterfotografie. Van Velzen heeft al een aantal jaren Alzheimer, *De kracht van het beeld* is er gekomen op initiatief van familie en vrienden.

 Vluchtige momenten

Van Velzen maakte zijn foto's, zo lezen we in het boek, het liefst vanuit de zaal, vierde of vijfde rij. Anders dan die beroemde andere theaterfotograaf Maria Austria, die van begin jaren vijftig tot midden jaren zeventig toonaangevend was met een directe, nabije en fysieke aanwezigheid, soms zelfs óp het podium, werkte Van Velzen liever van een afstand. Toch zie je dat in

de foto's niet altijd terug. Naast overzichtsbeelden waarop een heel podium en een heel ensemble te zien zijn, het decor, de kostuums, het licht, zoomt hij verrassend vaak in op de gezichten van acteurs en actrices, waardoor hun emoties goed zichtbaar zijn. „Vanaf een afstand zit hij er bovenop”, zei Uitdehaag daar ooit over.

Het fotograferen van een voorstelling, of dat nu theater, dans of opera is, is een manier om dat wat inherent vergankelijk is, te conserveren - een poging om vluchtige momenten van emotie, beweging en interactie te bevriezen. Leo van Velzen beheerst die kunst en dankzij zijn foto's is er niet alleen cultuurgeschiedenis vastgelegd, maar sleurt hij ons als kijkers ook mee in zijn liefde voor al die uitbundige creativiteit.

Leo van Velzen, *De kracht van het beeld*. Stichting M10Boeken, 480 blz., € 45. De tentoonstelling **Leo van Velzen: de dansende fotograaf** is van 16 januari t/m 7 februari te zien in Galerie Weisbard, Rotterdam.

Annemarie Prins in 2022.
FOTO MERLJUN DOO-MERNIK

JOYCE ROODNAT

Gorman en Mutsaers doen niet leuk

Renee Good uit Minneapolis werd met een vuurwapen gedood door een werknemer van het racistische doodseskader ICE. Zowel de Amerikaanse president en vice-president als de minister van Binnenlandse Veiligheid van de VS bekrachtigden de schietpartij als een geoorloofde executie. Dichtster Amanda Gorman, die in 2017 de eerste National Youth Poet Laureate was van de VS, deed het omgekeerde. Zij laakte de moord als misdaad via het treurdicht ‘Killing of Renee Good’.

Gorman attaqueert de vulgaire reactie van de MAGA-macht met woede. Ze schiet niet met scherp, maar met bloemen en gezangen: *Dark fury of flowers, / Pure howling of hymns*. Daar kunnen zij van MAGA niks mee, en zij kan niks met moord.

Een dichtster kan hooguit ondermijnen. Maar doorgaan, niet opgeven, dat kan, en met velen. En: *In the end, gorgeously, / Endures our enormity*.

Amanda Gorman doet haar titel eer aan, ze pakt haar macht, parachuteert haar invloed. Ik reken op de nieuwe Dichtster der Nederlanden. Stinken politici uit hun muil, pàk ze, Nisrine Mbarki Ben Ayad.

Dat is zo makkelijk niet, want er groeit voor de kunsten een bevel om lief te zijn. Bespaar je publiek ongemak, onthoud je van enge, kwetsende, zedeloze dingen. Het wil zich niet ‘onveilig’ voelen. Gun het liever hap, zoet, slik. Buikje warm, buikje rond. En er wordt geleverd. Zo wordt er nu collectief gezwijmeld bij het aangeharkte sentiment van de film *Hamnet*. In een schoongeschrobd versie van de middeleeuwen dreneit William Shakespeare (och wat een aardige man) rond. Zijn mystieke echtgenote bevalt in het bos. Zonder bloed of navelstreng, maar de plaatjes zijn beeldig. D’r is wat leed in de film, en tot slot worden alle mensen broeders, bij de oerpremière van Shakespeares *Hamlet*. Cirkel. Rond. Pfff.

Vind je dat prachtig: huil vooral. Maar geef mij maar de schrijfster Charlotte Mutsaers. Ze heeft een nieuw boek, het heet *Moet dwalen* en een radioprogramma nodigde haar uit voor een vraaggesprek. Van Mutsaers wordt verwacht dat ze leuk doet en haar boek promoot. Doet ze niet. Ze geeft niet haar boek prijs en beantwoordt de, algemene, vragen met „ja”, „nee”, of: „waarom vraag je dat, dat staat in mijn boek”. Heel ongemakkelijk (pendant voor ‘onveilig’) voor de luisteraar.

Maar wacht. Helemaal op het einde tijdens de slotmuziek wordt gevraagd naar het kinderlied ‘*k Moet dwalen*. Daar kan ze iets mee. Nu zingt Mutsaers het en ze onderbreekt zichzelf even, wijzend op de regel ‘daar komt een kleine springer in het veld’. „Da’s een mooi moment”, zegt ze. Ze zingt verder: ‘die zwaait er met zijn hoed...’. De rest van het liedje valt weg, maar ze is duidelijk: zij is die kleine springer, die ‘zwaait met zijn hoed’ en ‘stampt met zijn voet’. Ik ken het einde van het liedje: ‘kom laten wij nu dansen gaan / en de anderen moeten blijven staan’. Of blijven zitten, met hun vraagjes.

Screenshot radio-interview met Charlotte Mutsaers. FOTO NPO

Kristina Varaksina, 'Jasroop', uit de serie 'Essence of Beauty', 2020-2022. FOTO KRISTINA VARAKSINA

Een mooi lichaam? Het kan weer in de kunst, maar dan wel anders dan vroeger

IDEALE SCHOONHEID Van de renaissance tot 1900 gold het geïdealiseerde lichaam als toppunt van schoonheid in de kunst. Daarna werd dit type naar de mode- en glamourfotografie verbannen. Nu is het terug, maar wel met een kritische functie.

Door **Merlijn Schoonenboom**

Schoonheid? In het jaar 1565 was dat nog helemaal niet zo’n ingewikkelde kwestie. In dat jaar schilderde de Antwerpse schilder Frans Floris de Vriendt de half-naakte Pomona, godin van de vruchtbaarheid, en volgens het destijds nog redelijk nieuwe recept gaf hij haar een porseleingladde huid, een kleur als van gepolijst marmer en een gezicht alsof ze een Grieks beeld had kunnen zijn.

Pomona is een typisch voorbeeld van klassieke schoonheid zoals die sinds die tijd eeuwenlang in de westerse kunst heeft gegolden. De Vriendts godin, omringd door rijp fruit en een duivels lachende satyr, is weliswaar minder bekend dan iconische werken uit de Italiaanse renaissance, zoals de *Venus van Urbino* (1538) van Titiaan of Botticelli’s *De geboorte van Venus* (1483), maar heeft dezelfde kenmerken: een geïdealiseerd naakt of half-naakt lichaam, gebaseerd op antieke voorbeelden; lichamen als standbeelden, te perfect voor een gewoon mens.

Het schilderij van De Vriendt is het pr-beeld van de expositie *Bellezza e Bruttezza. Schoonheid en lelijkheid in de renaissance*, dit voorjaar in Bozar in Brussel. De expositie laat onder andere zien hoe dit uiterst invloedrijk concept van klassieke schoonheid als deel van een bredere maatschappelijke ontwik-

Frans Floris de Vriendt, Pomona, 1565.

Zed Nelson, 'Christopher, 22. Chest wax. J. Sister's Salon. New York, USA.', uit de serie 'Love Me'.

keling rond 1500 ontstond bij schilders als Botticelli en Titiaan, en hoe dit concept zich vooral in de verbeelding van het menselijk lichaam uitdrukte. Een beetje dubbelzinnig type schoonheid was dit overigens wel. Het werd gebruikt als symbool voor allerlei hogere thematiek – als allegorie voor vruchtbaarheid, als kritiek op ijdelheid of als symbool voor de eenheid van het scho-

ne, goede en ware. Maar tegelijk was het ook gewoon een dankbare legiti-matie om de sensuele, aangename kanten van schoonheid voor het publiek op te roepen.

Dit soort renaissance-verbeeldingen zijn in onze eigen tijd nog steeds ge-

liefd, zie de drommen bezoekers voor Titiaan en Botticelli in het Uffizi in Florence. En nog steeds worden dit soort beelden daarbij als een logische verbeelding van ‘de schoonheid’ in de kunst gezien. Maar het klassieke, geïdealiseerde lichaam is géén stijlfiguur die nu nog met hedendaagse kunst in verbinding wordt gebracht, en al helemaal niet om een aangenaam mooi plaatje af te leveren. Dat type lichame-

lijkheid lijkt eerder te behoren tot het domein van de *glossy* mode- en glamourfotografie, zoals in het werk van Ellen von Unwerth – vanaf februari in Maastricht. In de kunstwereld valt dit type schoonheid al snel onder de verdenking van commercie of kitsch.

Opmerkelijk is het daarom dat vanaf maart in precies hetzelfde Bozar in Brussel de expositie *Picture Perfect. Beauty through a Contemporary Lens* wordt georganiseerd. Hierin staat het begrip ‘schoonheid’ eveneens voorop, ook aan de hand van vooral het menselijk lichaam, en hier gaat het om het gebruik ervan in de hedendaagse kunst.

Een van de werken is een gefotografeerd naakt van de Japanse fotograaf Ryudai Takano uit de *Reclining Woman*-serie (1999/2025). Het lichaam in zacht zwart-wit is even bevallig gedrapeerd als het beroemde naakt van Titiaans *Venus van Urbino*, de oerversie van deze houding – met als verschil dat het naakt van Takano op de rug is te zien, en dat je net niet ziet of het om een man of een vrouw gaat. Een andere foto is van de Amerikaanse fotograaf

Zed Nelson, *Christopher, 22*, een goed-gebouwde jongeman die zichzelf in de spiegel bekijkt: de foto is gemaakt in een moderne waxstudio, maar het gepolijste Vanitas-motief ‘naakt met spiegel’ stamt direct uit de renaissance.

Hier doet het begrip ‘schoonheid’ dus gewoon mee, en zelfs de verwijzingen naar renaissance-motieven zijn niet over het hoofd te zien. En dat terwijl er toch nog niet eens zo heel lang geleden een harde discussie werd gevoerd waarin er juist moest worden afgerekend met de klassieke schoonheidsidealen.

Woede op schoonheid

Uit 1948 stamt de misschien wel bekendste zin die de woede over het begrip schoonheid in de 20ste-eeuwse kunst samenvat. In dat jaar zei de Amerikaanse schilder Barnett Newman: „De drang van de moderne kunst is het verlangen om schoonheid te vernietigen.”

“Schoonheid vernietigen” klinkt nogal dramatisch, maar dit concept zou je op verschillende 20ste-eeuwse kunststromingen kunnen toepassen. Liefst werden lichamen in de moderne kunst helemaal gemeden, maar als het toch moest, dan verwrongen als bij Egon Schiele, in stukjes gehakt en gefragmenteerd zoals bij Picasso, of met een weinig flatterend realisme zoals bij de Britse schilder Lucian Freud. Freud, die vanaf februari in de expositie *London Calling* in Den Haag is te zien, zette vanaf de jaren 70 liever de ontluistering van zijn eigen ouder wordende lichaam, inclusief spillebenen en hangend geslachtsdeel op doek, dan een ideaalbeeld na te maken.

De afkeer van de moderne kunst van de geïdealiseerde schoonheid had overigens niet zozeer met woede op de renaissance te maken. Het ging deze kunstenaars eerder om dat wat er van dat erfgoed was geworden, met name in de periode vlak voor hun eigen tijd: de late 19de eeuw. In die periode werd de stijlfiguur van de klassieke schoonheid op de spits gedreven; niet eerder werden er zo veel porseleingladde variaties op de Venussen van Titiaan of Botticelli geschilderd. Mede door deze overdrijving begon de klassieke schoonheid haar geloofwaardigheid te verliezen. Dit soort geïdealiseerde perfectie was een ‘leugen’, zo zeiden vernieuwers als Manet, die in 1863 met het schilderij van de zelfbewuste courtesane Olympia tegen de Venussen-moede van zijn tijd in ging, en Gustave Courbet, die in 1868 provocerend een Venus-figuur met okselhaar schilderde.

Liever de schokkende eerlijkheid van het realisme dan de leugen van de perfectie, vonden Manet en Courbet, beiden voorlopers van het modernisme. Toen in de jaren dertig van de 20ste eeuw ook nog eens de nazi’s met het klassieke geïdealiseerde lichaam aan de haal gingen, was het schisma een feit: het geïdealiseerde lichaam diende na WO2 in het domein van de populaire cultuur te blijven – de film, de modiefotografie en de softerotiek – terwijl de kunst met de ideaalbeelden afrekende.

Zelfs het begrip schoonheid kon beter niet meer worden gebruikt, al kwamen er wel variaties op, zoals het uit

de late 18de eeuw stammende ‘sublieme’. Echte schoonheid gaat verder dan een fijn gevoel, had de filosoof Kant al geschreven, echte schoonheid kan ook gevaarlijk zijn. En ja, aan dat soort concepten had de moderne kunst wel wat: de kunstenaar diende geen mooie plaatjes te maken, maar te overrompelen, kritische vragen te stellen, de leugen te ontmaskeren.

Commentaar op de schoonheid

De erfenis van die gedachte is nu nog overal. De afgelopen jaren waren er niet voor niets meerdere internationale exposities over het naakte lichaam in de moderne en hedendaagse kunst die de titel ‘De naakte waarheid’ droegen: hierin werd benadrukt dat heus achter de schijn van het ideaalbeeld werd gekeken. Vanaf maart is er in Museum Arnhem een variatie hierop in de expositie *Naakt dat raakt*, met werk van uiteenlopende kunstenaars als Louise Bourgeois en Kinke Kooi: een expositie over „echte mensen, met alle zogenaamde oneffenheden die daarbij horen”.

Maar ook als er in een expositie het beladen concept van de schoonheid wél vooropstaat, zoals in *Picture Perfect* in Bozar, is datzelfde kritische uitgangspunt te zien. De kunstwerken in *Picture Perfect* propageren allerminst een terugkeer naar de ‘aangename schoonheid’, die in 1900 met veel tromgeroffel is verlaten. Het lichaam van Takano ligt gedrapeerd als een Venus, maar heeft expres niet de ideale vorm, en de nagenoeg perfect gevormde man voor zijn spiegel van Zed Nelson is niet bedoeld als ode aan de schoonheid, maar doet hier dienst als kritiek op de schoonheidsindustrie.

Schoonheid wordt hier gebruikt als commentaar op de schoonheid, vaak ook gebruikmakend van ideaalbeelden uit de media of uit de klassieke schilderkunst. ‘Perfectie’ wordt dan een soort cultuurkritische stijlfiguur. Deze aanpak kwam op in de jaren 90, toen kritische reflectie op de mediamaatschappij en de bijbehorende normen en idealen ook bij kunstenaars een belangrijk thema werd; uit deze periode stamt een aantal kunstwerken in *Picture Perfect*. Deze reflectie op schoonheidsnormen past nu opnieuw bij een breed maatschappelijk debat, zoals de samenstellers van de tentoonstelling benadrukken. De obsessie met lichamelijke schoonheid lijkt in de 21ste eeuw, met zijn plastische chirurgische ingrepen en gefilterde selfies, net weer wat verder doorgeschoten dan eind 20ste eeuw.

Meerdere kunstwerken op *Picture Perfect* gaan in op deze doorgeschoten omgang met schoonheid: de grotstek uitgesmeerde lippenstift van Pipilotti Rist, de afwijkende schoonheidsidealen bij Kristina Varaksina in haar serie *Essence of Beauty* – haar model lijkt op een geïdealiseerd negentiende-eeuws naakt maar zit wel vol pigmentvlekken – of de vreemde, robotachtige jonge vrouw met push-up-bh en gezichtsmasker van Juno Calypso.

De werken in *Picture Perfect* zijn dus kritisch bedoeld; en tegelijk heeft een aantal werken ook dezelfde dubbelzinnigheid als de klassieke schilderijen. De stijlfiguur van de perfectie kan weer dankbaar worden gebruikt, omdat hij nu wordt geleitimeerd door het doel die perfectie te ontmaskeren.

Nationaal Theaterweekend

Alle voorstellingen
VANAF
€10.-

Nationaal

Theaterweekend

23, 24 & 25 januari 2026

Reserveer snel je tickets!

www.nationaaltheaterweekend.nl

Nationaal
Theaterfonds

VRIENDEN
LOTERIJ
elke dag plezier

het
cultuurfonds

VVTP

TIPS FILM

Van Timothée Chalamet als een liegende tafeltennisser tot Toni Servillo als een melancholische Italiaanse president en van pratende dieren tot Batman in de Oudheid tot een wel heel „vreemde, vreemde“ film. Vijf veelbelovende films dit voorjaar.

Door **Sabeth Snijders** en **Tristan Tristan Theirlynck**

1.

Marty Mauser liegt, bedriegt en steelt

In jaarlijstjes wereldwijd scoorde zwarte tragikomedie *Marty Supreme* afgelopen jaar hoog. Dit jaar draait hij eindelijk in Nederland. Timothée Chalamet speelt Marty Mauser, een cartooneske, extreem ambitieuze jongeman in het New York van 1952. Hij werkt in een schoenenwinkel, maar is rotsvast overtuigd dat hem een gouden toekomst wacht in de opkomende sport tafeltennis en liegt, bedriegt en steelt om dat doel te bereiken. Het verhaal is losjes gebaseerd op het leven van tafeltennisser Marty Reisman. Regisseur Josh Safdie, maakte eerder met broer Benny stressthrillers als *Uncut Gems*. Benny bracht afgelopen jaar de topzware sportbiopic *The Smashing Machine* uit over een mixed martial arts-kampioen uit de jaren negentig. Nu komt Josh' ook met een sportverhaal, al blijkt dat al snel meer te gaan over narcisme, waanzin en wanhoop dan over sport.

Marty Supreme, regie Josh Safdie, vanaf 19 februari.

2.

Wat als je plots met dieren kunt praten?

De nieuwe film van Disney en Pixar speelt in op de fantasie van menig kind: wat als je plots met dieren kunt praten? In *Jumpers* hebben wetenschappers ontdekt hoe ze de menselijk geest kunnen laten 'jumpen', of verspringen naar een levensecht robotachtig dier. Dierenliefhebber en student wetenschappen Mabel gebruikt de revolutionaire technologie om zichzelf naar het lichaam van een beverrobot te transporteren, waarna ze dieren niet alleen begrijpt, maar hen ook aanzet om een revolutie te beginnen tegen het voortdurende landjepik van de mensheid. En ontdekt dat dieren behoorlijk rancuneus kunnen zijn. Dat klinkt als een erg spannend plot voor jonge kijkertjes, maar de eerste gedeelde beelden zijn vooral heerlijk pluizig en vrolijk makend.

Jumpers, regie Daniel Chong, vanaf 4 maart.

3.

Door en door Italiaans

Regisseur Paolo Sorrentino (*La grande bellezza*) is opnieuw in topvorm in deze door en door Italiaanse film vol geestige personages. Vaste Sorrentino-acteur Toni Servillo speelt een Italiaanse president wiens pensioen nadert. Zijn dochter probeert hem een aantal cruciale dossiers te laten afronden. Maar de melancholische, eeuwig twijfelende en alles uitstellende katholieke president is nog niet klaar om afscheid te nemen van zijn functie en het Quirinaalpalais. En meer dan in de euthanasiewet die hij zou moeten goedkeuren, is hij geïnteresseerd in met wie zijn overleden vrouw is vreemdgegaan, veertig jaar geleden.

La Grazia, regie Paolo Sorrentino, vanaf 19 maart.

4.

Matt Damon als Odysseus

Nadat hij het toekomstige einde van de wereld verfilmd met Oscarwinnaar *Oppenheimer*, richt regisseur Christopher Nolan zich nu op een mythisch voorverleden met zijn verfilming van Homerus' *Odyssee*. Het wordt niet minder groots. Maandenlang zeulde Nolan zijn speciale IMAX-camera's rondom en door de Middellandse Zee, naar Schotland, IJsland en de Sahara. Zijn Odysseus is Matt Damon (*Interstellar*, *Oppenheimer*), de rest van de cast bestaat uit elke Hollywood-ster die de telefoon opnam - het zou niet verbazen als Al Pacino de catering doet. Nolan en cameraman Hoyte van Hoytema verbruikten twee miljoen *feet* aan filmrol (609 kilometer) voor de film. Er zijn weinig aankomende projecten waar filmnerds zo vaak over speculeerden het afgelopen jaar. Wordt dit *Batman* in de Oudheid? Ontketent Nolan een terugkeer van de zwaarden-en-sandalen-film? En voor de klassici onder ons: zijn de kostuums wel van de tijd?

The Odyssey, regie Christopher Nolan, vanaf 17 juni.

5.

Psychoseksuele popmuziekthriller

Regisseur David Lowery noemt zijn nieuwste film *Mother Mary* een „vreemde, vreemde film“, en als hij het zegt... Bij Lowery weet je nooit precies wat je kunt verwachten. Hij maakt fantasierijke, bijna mythische verhalen, die weinig met elkaar delen behalve een verstilde, peinzende ondertoon. Een Koning Arthur-verhaal (*The Green Knight*) over de dood. Een spookverhaal (*A Ghost Story*), maar zonder angst (tenzij Camus-achtig absurdisme je de stuipen op het lijf jaagt). *Mother Mary* wordt omschreven als 'psychoseksuele popmuziekthriller', geïnspireerd door Francis Ford Coppola's *Dracula*. Popster Mary herenigt zich met een van haar vervreemde modeontwerpster om een jurk te maken. Verwacht visuele pracht. Verwacht bijbelsymboliek en vurige blikken. Verwacht een popsoundtrack van Charli XCX, FKA Twigs en Jack Antonoff. Verwacht, kortom, de vreemdste maar meest enthousiasmerende film van 2026.

Mother Mary, regie David Lowery, vanaf 24 april.

phil. Haarlem

concertagenda
uitgelicht

do 29 jan **Fuse, Steef de Jong & Boeuf Majeur**
Minimal music, operette en 50-koppig koor

vr 20 mrt **Nederlands Philharmonisch**
Bruckner Symfonie nr. 5

vr 10 apr **Avatar: The Last Airbender**
The official cinematic concert experience

vr 17 apr **MEAU**
Liefde Onderschat

zo 17 mei **Nederlandse Bachvereniging**
J.S. Bach, J.L. Bach en Mayrhofer

do 28 mei **Joep Beving**
LIMINAL Tour 2026

za 26 sep **Tubular Bells**
The Best Of Mike Oldfield's Tubular Bells I, II & III

philhaarlem.nl

SPECIAL CULTUUR OP KOMST

‘Bachs Matthäus-Passion kan behoorlijk angstaanjagend zijn’

INTERVIEW **KLAUS MÄKELÄ** DIRIGENT De Finse dirigent Klaus Mäkelä (29) dirigeert dit voorjaar bij het Concertgebouworkest Bachs *Matthäus-Passion*, anderhalf jaar voordat hij daar chef wordt. Van de zeven chef-dirigenten voor hem, leidden er slechts vier de *Matthäus*. Waarom beklimt Mäkelä deze muzikale Mount Everest direct? En welke ideeën heeft hij erover?

Door **Mischa Spel** Foto **Merlijn Doomernik**

Mischa Spel
AMSTERDAM

Sneeuw in Amsterdam. Even is het Museumplein een knooppunt van muziek, musea én ijspret. Sleen roetsen van het ezelsorendak van het Stedelijk Museum, op een ijsbaan wordt geschaatst. Maar in het Concertgebouw merk je er niets van. Het Concertgebouworkest zit voltallig op het podium, al zie je nu sneeuwlaarzen in plaats van lakschoenen. Deze ochtend is er voor Schumanns *Derde symfonie*, ook bedoeld voor een opname. Dirigent Klaus Mäkelä (hij wordt 17 januari 30) oogt ontspannen. „Ik was twee weken vrij rond Oudjaar”, vertelt hij. „Eerst deed ik hier in Amsterdam de Kerstmatinee, daarna werd ik - zoals vaak wanneer je na een periode van hard werken naar huis gaat - ziek. Maar ik heb gewoon gestudeerd, omdat ik me per se goed wilde voorbereiden op de hoogtepunten van dit voorjaar: Bachs *Matthäus-Passion* en de *Achtste symfonie* van Bruckner. Ik be-

leefde er twee meer dan geweldige werken mee. Goede muziek heb ik altijd om me heen, maar dit.... zijn wel echte piekervaringen. Mijn God.” Het nieuws dat Mäkelä dit voorjaar bij het Concertgebouworkest Bachs *Matthäus-Passion* gaat dirigeren, veroorzaakte de nodige opwindning. Mäkelä! Met de *Matthäus*! Hoe bijzonder dat hij zich anderhalf jaar voor zijn officiële start als chef al waagt aan een van de mijlpalen van het repertoire. Van de zeven chef-dirigenten in de 138-jarige geschiedenis van het Concertgebouworkest, gingen slechts vier hem daarin voor. Willem Mengelberg vestigde de (in Rotterdam gestarte) traditie, Eduard van Beinum zette die voort en Bernard Haitink ‘mocht’ tot zijn frustratie niet; in zijn chefsjaren waren Bachs passies het exclusieve domein van gespecialiseerde barokdirigenten als Nikolaus Harnoncourt. Riccardo Chailly greep eenmalig zijn kans in 1999, Mariss Jansons en Daniele Gatti kwamen er niet toe. En Mäkelä? „Ik zag gewoon geen goede reden om te wachten”, zegt hij. „Ik houd enorm van Bach én van tradities. Ook de Kerstmatinee vond ik prachtig om te doen. Ik voel natuurlijk wel veel druk om het goed te doen. In geen enkele andere stad kent het publiek de *Matthäus* zo tot in detail als in Amsterdam, Leipzig misschien uitgezonderd. Maar dat is misschien wel juist een reden het hier te doen. En zo waren alle omstandigheden goed. Het orkest en ik kennen elkaar nu een paar jaar, we hebben genoeg repetitietijd en er komen drie uitvoeringen, twee in Amsterdam en één in Baden Baden. Ik heb er heel veel zin in.”

U groeide op in een muziekfamilie. Welke rol speelden Bachs passies in uw jeugd?
„Geen grote rol. Ik zong als kind, heel hoog en best mooi. Maar in het operakoor, niet in de kerk, wat ik nu jammer vind, anders had ik de *Matthäus* waarschijnlijk al meer van binnenuit gevoeld en gekend. Nog erger vind ik dat ik, sinds ik de baard in de keel kreeg, helemaal geen connectie meer voel tussen mijn muzikale brein en mijn stem. Als jongensopraan was die band juist heel zelfsprekend. Met mijn vader, die cellist is, ging ik vaak mee naar zijn orkestrepitities. Ik herinner

me dat hij speelde in de *Johannes-Passion*. Zoals ik me ook de elpee herinner van de *Matthäus-Passion* die we thuis altijd draaiden, waarop hij ook meespeelde. Maar het zijn geen heel vergaande herinneringen.”

Twee uur en drie kwartier muziek: hoe bereidt u zich voor?

„Voor je aan de Mount Everest begint, klim je ook altijd eerst een keer naar zesduizend, daarna naar de zevenduizend meter. Bachs *Hohe Messe* heb ik twee keer gedirigeerd en ik heb ook kilometers gemaakt met veel orkestwerken van Bach, de orkestsuites bijvoorbeeld. Je kunt dan kiezen tussen drie uitvoeringsstijlen: modern symfonisch, historisch geïnformeerd, of een mix. Ik kies voor de hybride, mijn Bach wordt medium rare. Dat kan ook niet anders nu er zoveel muziekwetenschappelijke kennis is over Bachs tijd, en het Concertgebouworkest is door de vele samenwerkingen met ‘authentieke’ dirigenten uitstekend ingevoerd in de historische uitvoeringspraktijk. Maar dat betekent niet dat ik niet ook kan genieten van de ‘foute’ groot-symfonische uitvoeringen door dirigenten als Karajan of Furtwängler, of van hoe Willem Mengelberg met zijn enorme hoeveelheid musici toch een heel goed werkende dramatische boog wist te spannen.”

Bent u al begonnen?

„Ja, natuurlijk! Ik bedoel...ik moet dit gewoon heel goed doen. Op dit moment lees ik vooral boeken over de inhoud, en over hoe je de passie kunt opdelen in ‘scènes’. Ik wil er greep op krijgen, een beetje alsof het een opera is. Bij de voorbereiding van elke nieuwe partituur knip ik die op in kleine stukjes, maar bij de *Matthäus* gaat dat vanzelf, want die is in opzet fragmentarisch, met episodes - aria’s, koren, recitatieven - van uiteenlopende stijl, lengte en gewicht. Maar wat hoort bij elkaar, welke acties kun je erin zien, wat gebeurt daarin? Of je die indeling straks als luisteraar meekrijgt weet ik niet, maar mij helpt het. Ook bij het vinden van antwoorden op praktische dilemma’s. Welke aria’s laat je direct uit het voorafgaande voortkomen, waar is een korte stilte zin- en betekenisvol? Daar heb je een helder narratief voor nodig.”

Klaus Mäkelä dirigeert in maart de ‘Matthäus-Passion’.

Zou u uw interpretatie-in-wording al nader in woorden kunnen vangen?

„Pff, kun je dat niet beter aan ChatGPT vragen? Hoewel, nee, die probeert altijd overal de goede kant van te zien. Dan denk ik, kom op, wees eens een beetje meer realistisch en somber, meer Fins. (lacht) Maar om een serieus antwoord te geven: ik probeer nu eerst de taal, het tempo en de context zo goed mogelijk te begrijpen. Vervolgens hoop ik dat mijn visie straks overtuigt, logisch overkomt, mensen vervoert. Want we zouden per definitie alleen moeten streven en geïnteresseerd moeten zijn in dat wat echt bijzonder is. Ik zeg niet dat mijn uitvoering dat straks is, maar ik hoop natuurlijk van wel. Om er direct bij te zeggen: je bent nooit klaar. Ik wil er nog zestig jaar op doorgaan.”

Er zijn veel keuzes te maken. Mag ik er een paar uitlichten? Wat definieert voor u het ‘juiste’ tempo?

„Het naïeve antwoord is: als je barokke maatsoorten en de baslijn van de partituur goed bekijkt, voel je wat het juiste tempo is. Maar dat is theorie. De praktijk is grilliger - zeker in het Concertgebouw. De Grote Zaal heeft best wat echo, je hoort dingen soms met vertraging. Laatst beluisterde ik mijn eigen opname van het *Requiem* van Mozart. Ik dirigeerde al langzamer dan nor-

maal, en op het podium voelde het goed. Maar als luisteraar beseft ik: het had nóg rustiger gekund. Kortom: veel is aftasten, zeker wanneer je werkt met zangers. Want het ‘juiste’ tempo van een aria hangt ook aan hun gevoel en adem, en aan de dramatische lading van het moment.”

Wat is uw ideale locatie voor een Bach-passie, concertzaal of kerk?

„Hm....ik denk toch een concertzaal. Ik zou wel graag een keer een *Matthäus* in de Thomaskerk in Leipzig horen, om te beleven hoe de opzet met twee orkesten en twee koren werkt in de architectuur waarvoor Bach die heeft bedacht. Maar eerlijk gezegd - en ik zweer je dat ik er niet voor word betaald dit te zeggen - denk ik dat het Concertgebouw de perfecte plek is. De akoestiek houdt hier een beetje het midden tussen een kerk een concertzaal: niet te droog, én niet overdreven rijk.”

Keuze drie: vibrato, of geen vibrato?

„Op zich houd ik erg van de strakke, zuivere klank van strijkers en zangers die zonder vibrato musiceren. Maar ik geloof niet dat helemaal zingen zonder trilling natuurlijk is. Dus streef ik er ook niet naar.”

Sommige authentieke dirigenten kiezen voor slechts acht zangers in to-

taal. Bij Willem Mengelberg waren het er een paar honderd. Waar ligt uw voorkeur?

„Wat ik zoek is helderheid in de polyfonie én genoeg body in de klank om met de twee orkesten en koren een goed stereo-effect te bereiken. Dat betekent voor mij dat je sowieso de nodige uitvoerenden op het podium hebt, ook als je streeft naar een gulden middenweg tussen minimalistisch en monumentaal.”

De alt-aria ‘Erbarme dich’ is de lieveling van velen. Wat hoort u zelf liever: een vrouwelijke of mannelijke zanger?

„We weten natuurlijk dat Bach alleen mocht werken met jongens en mannen. Als je ‘authentiek’ wil zijn, is de keuze dus duidelijk. Maar persoonlijk? Als het maar een echt geweldige zanger is, kan de man/vrouwvraag me totaal niet schelen.”

Finland is een overwegend Lutherans land. Hoe staat u zelf tegenover geloof?

„Ik ben niet religieus, wel nogal spiritueel. En er zijn dingen die mij doen geloven in God. Heb je Yunchan Lim wel eens piano horen spelen? Dat is iets ongelooflijks. Ik vind hem serieus een goddelijk geschenk aan onze wereld. En ik weet niet of dat een smaak-

kwestie is, en ik dus gewoon heel erg word geraakt door zijn spel, maar als wij samen spelen voelt dat zó bijzonder - dat zijn onaardse ervaringen. En iets soortgelijks verhevens kan me bekruipen als ik stukken bestudeer als de *Matthäus-Passion*, of de *Achtste* van Bruckner. Of als ik werk zie van Michelangelo. Misschien is dat mijn spirituele. Ik kan me door grote kunst opgetild voelen, en dan voel ik me daardóór extra met andere mensen verbonden.”

Bij welke je aria of passage ervaart u dat specifiek?

„Hmmm....dan denk ik dat ik kies voor de sopraanaria ‘Aus Liebe’, met de fluitsolo en dat paradoxale contrast tussen onaardse muzikale schoonheid, de liefdevolle strekking van de tekst en de schurende pijn die je tegelijkertijd óók voortdurend voelt. Om goed te kunnen verwoorden wat ik daar allemaal bij denk en voel moet ik er langer over nadenken. Maar het is hoe dan ook een aria die je ermee confronteert dat de *Matthäus-Passion* óók behoorlijk angstaanjagend kan zijn, door die ongelooflijke kwetsbaarheid en intensiteit. Ook in de schreeuwerige volkskoren kan dat me bekruipen, zo’n échte sensatie van ongemak. Koude rillingen. En dat heb ik maar heel zelden. Ik bedoel, de opera’s van Wagner zijn groots en kunnen je heus óók kippen-

vel geven, maar dat voelt voor mij ergens toch ook altijd ook een beetje *cringe*, omdat waar die opera’s over gaan, niet direct samenhangt met de echte wereld. Dat is hier anders. Dit is echt, en het is ook echt angstaanjagend.”

J.S. Bach: Matthäus-Passion. Koninklijk Concertgebouworkest / Nederlands Kamerkoor / Nationaal Kinderkoor o.l.v. Klaus Mäkelä. 27 en 29 maart Concertgebouw Amsterdam; 30 maart Osterfestspiele in Baden-Baden. Info: kco.nl

”
Voor je aan de Mount Everest begint, klim je ook altijd eerst een keer naar zesduizend, daarna naar de zevenduizend meter

NAARDEN THE ART FAIR

NAARDEN KLEURT BLAUW

22-25 JANUARI 2026 GROTE KERK NAARDEN VESTING

SCAN DE QR-CODE VOOR KORTING OP ENTREE

WWW.NAARDENARTFAIR.NL

RESIDENCE *

TIPS CABARET

Drie debuutvoorstellingen die je niet wilt missen: van de winnaar van het Leids Cabaretfestival David Linszen, de winnaars van Camaretten Maurits Wijnenga en Ramses van Hal, én het solodebuut van Isabelle Kafando.

Door **Jelle Brumsen**

Cabaretier David Linszen.
FOTO ANDREAS TERLAAK

1.
Geen reet van begrijpen

Debuutvoorstelling van de winnaar van het Leids Cabaretfestival 2024. David Linszen (34) blinkt uit in het ver doorvoeren en komisch spelen van volstrekt eigen hersenspinsels. Zelf zei hij hierover in *NRC*: „Ik wil niet dat het alleen maar nihilistisch of vervreemdend is. Ik probeer iets te maken dat balanceert op het randje van dat je denkt: ik begrijp dit heel goed en ik begrijp er helemaal geen reet van.”

‘Het leven is een striptease van de dood’, aldus de publiciteitstekst bij de voorstelling. Net als bij een striptease draait het bij Linszens comedy om de vraag: wat gaat er schuil achter de opgesierde façades?

David Linszen: Striptease van de dood. Premiëre 22 januari. Info: bunkertheaterzaken.nl

2.
Boezemvrienden

Debuut van Maurits Wijnenga en Ramses van Hall, die in 2023 afstudeerden aan de Amsterdamse Toneelschool en talentenwedstrijd Camaretten wonnen. Daar vielen ze op met ijzersterk fysiek spel en komisch *slapstick*-achtig theater. In een energieke opeenvolging van speelse sketches werden verschillende facetten van het zijn van boezemvrienden getoond. De vraag is hoe dit eigenzinnige duo haar losse acts aan elkaar gaat smeden en of het ze lukt de aandacht een hele voorstelling lang vast te houden. De producent van hun voorstelling omschrijft het tweetal als volgt: „Hans Teeuwen, Donny Ronny, Waardenberg en De Jong in een blender en door een tijdsmachine gehaald.”

BRO’S: Bromens. Premiëre 13 februari. Info: moretheater.nl

Maurits Wijnenga (links) en Ramses van Hall.

Isabelle Kafando. FOTO MARK ENGELÉN

3.
Domme aanstellers

Rof Daaimund is het solodebuut van Isabelle Kafando, die kort maar zeer krachtig furore maakte met *n00b*. Dit cabaretduo maakte een erg goed ontvangen debuutvoorstelling, waarin het een hele stoet aan bonte en het spoor kwijtrakende personages opvoerde. Kafando – en n00b-wederhelft Laura Bakker – onderscheidden zich door sterk komisch acteerwerk, fijne grofheid en bravoure en lekkere liedjes op harde beats. Nu staat Kafando alleen op het podium, maar ze heeft naar eigen zeggen wel een ‘meervoudige identiteitscrisis’ meegenomen. Als haar nieuwe alter ego ‘Rof Daaimund’ zal ze een reeks ‘ontroerende *misfits* en domme aanstellers’ ten tonele voeren.

Isabelle Kafando: Rof Daaimund. Premiëre 15 maart. Info: moretheater.nl

TIPS SERIES

Nicole Kidman schittert naast mede-Oscarwinnaar Jamie Lee Curtis in de nieuwe serie ‘Scarpetta’ en Zendaya is terug met ‘Euphoria’. Wij kijken uit naar deze en drie andere series.

Door **Thijs Schrik**

1.
Nicole Kidman als forensisch patholoog

Nicole Kidman heeft al een tijdje de seriesmaak te pakken met hoofdrollen in grote producties als *Big Little Lies*, *The Perfect Couple* en *Expats*. Ze gaat daar ook in 2026 mee door. Zo speelt ze in de thrillerserie *Scarpetta* een forensisch patholoog die moorden oplost. Tegelijkertijd probeert ze zo goed mogelijk om te gaan met de gespannen relatie die ze heeft met haar zus, gespeeld door Jamie Lee Curtis (*Alien*, *The Bear*). Met Kidman en Curtis heeft *Scarpetta* twee Oscar-winaars in huis. Gebaseerd op een langlopende boekenreeks van Patricia Cornwell.

Scène uit ‘Scarpetta’. FOTO PRIME VIDEO

Scarpetta. Vanaf 11 maart, Prime Video.

3.
Derde seizoen van ‘Euphoria’ met Rosalía

Een nieuw seizoen van *Euphoria* leek een tijdje uitgesloten. Ondanks vele tegenslagen, waaronder verhalen over onenigheid tussen maker Sam Levinson en hoofdrolspeler Zendaya, keert het controversiële jongerendrama na vier jaar dan toch terug. Ook de veelbesproken sterren Sydney Sweeney en Jacob Elordi zijn erbij. Levinson maakte met *The Idol* in 2023 een van de meest verguisde series van de afgelopen jaren. Met *Euphoria 3* moet hij de trein weer op de rails zien te krijgen. Het verhaal maakt een sprong in de tijd van vijf jaar en speelt zich dus niet meer af op een middelbare school. Opvallende toevoeging aan de cast: popsensatie Rosalía, maker van het beste album van 2025 volgens *NRC*.

Zendaya in ‘Euphoria’. FOTO HBO

Euphoria. Seizoen 3. Vanaf april. Exacte datum nog niet bekend. HBO Max.

2.
Het huwelijk van Máxima en Willem-Alexander

De Argentijnse actrice Delfina Chaves was overtuigend als Máxima Zorreguieta in het Nederlandse antwoord op *The Crown*. De tweede reeks volgt Máxima over een periode van tien jaar: vanaf het huwelijk met Willem-Alexander (Martijn Lakemeier) tot de inhuldiging. Nieuwe spelers in het verhaal zijn onder meer Prins Friso, Prins Constantijn en Mabel. Videoland wijst in persberichten op het internationale succes van de serie: het eerste seizoen van *Máxima* was een hit in Latijns-Amerika en is volgens de streamingdienst verkocht aan meer dan zeventig landen.

‘Máxima’. FOTO VIDEOLAND

Máxima. Seizoen 2. Vanaf 14 maart, Videoland.

4.
Opnieuw een uit de hand gelopen ruzie

Beef, een tragikomische serie een over een uit de hand gelopen verkeersruzie, was in 2023 een verrassende hit. Het tweede seizoen van bedenker en showrunner Lee Sung Jin gaat ook weer over een incident dat steeds verder escaleert. Verder is het verhaal en de cast helemaal nieuw, met acteerkanonnen Oscar Isaac en Carey Mulligan bovenaan het affiche. Ditmaal begint alles met een heftige ruzie tussen hun baas en zijn vrouw waarvan een jong stel getuige is. Rijzende ster Caillee Spaeny noemde dit seizoen tijdens de première van de nieuwe *Knives Out*-film „net zo gestoord” als de eerste reeks.

Ali Wong in ‘Beef’. FOTO NETFLIX

Beef. Seizoen 2. Vanaf 16 april. Netflix.

Advertentie

Nu te zien in Museum Arnhem

Het fantastische landschap

een nieuw perspectief op surrealisme
t/m 22 februari 2026

Ervaar in *Het fantastische landschap* een nieuw perspectief op 100 jaar surrealistische kunst. Ontdek hoe surrealistische kunstenaars het landschap gebruiken om te reageren op maatschappelijke ontwikkelingen, zoals politieke onrust, genderidentiteit en -expressie, en de relatie tussen mens en natuur. Raak hierdoor geïnspireerd om opnieuw of anders naar het landschap en de wereld om je heen te kijken.

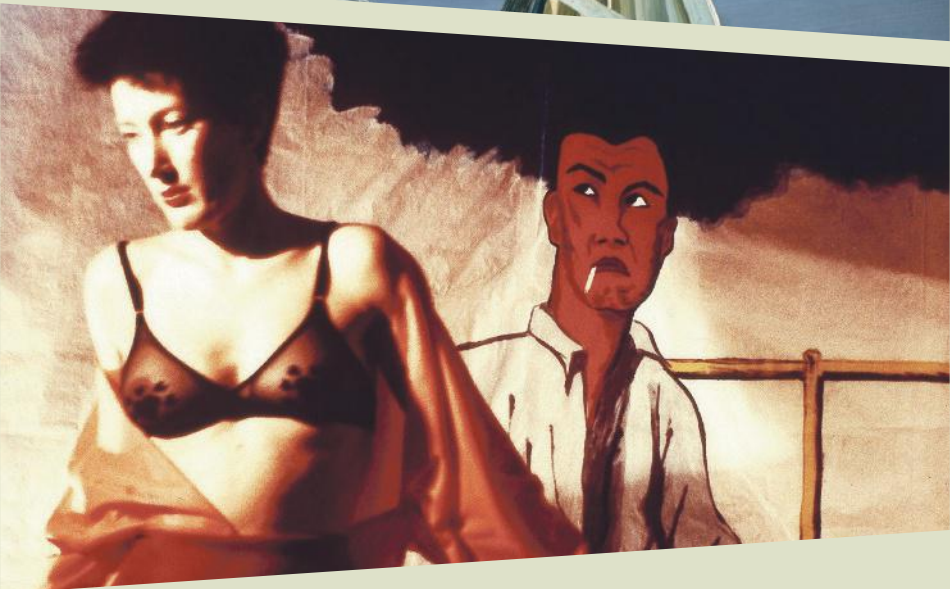
Alter Ego, by Marion Adnams, oil on panel, 1944
(Derby Museums Collection. Image credit: Artist's Estate and Derby Museums).

Lydia Schouten

Eeuwig jong / Forever young
t/m 15 maart 2026

In 2025 is het 50 jaar geleden dat Lydia Schouten haar carrière als kunstenaar begon. In het werk van Lydia Schouten spelen thema's als gender, feminisme, massamedia en seksueel geweld een grote rol. Museum Arnhem volgt haar al vanaf het begin van de jaren '80 en was een van de eerste musea die haar werk kocht. Tijd voor een feestje dus, om haar kunstenaarschap te vieren en haar werk te eren.

Lydia Schouten, *Romeo is bleeding*, 1982. Collectie Museum Arnhem.

Advertentie

21.03.2026 ————— 16.08.2026

PEKKA
HALONEN
EEN ODE AAN FINLAND

RAK HET MEE

RIJksmuseumTWENTHE

Florence Pugh in ‘East of Eden’. FOTO VARIETY/GETTY

5.
Steinbecks ‘East of Eden’ in zeven delen

Netflix pakt dit jaar groots uit met een zevendelige verfilming van John Steinbecks klassieker *East of Eden* (1952). De nieuwe bewerking van het verhaal is van Zoe Kazan, kleindochter van de regisseur Elia Kazan. Hij maakte in 1955 de verfilming waarin James Dean de hoofdrol speelde. De nieuwe versie wordt verteld vanuit het perspectief van Cathy Ames, gespeeld door Florence Pugh.

East of Eden. Datum nog niet bekend. Netflix.

SPECIAL CULTUUR OP KOMST

PROFIEL **BENTE** ZANGERES

‘Mijn naam is Bente. Vergeet die naam nooit meer’

Wat al even in de lucht hing, werd onmiskenbaar: Bente brak in 2025 definitief door - een tophit met Bløf, nog meer hits dankzij *Beste Zangers* en vele optredens, waaronder Carré. Als headliner op komend Noorderslag trapt ze een volgepakt jaar af. „Zij wijkt niet af van de unieke stijl die ze heeft gevonden.”

Door **Amanda Kuypers**

Vijftien jaar was Bente toen ze met haar beste vriend richting de nok van theater Carré klom. Een vrolijke avond vol balorigheid. Op het hoogste balkonnetje sprak ze hardop uit, half als grap, half als aankondiging: „Op een avond sta ik hier in Carré.” Tien jaar later stond ze daar werkelijk beneden op het podium. Omringd door haar vierkoppige band, het licht in haar ogen en het applaus nog nagalvend, sluit ze haar show af met de woorden: „Mijn naam is Bente. Vergeet die naam nooit meer.”

Die avond in november ademde een uitverkocht Carré de belofte van de titel: *Droom Opwaarts*. Met Bente in één enkele snijdende spot in het donker en de soundeffecten van rollend onweer door de zaal kreeg ‘Wacht even’ een duistere, haast bezwerende gedaante. Haar stem waaierde uit in alle richtingen, soepel en trefzeker. Rockend in rood licht in ‘Op en Neer’, wild springend in het zwart-wit van ‘Ik Heb je Zo Gemist’.

Moeiteloos sloot ze in duetten aan bij vriendinnen Roxanne Hazes en Meau. In haar hit ‘Hoe hou ik dit vast’ met Bløf-zanger Paskal Jakobsen ontvouwde lichte weemoed: het besef dat je iets wilt vasthouden precies op het moment dat het begint te verdwijnen. Het ingetogen ‘Verstild’ met Tim Knol was een glinsterend kleinood. „De mooiste dag van mijn leven”, zei Bente na afloop, nog lichtgevend van geluk, voor de camera van *RTL Boulevard*. De twee gouden platen die ze kreeg uitge-reikt tijdens de show waren de kers op de taart.

Waar ze al langer werd gezien als een veelbelovend talent, wist zangeres Bente zich in 2025 definitief te vesti-gen bij het grote publiek. Een hit met Bløf, te gast in de shows van Acda & De Munnik en Meau, een 3FM Award voor Beste Indie Act en een nominatie voor een Edison. Haar solo-show *Droom Opwaarts* bracht de zangeres naar Carré. Ze trad op tijdens het Gouden Televi-zier-Gala. De 3FM Serious Request-ac-tie koos haar nummer ‘Hoogtevrees’ als strijdlid en deze maand zingt ze mee bij de Vrienden van Amstel-con-certreeks.

Beste Zangers

Dat ze dit jaar meedeed aan televisie-programma *Beste Zangers* was precies de juiste zet. Het format dat bekende artiesten elkaars nummers herinter-preteren in nieuwe arrangementen en daarbij hun levensverhalen delen, is zeer succesvol. Zeker emotionele mo-menten of verrassende uitvoeringen leveren snel viraal succes op. Dat *Beste Zangers* de nummers direct na de uit-zending uitbrengt op Spotify, versterkt dat effect alleen maar.

Al in de eerste uitzending liet Bente een Nederlandstalige versie van ‘Belie-ve’ van Cher horen: ‘Kan Je Me Zien’. Het was een troostliedje voor mede-gast Paul de Leeuw. Bente vertaalde het, arrangeerde het voor gitaar. ‘Kan Je Me Zien’ is inmiddels bijna zeven-tien miljoen keer beluisterd - een stille, overtuigende mijlpaal. Het werd „per ongeluk een liedje dat mijn leven op zijn kop zette”, vertelde ze vorig jaar tegen *Het Parool*.

Dat Bente met gesloten ogen het operastuk ‘O mio babbino caro’ zong

voor operazangeres Laetitia Gerards ontroerde. De opnames voelden bij-zonder, vertelde ze. „Ik dacht: die spe-ciale energie gaan mensen thuis ook voelen. En dat blijkt. Alles is ineens zo-veel heftiger. Aan de kaartverkoop van mijn vorige tournee moesten we best wel trekken, voor die van volgend jaar waren sommige zalen binnen een hal-ve minuut uitverkocht.”

Op komend Noorderslag, het Gro-ningse festival in de Oosterpoort dat de temperatuur meet van de Nederlandse popmuziek, zet ze de eerste stap rich-ting haar oogstjaar: er komt een grote clubtour aan en van de prominente festivaloptredens is Pinkpop al een grote booking. Noorderslag toont Ben-te’s groei maar al te duidelijk, van een showcase in de Entreehal in 2023 naar de Kleine Zaal in 2025. Met die show, waar ze per nummer aan zelfvertrou-wen won, was ze een van de meest op-vallende acts van Noorderslag, zagen we. Niet door groot vertoon, maar door overtuiging. Zaterdag is ze headliner in de Grote Zaal.

Niet bang voor kwetsbaarheid

In de traditie van een nieuwe generatie Nederlandse zangeressen die kwets-baarheid niet schuwt, met S10, Froukje en Meau als tijdgenoten, neemt Bente haar eigen plaats in. De zangeres heeft rauwe, eerlijke en alledaagse teksten. Ze deelt haar zorgen, toont zich kwets-baar en praat over mentale worstelin-gen. Die wortelen in een jeugd die vrij was en tegelijk breekbaar, waarin vaste zekerheden ontbraken en ze leerde luisteren naar wat zich van binnen af-speelde. Ook op het podium is ze po-reus en open; juist daarin schuilt haar

Bente zingt zaterdag op Noorderslag.
FOTO JAMANBROERSHOTS

kracht. Bente droomt zich opwaarts door zichzelf te blijven.

Als jong meisje zingt Bente Fokkens (2000), geboren in een antakraakwo-ning in Amsterdam en opgegroeid in Muident, zichzelf in slaap. Ze krijgt van haar ouders een gitaar. Die helpt haar grip krijgen op haar drukke hoofd. Ze heeft een „ingewikkelde schooltijd” door haar ADHD, vertelt ze *NRC* in 2023. Stilzitten lukt niet en ze haalt matige cijfers. Dat ze na de scheiding van haar ouders als Amsterdams hip-piemeisje, met het hart wijd open, op-groeit in het Gooi, ervaart ze als „in-tens”. Ze kan er niet goed zichzelf zijn. Dat maakte haar als kind onzeker en verdrietig, zegt ze, maar het legt ook de basis voor haar drang om zich te be-wijzen.

Dat ze al op jonge leeftijd wist dat ze zangeres wilde worden, blijkt ook uit de VPRO-documentaire *Bente’s stem* (2012), die over haar werd gemaakt toen ze elf was. Daarin zegt ze zonder aarzeling dat ze bekend wil worden en droomt van een platencontract. „Men-sen vermaken met mijn muziek.” Dat ze daar talent voor heeft, laat ze in die-zelfde periode zien in talentenjacht *The Voice Kids*. Een jaar later mag ze ook zingen bij *DWDD*.

Daarnaast gaat ze acteren. Ze heeft rolletjes in films als highschoolkome-die *Misfit*, *Kappen!* en *Soof 2*. Toch blijft muziek altijd haar grootste drijf-veer. „Met acteren ben je allesbehalve jezelf, met muziek kan ik juist alles van mezelf laten zien”, vertelt ze in *Jong-stof* bij de NTR.

Zingen in eigen taal

Rond 2019 kiest Bente er bewust voor te gaan zingen in eigen taal; ze tekent bij label Top Notch. Haar debuutalbum *Als Ik Met De Wind Kon Dansen* (2022) staat vol openhartige, meeslepense popliedjes. Op opvolger *Drift* (2024) graaft ze dieper: persoonlijker, volwas-sener, minder zoekend en meer ont-hullend. Ze rondt de losse eindjes van haar jeugd af, zoals de moeizame rela-tie met haar moeder, en legt bloot wat eerder slechts werd aangeraakt.

Maar in alles blijft onzekerheid een rode draad. Op het podium van Carré,

gezet op de rand van het toneel, kor-te broek, de benen in hoge laarzen bungelend, spreekt ze daar openlijk over. Over hoe graag ze zich gezien voelt. Over haar prinsessenwereld, hoe ze altijd buiten de lijntjes leefde, en het besef dat dat nu mag. Plus haar diepste angst: mensen verliezen. In een van haar mooiste liedjes. ‘Zonder Handen Rijden’, geeft ze die angst een beeld dat even licht als schrijnend is: „Moet je zien, ik ben een vliegtuig in de lucht. Ik heb al m’n spullen bij me. En mis-schien als ik m’n best doe, gaat nie-mand weg. En blijf jij nog even bij me.”

„Bente heeft altijd heel goed geweten wat ze wil maken”, zegt muziek-vriend Tim Knol, die vanaf haar veer-tiende met haar werkt. „Zeker als je zo jong begint, kun je als muzikant ge-leefd worden. Zij wijkt niet af van de unieke stijl die ze heeft gevonden.” Haar zangstijl blijft daarbij puur en on-gekunsteld: dichtbij, een lichte *twang*, met een hoorbaar Amsterdams accent. Over haar afkeer van Auto-Tune is ze altijd duidelijk geweest. „Dat verpest toch het hele live aspect?” zei ze tegen *Het Parool*. „Zo zonde. Ik vertik het om het te gebruiken. Ik ben toch zangeres? Dan wil ik laten zien wat ik kan.”

Bente zingt op Noorderslag (17 januari) en Pinkpop (21 juni). Tournee vanaf 31 janua-ri, zie bentetour.com

”
Zeker als je zo jong begint, kun je als muzikant geleefd worden

Tim Knol muzikant

Advertentie

Advertentie

VOORBIJ DE FOTO

Stap in het verhaal achter de foto en kijk met andere ogen.

Bestel nu je tickets online!

te zien tot 7 april 2026
in het Schathuys

ZUIDERZEE MUSEUM

Leef je in, leef je uit

DE _ PADDENSTOEL _ AAN HET EINDE VAN DE WERELD

09.11.2025 - 12.04.2026

Suzette Bousema | Persijn Broersen & Margit Lukács | Driessens & Verstappen
Maartje Korstanje | Otobong Nkanga | Zeger Reyers | Diana Scherer

Een tentoonstelling over verval en veerkracht

CODA MUSEUM
codamuseum.nl/paddenstoel

PODIUMKUNSTEN

Winter in Het Concertgebouw

Buiten is het donker, binnen in Het Concertgebouw wacht een verlichte wereld van warme klanken, uitgevoerd door toporkesten, ensembles en musici uit binnen- en buitenland.

Bestel kaarten op concertgebouw.nl.

di 20 jan - *Grote Pianisten*

Maxim Emelyanychev speelt Moesorgski

De veelzijdige Spotlight-musicus Maxim Emelyanychev vindt inspiratie in Het Concertgebouw. Extra bijzonder: hij speelt Moesorgski's *Schilderijen van een tentoonstelling* en werken van Ravel en Rachmaninoff op verschillende vleugels, passend bij de kleur en klank van de werken.

di 10 feb - *De beste zangers*

Operaster Jakub Józef Orliński als Giulio Cesare

Countertenor Jakub Józef Orliński schittert in Händels superieure muziek voor *Giulio Cesare in Egitto*. Hij wordt in deze concertante versie van de opera begeleid door het energieke ensemble il Pomo d'Oro. Ernst, komedie en uitbundig spektakel komen daarin samen.

wo 25 feb - *Scherpdenkers*

Digital Detox: Ap Dijksterhuis & Ragazze Quartet

Hoogleraar psychologie en schrijver Ap Dijksterhuis en het Ragazze Quartet onderzoeken onze digitale verslaving op klanken van onder anderen Bryce Dessner en Gabriella Smith. De prognose: binnenkort brengen we meer tijd door met onze smartphone dan in bed.

di 27 jan - *Minimal music*

Canto ostinato achthandig op vier vleugels

Een geliefde traditie: Simeon ten Holts *Canto ostinato* in januari in de Grote Zaal. Trouwe uitvoerder van het werk is Jeroen van Veen. Hij wordt vandaag vergezeld door Irene Russo, Andy Pavlov en Sonja Lončar voor een *Canto*-beleving op vier vleugels.

zo 15 feb - *Oude muziek*

Countertenor Alexander Chance zingt Dowland & Purcell over liefde en verlies

Alexander Chance behoort tot het selecte gezelschap van topcountertenors en staat dit seizoen twee keer in Het Concertgebouw. Vanmiddag brengt hij samen met luitist Toby Carr roerende werken van Purcell en Dowland.

do 26 & vr 27 feb - *Wereldberoemd*

Hagen Quartett neemt afscheid

Ruim veertig jaar bespeelden de vier strijkers van het Hagen Quartett de wereldpodia. Nu zijn ze voor het laatst in de Kleine Zaal. Ze spelen werken van twee grootmeesters van het strijkkwartet: Beethoven en Schubert. De dag erna nemen ze écht afscheid met de Pruisische kwartetten van Mozart.

di 3 feb - *Grote Solisten*

Mahlers Symfonie nr. 4 met Gustavo Gimeno & Patricia Kopatchinskaja speelt Bartók

Mahlers *Vierde symfonie* is een betoverende reis die eindigt met een blik op de hemel. Gustavo Gimeno dirigeert 'zijn' Toronto Symphony Orchestra. Patricia Kopatchinskaja soleert in het virtuoze *Eerste violconcert* van Bartók.

di 17 feb - *Onsterfelijke noten*

Faurés Requiem door het Nederlands Kamerkoor en Amsterdam Sinfonietta

Fauré schreef een onweerstaanbaar *Requiem*, waarin hij de eeuwige rust inleidt. Het Nederlands Kamerkoor en Amsterdam Sinfonietta slaan de handen ineen voor een uitvoering van dit intieme meesterwerk dat niemand – publiek én musici – onberoerd laat.

zo 1 mrt - *Tango*

Quinteto Astor Piazzolla

Astor Piazzolla's 'tango nuevo' is een unieke mix van traditionele tango, klassiek, jazz, klezmer en populaire muziek. De vijf virtuozesolisten van Quinteto Astor Piazzolla spelen zijn werk in de onnavolgbare Piazzolla-stijl: alsof je de meester zelf hoort...

zo 8 feb - *Grote Pianisten*

András Schiff

Een avond András Schiff is een buitengewone beleving, een avontuur. Deze grootheid is verknocht aan het werk van oude meesters als Bach, Beethoven en Schubert. Wat Schiff deze avond zal spelen, blijft tot het laatste moment geheim.

za 21 & ma 23 feb - *Symfonisch*

Nederlands Philharmonisch speelt Wagner, Debussy en Berlioz

Het Nederlands Philharmonisch onder leiding van Sir Mark Elder speelt een Engels georiënteerd programma. Altviolist Timothy Ridout soleert in Berlioz' *Harold en Italie*, geïnspireerd op Engelse poëzie. Debussy liet zich in zijn *Nocturnes* leiden door Britse schilderkunst.

di 3 mrt - *Onsterfelijke noten*

Pergolesi's Stabat mater door La Sfera Armoniosa

La Sfera Armoniosa, een barokensemble van wereldklasse, brengt onder leiding van luitist en dirigent Mike Fentross een origineel programma. Er klinkt muziek van Pergolesi, waaronder het beroemde *Stabat mater*, én werk van graaf Unico Wilhelm van Wassenaer.

PODIUMKUNSTEN

György Kurtág speelt piano in het Boedapest Music Center, in Hongarije, 2018. FOTO AKOS STILLER

De Hongaarse componist György Kurtág wordt 100. Dit zijn zijn zeven beste stukken

KLASSIEKE MUZIEK De Hongaarse componist György Kurtág viert volgende maand zijn honderdste verjaardag. Welke werken moet je kennen van deze 'grootmeester van het kleinood'? En waar kun je zijn muziek komende tijd beluisteren? NRC gidst je in zeven stukken door een oeuvre van compacte vormen en hoge intensiteit.

Door **Joep Stapel**

Het is verleidelijk om het zeer lange leven van György Kurtág af te zetten tegen zijn vaak zeer korte werken. Op 19 februari wordt de componist honderd jaar, terwijl zijn composities zelden langer duren dan een minuut of twee. Maar wat is er met zo'n vergelijking gezegd, behalve dat er sprake is van een opmerkelijke asymmetrie? Kurtág zelf zou de wat gratuite observatie vermoedelijk rücksichtslos schrappen. Vandaar ook dat zijn stukken zo compact zijn: geen ruis, alleen de essentie.

Toch schuilt er betekenis in de oppervlakkige paradox van extreme lengtes, die wel degelijk iets zegt over Kurtágs creatieve proces. Hij was al een eind in de dertig toen hij na een scheppingscrisis en een psychoanalysetraject in 1959 eindelijk zijn opus 1 noteerde. Daarna: horten en stoten, impasses en bevliegingen, onvoltooiden en teruggetrokken stukken, met onder de streep inmiddels zo'n zeventig composities. Gemiddeld dus één per jaar. Op papier een karige oogst. Maar wie de ogen sluit en luistert, trekt een andere conclusie. Het is alsof Kurtág wel zo oud móést worden, om zijn ideeën en ervaringen te kunnen inkoeken, soms decennialang, tot zulke ongemene intensiteit. *NRC* licht zeven stukken uit een uitzonderlijk oeuvre (maar luister vooral ook naar de rest).

1. Játékok

Zeven noten kunnen genoeg zijn, zoals in het deeltje 'L'homme n'est qu'une fleur...' uit de reeks pianostukken *Játékok* ('spelletjes'). Kurtág begon de reeks in 1973 met

een pedagogische insteek: het moesten eenvoudige stukjes zijn die tegemoetkwamen aan het plezier dat kinderen hebben in de piano, maar wel met vol artistiek gewicht. Steeds vaker paste hij bondige portretten van en hommages aan zijn vrienden in. Inmiddels is het elfde boek van de serie in de maak. Perfect instapmateriaal, om te luisteren (pianist Pierre-Laurent Aimard maakte vorige jaar een door Kurtág goedgekeurde selectie) óf zelf te spelen.

Op YouTube is een quatre-mains-uitvoering van 'L'homme n'est qu'une fleur...' te zien door Kurtág en zijn vrouw Márta, bij wijze van voorspel voorafgegaan door een tienmaal herhaalde bes. Spoiler: de zeven noten zijn de zeven noten van de C-majeurtoonladder, verspreid over het hele klavier: g-a-f-b-e-d-c. Simpel kan het niet, zou je zeggen. En toch weten de Kurtágs, terwijl ze trefzeker en met rituele gravitas over elkaars oude armen reiken, iets op te roepen dat ontroerend groots en rijk en ruimtelijk aanvoelt:

2. Brefs messages

„Voor je het weet is het voorbij.” Zo karakteriseerde pianiste Pauline Post Kurtágs werk twee jaar geleden in *NRC*. Als uitvoerder én luisteraar moet je je aandacht erbij houden: één kans krijg je en ze is alweer weg, deze wondermuziek van flitsen, fluisteringen en vonkende contrasten. De vier treffend getitelde *Brefs messages*, op. 47 (2011) voor negen instrumenten zijn relatief laat werk, al recycleerde Kurtág voor delen 3 en 4 ouder materiaal. Met hun knorrige lyriek en warme sonoriteit zijn deze 'korte berichten' uitermate geschikt als kennismaking met Kurtág.

SPECIAL CULTUUR OP KOMST

3. Kafka-Fragmente

Als je heel veel korte stukken aan elkaar rijgt, krijg je alsnog massa. Wie zijn tanden stevig in Kurtág wil zetten kan zich overgeven aan de *Kafka-Fragmente* voor viool en stem - veertig duo's, samen goed voor een uur muziek. Van fragment tot fragment verschilt de expressie sterk, terwijl Kurtágs signatuur onmiskenbaar blijft. Sommige delen zijn rauw en ruig (zoals 'Ruhelos'), andere breekbaar en dromerig ('Träumend hing die Blume').

Maar telkens staat er iets op het spel voor Kurtág, die nooit zomaar een mooie melodie zal schrijven. Neem 'Keine Rückkehr': een vlechtwerk van twee eenvoudige lijnen dat in kort bestek allerlei associaties wekt, van Bartók en Bach tot middeleeuwse meerstemmigheid. Zulke echo's en associaties zijn niet triviaal, maar behoren tot het weefsel van Kurtágs verbeelding.

4. Berichten van de overleden juffrouw R.V. Trusova

Lang werkte hij in de luwte, maar met de Parijse première van de liedcyclus *Berichten van de overleden juffrouw R.V. Trusova* voor sopraan en ensemble vestigde Kurtág in 1981 zijn internationale reputatie. In 21 korte vignettes neemt een oude vrijster teleurgesteld afscheid van het bruisende leven. Het hele spectrum van conflicterende emoties, van nostalgie tot wanhoop, is weerspiegeld in Kurtágs tintelende en expressieve muziek.

5. What is the word

Hoe veelkantig haar emoties ook zijn, dat juffrouw Trusova een stem heeft staat niet ter discussie. Dat is wel het geval in *What is the word* (1990), naar de gelijknamige stametekst van Beckett. 'Hakkelen' is volgens Kurtág zijn „moedertaal”, memoreerde vriend en kenner Renee Jonker ooit in *NRC*. Kurtág componeerde het stuk voor de Hongaarse actrice Ildikó Monyók, die na een ongeluk haar spraak was verloren: haar afasie en het moeizaam terugveroveren van de taal zijn het onderwerp.

Toen Monyók *What is the word* niet meer kon uitvoeren, achtte Kurtág jarenlang geen enkele zangeres nog daartoe in staat. Dat veranderde toen Renee Jonker en dirigent Reinbert de Leeuw hem begin deze eeuw een cassettebandje van mezzosopraan Gerrie de Vries lieten horen. Jonker: „Toen we het afspeelden riep Mártá de denkwaardige woorden: 'Wir haben sie!'” Sindsdien is *What is the word* een lijkstuk van De Vries. Haar vertolking is vereeuwigd in de monumentale Kurtág-box van Reinbert de Leeuw en Asko|Schönberg (nu Het Muziek) uit 2017, die zich op Kurtágs moeilijk verkrijgbare instemming mocht verheugen.

6. ...quasi una fantasia...

Zoals voor Kurtág iedere noot is volgezogen met traditie en cultuur, zo hebben ook opusnummers voor hem pregnantie. Dus verwijst het 'pianoconcert' *...quasi una fantasia...* op. 27 nr. 1 (1987-8) naar de twee pianosonates van Beethovens opus 27 (waaronder de beroemde 'Mondschein'), die door Beethoven zelf allebei 'Sonata quasi una fantasia' werden genoemd. Aan de klinkende op-

pervlakte is er nauwelijks verwantschap, omdat Kurtágs verdichting altijd diepe wortels heeft. Na het daverende derde deel, een flits van antiek aandoende toorn, volgt een adembenemende fluisterfinale van bijna vier eeuwigdurende minuten. Nummer 2 van Kurtágs opus 27, het *Dubbelconcerto* (1989-90) voor piano en cello, heeft trouwens ook zo'n sprookjesachtig mooi uitgesponnen slotdeel.

7. Fin de partie

Niets is bij Kurtág eenduidig, en in 2018 bekroonde hij zijn catalogus van kleinodiën en fragmenten met een kloek opera van twee uur zonder pauze. *Fin de partie*, naar Becketts toneelstuk *Eindspel* uit 1957, was dan ook lang in de maak. Eind jaren 90 lag er in Amsterdam al een contract voor hem klaar bij de toenmalige Nederlandse Opera (dat Kurtág de nacht voor de feestelijke ondertekening besloot toch niet te ondertekenen, waarna de ceremonie, in zijn eigen woorden, „een feestelijke niet-ondertekening” werd). De eerste ideeën voor de opera gaan nog verder terug. Toen Kurtág kort na de Hongaarse Opstand een jaar in Parijs verbleef, zag hij de Franse première van Becketts werk, dat hem zodanig greep dat hij het een leven lang met zich meedroeg.

Na de succesvolle première in La Scala in Milaan reisde *Fin de partie* langs grote operahuizen wereldwijd, inclusief dat van Amsterdam in 2019. György en Márta Kurtág gaven in de aanloop naar de Nederlandse première een dubbel-interview aan *NRC*. „Op onze leeftijd begrijp je wat het einde betekent”, zei Márta, die later dat jaar overleed. „*Fin de partie* is ook ons eindspel.”

Kurtág 100 jaar Concerten

Kurtágs verjaardag wordt wereldwijd gevierd. In Nederland is zijn muziek volop te horen, vooral in Amsterdam, maar ook in Ede en Middelburg.

16/1 Concertgebouw Amsterdam: *Hommage à Robert Schumann, op. 15d* door 'Jonge Nederlanders', Cosima Soulez Larivière (viool), São Soulez Larivière (altviool) e.a.

25/1 Concertgebouw Amsterdam: 'Misterioso – altero' (uit *Signs, Games and Messages*) door Lucie Horsch (blokfluit) & B'Rock Orchestra.

28/1 Muziekgebouw Amsterdam: *12 microludes op. 13* door Quatuor Arod.

4/2 Concertgebouw Amsterdam: *Hommage à Bérenyi Ferenc 70* door 'Rising Stars' Áron Horváth (cimbalom) & Emma Nagy (zang).

7/2 Muziekgebouw Amsterdam: werk van Kurtág e.a. in U-Salon rond thema Metamorfosen.

7/2 Edesche Concertzaal: *Ligatuur voor Varga Bálint* door Delta Piano Trio.

19/2 Muziekgebouw Amsterdam: verjaardagsconcert met o.a. *Lebenslauf* en delen uit *Játékok*, naast werk van Ligeti, Mayke Nas, Unsk Chin e.a., door Het Muziek o.l.v. Gregory Charette, m.m.v.-

György Kurtág.
FOTO FRANK VAN ROSSUM

Katharine Dain (sopraan) & Joey Marijs (slagwerk).

22/2 Zeeuwse Concertzaal Middelburg: verjaardagsconcert met pianomuziek van Kurtág, Byrd, Couperin, Schubert, Schumann e.a. door Ksenia Kouzmenko (piano).

27/2 Muziekgebouw Amsterdam & **28/2** Nieuwe Kerk Den Haag: *Kafka-Fragmente* door Isabelle Faust (viool) & Anna Prohaska (sopraan).

17/4 Concertgebouw Amsterdam: *12 microludes, op. 13* door Quatuor Modigliani.

Advertentie

TOURNEE t/m 13 MAART
INFO & TICKETS: OPERA2DAY.NL

OPERA2DAY

THE OPERA CIRCUS

Barokspektakel met muziek van Händel

1.

Letizia Battaglia Life, Love and Death in Sicily,
Fotomuseum Den Haag, 4 april t/m 23 augustus.

Door **Rianne van Dijck**

2.

A black and white photograph of a small, single-story building, likely a bar or pub. The building has a sign that reads "TRINKHALLE" and "COSMOSUNDE UNION BIER". A person is standing in front of the building, and there are some items on the ground in front of it.

Trinkhalle,
Dusseldorf,
Sankt-Fran-
ziskusstraße
107, 1977
FOTO TATA
RONKHOLZ

Rochussenstraat, Museumpark, 2022.
FOTO FRANK HANSWIJK

3.

Rotterdam in focus + Ontwaken in blauw, Nederlands Fotomuseum Rotterdam, 7 februari t/m 7 juni.

1.

Resident Evil Requiem. Van Capcom. Voor pc, PS5, Xbox Series en Switch 2. Vanaf 27 februari.

Door **Len Maessen**

2.

3.

Saros. Van Housemarque. Voor PS5. 30 april.

08/02 – **Prague Radio
Symphony Orchestra**
& Timothy Chooi

28/03 – **Selah Sue**
& The Gallands

21/05 – Emmylou Harris

**Muziekgebouw
Eindhoven**
Tickets → mge.nl

Concerten om naar uit te kijken

Dit seizoen in **DeLaMar**

We Will Rock You

25 t/m 29 mrt en 27 t/m 31 mei

A Fine Mess

5 mrt t/m 5 apr

Aletta
de musical

18 t/m 21 mrt en
29 apr t/m 10 mei

God van de slachting

22 t/m 26 apr

De Opvolgers

17 t/m 28 jun

Bekijk alle voorstellingen

TIPS POP & JAZZ

Jong talent als Olivia Dean en FKA twigs en oude(re) rotten als Ibrahim Maalouf, Eric Clapton en de Gorillaz. Dit zijn de vijf concerten van 2026 die je niet mag missen.

Door **Amanda Kuyper**

Ibrahim Maalouf tijdens het Carthage International Festival. FOTO MOHAMED MESSARA/EPA/ANP

1. Ode aan de trompet

De Frans-Libanese trompettist Ibrahim Maalouf draait zijn hand niet om voor onbedaarlijke feestelijkheid: met zijn vinger stevast op het extra ventiel van de kwarttoon-trompet die zijn vader ontwikkelde, ontketent hij zinderende, mystieke shows. Zijn nieuwe tournee *Trumpets of Michel-Ange* is ook weer een uitbundige ode aan de trompet. In het bijzonder aan het instrument van zijn vader Nassim Maalouf, grondlegger van de kwarttoon-trompet. Oosterse melodieën, jazz, folk, klassiek en vrije improvisatie versmelten tot een rijke, meeslepende klankwereld vol vuur.

Ibrahim Maalouf, 6 en 7 april, Carré, Amsterdam.

2. Eric Clapton: 80 jaar en 22 albums

Gitarist/zanger Eric Clapton mag inmiddels tachtig jaar zijn, muziek staat nog altijd centraal in zijn leven. Met zijn 22ste soloalbum *Meanwhile* leverde hij in 2024 zijn eerste studioalbum in acht jaar af. Daarop onder meer een duet met Jeff Beck, met wie hij de Mancini-klassieker 'Moon River' interpreteert. Die is zacht en wollig, maar bijzonder - het waren Becks laatste gitaaropnames voor zijn overlijden in 2023. Waar Clapton ooit het gitaargeluid van rock en blues herdefinieerde met Cream en Derek and the Dominos, draaien recenter werk en zijn optredens minder om virtuositeit. Thematisch blijft Clapton trouw aan zijn kern: blues, gospel en rootsmuziek, met teksten over verlies, geloof en morele twijfel. Jett Rebel is gevraagd als voorprogramma voor de show in de Ziggo Dome.

Eric Clapton, 24 april, Ziggo Dome, Amsterdam.

Eric Clapton in de Royal Albert Hall in 2022 in Londen. FOTO HARRY HERD/REDFERNS/GETTY IMAGES

Olivia Dean in 2025 tijdens het Hot 99.5 Jingle Ball. FOTO SHANNON FINNEY/GETTY IMAGES

3. Twijfel, verlangen en zelfreflectie

Olivia Dean heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld tot een van de meest verfijnde stemmen uit het hedendaagse Britse pop- en soulcircuit. Een belangrijk kantelpunt: social media, waar een van haar nummers onverwacht een eigen leven ging leiden. Haar muziek beweegt zich soepel tussen neo-soul, pop en R&B, met hoorbare wortels in klassieke soul en jazz. Wat haar onderscheidt, is de manier waarop ze twijfel, verlangen, zelfreflectie omzet in liedjes die tegelijk intiem en groots aanvoelen. Benieuwd hoe ze dat aanpakt in de grote Ziggo Dome.

Olivia Dean, 9 en 14 mei Ziggo Dome, Amsterdam.

4. FKA twigs: je blijft naar haar kijken

FKA twigs opereert in een geheel eigen artistiek universum, waarin muziek, dans en beeldende kunst naadloos in elkaar overvloeien. Ze verwierf internationale erkenning met haar grensverleggende benadering van R&B, elektronica en avant-pop, maar onderscheidt zich vooral door de intensiteit en fysieke zeggingskracht van haar optredens. Je blijft naar haar kijken. Met het recente album *EUS-EXUA Afterglow* onderstreept ze opnieuw haar reputatie als een van de meest vernieuwende artiesten van haar generatie.

FKA twigs, 6 juni, Ziggo Dome, Amsterdam.

FKA Twigs op het Montreux Jazz Festival op 13 juli 2025. FOTO CYRIL ZINGARO/EPA/ANP

5. Muziek zonder grenzen van de Gorillaz

De nieuwe plaat van de Gorillaz, de alweer 25 jaar geleden virtueel opgezette band van Damon Albarn (bekend van zijn vroegere band Blur), belooft een spirituele reis te zijn 'tussen dit leven en wat daarna komt'. De cartoonband staat dit jaar in elk geval op scherp met de komst van hun zelf uitgebrachte negende studioalbum *The Mountain*. Ambitieuus presenteren Albarn en animator Jamie Hewlett muziek zonder geografische of stilistische grenzen, in vijf talen, met legio gastartiesten, opgenomen op uiteenlopende locaties, van Londen tot India en het

Gorillaz. FOTO AGETTY IMAGES

Midden-Oosten. De mix van elektronica, rock, hiphop en wereldmuziek komt in maart uit. Live zijn de Gorillaz dit jaar een van de hoofdacts van het Best Kept Secret festival.

Album **Gorillaz: The Mountain** 20/3. **Gorillaz** live: 12-14 juni Best Kept Secret, Hilvarenbeek.

TIPS THEATER

Gloednieuw werk van Orkater en bewerkingen van klassiekers van Toneelgroep Maastricht en ITA. Dit zijn de vijf theatervoorstelling waar we naar uitkijken.

Door **Ron Rijghard**

1. De Europese geschiedenis herschrijven

In *Moeder van Europa* door Orkater staan de ambities van Maria Theresia centraal, in de achttiende eeuw aartshertogin van Oostenrijk. Ze wil haar positie koste wat kost behouden, onder meer door haar opstandige dochter Marie Antoinette - getrouwd met de Franse koning - te someren kinderen te krijgen en daarmee haar dynastie te beschermen. *Moeder van Europa* moet een nieuw, eigen verhaal worden over de wispelturigheid van

macht, waarin het broeit tussen landen, tussen elite en volk, maar ook tussen generaties. Zoals je mag verwachten bij Orkater is *Moeder van Europa* muziektheater, met deze keer live zang en een fusie van klassieke strijkers, explosieve percussie en elektronische sounds. In de cast Manoushka Zeegelaar Breeveld, Selin Akkulak, Selin Akkulak en Michiel Blankwaardt.

Moeder van Europa van Orkater, regie Belle van Heerikhuizen. Première 14 februari. Tournee 6 februari t/m 11 april.

Selin Akkulak tijdens de repetities van *Moeder van Europa*. FOTO ISAAC OWU-SU

Campagnebeeld *Oom Wanja*. FOTO MICHEL VOET

2. Hunkeren naar liefde

Na ensceneringen van *Een Meeuw* (2022) en *De Kersentuin* (2023) regisseert Michel Sluysmans opnieuw een Tsjechov-klassieker: *Oom Wanja*. Dit keer geheel opnieuw geschreven door Peer Wittenbols. Volgens Sluysmans ademen Tsjechovs stukken „een onmiskenbare, magische sfeer van melancholie en humor“. De regisseur ziet personages die vastzitten „in een ongelukkig leven“ en „hunkeren naar liefde, die ze niet krijgen“. Jeroen Spitzenberger speelt de hoofdrol, met verder onder anderen Wendell Jaspers, Jaap Spijkers, Anneke Blok en Jan-Paul Buijs.

Oom Wanja van Toneelgroep Maastricht, regie Michel Sluysmans. Première 22 februari. Tournee 20 februari t/m 6 juni.

A Streetcar Named Desire. FOTO FABIAN CALIS

3. Blik op mannelijkheid

Na in 2024 voor ITA *Julie* te hebben gemaakt, creëert de Britse, Olivier Award-winnende regisseur Rebecca Frecknall een Nederlandse versie van haar bejubelde bewerking van klassieker *A Streetcar Named Desire* (auteur Tennessee Williams). Blanche DuBois (Hannah Hoekstra trekt in bij haar zus Stella (June Yánez) en haar rauwe echtgenoot Stanley Kowalski (Minne Koole). Frecknalls *Streetcar* is bedoeld als een voorstelling voor een nieuwe generatie: onverbiddelijk in haar blik op mannelijkheid en huiselijk geweld.

A Streetcar Named Desire van Internationaal Theater Amsterdam, regie Rebecca Frecknall. Première 8 maart. Speelperiode 5 t/m 22 maart.

Sisterhood, Theater Rotterdam. ARTWORK GRANT JURIS

4. Vrouwelijke vriendschap

Na theaterhit *The Story of Travis* (2023) is de gevierde actrice en regisseur Romana Vrede terug met de voorstelling *Sisterhood*, over vriendschappen die onder druk komen te staan. Simone Zeefuik, programmamaker bij het Bijlmer Parktheater, debuteert als toneelschrijver met een verhaal over zeven vrouwen bij wie de onderlinge verhoudingen op scherp komen te staan. *Sisterhood* gaat over solidariteit en verzet, over elkaar werkelijk zien en elkaar soms de ruimte geven.

Sisterhood van Theater Rotterdam, regie Romana Vrede. Première 8 maart. Tournee 5 maart t/m 26 april.

5. Amerikaanse oud-president, opgepakt in Nederland

Bij de aankondiging van deze voorstelling, over de vraag of het internationaal recht voor iedereen even goed werkt, in december, schreef regisseur Eric de Vroedt: „Juist nu de internationale wereldorde lijkt te wankelen moeten we ons afvragen: hoe rechtvaardig is het internationaal recht eigenlijk?“ Die vraag is na de recente illegale ontvoering van een staatshoofd door de VS alleen maar prangender. Het plot van *Operation Hellfire* richt zich op het (net als Het Nationale Theater) in Den Haag gevestigde Internationaal Strafhof, waarbij een oud-president van de VS die op bezoek komt, wordt gearresteerd. Waarna de Amerikanen dreigen met ingrijpen, en zelfs met een aanval op Nederland. Met Trump aan de macht niet meer ondenkbaar.

Operation Hellfire van Het Nationale Theater, regie Eric de Vroedt. Première 4 april. Tournee 31 maart t/m 13 juni.

Advertentie

NEDERLANDS PHILHARMONISCH KAMERORKEST

MEER CULTUUR

BEGIN HET JAAR MET KLASSIEKE CONCERTEN

30 en 31 jan	Mendelssohns <i>Vierde symfonie</i> en Vivaldi's <i>Celloconcert in Es</i>
7 en 8 feb	Sjostakovitsj' <i>Symfonie nr. 8</i>
21 en 23 feb	Wagner, Debussy en Berlioz
26 t/m 28 feb	De Schumanns en Beethoven
7 t/m 9 mrt	Lorenzo Viotti brengt Strauss' <i>Ein Heldenleben</i>
20 t/m 22 mrt	<i>Bruckner 5</i> met Hartmut Haenchen
27 t/m 29 mrt	Bachs <i>Matthäus-Passion</i>

Yakult Ontdek de concerten op orkest.nl/2026

Advertentie

LISZT PIANO COMPETITION UTRECHT

TICKETS VIA TIVOLIVREDENBURG.NL

Weber edition 16 – 24 Jan. 2026

MUSEUM
BEELDEN

AAN ZEE

MAGALI
REUS

Magali Reus, 'Big (The Face)', 2025. Courtesy the artist and Galerie Circa Magnet. Foto: Eva Herzig

TALES
AND REALS16.01.2026 -
03.05.2026Partner
Sponsors

VRIENDENLOTERIJ

 Vrouwen

 Vivace

 Stichting De Zaaier

TIPS MUSICAL

Wij kijken uit naar de nieuwe musicals over Willem van Oranje en Harry Potter - geen echte musical, maar wel een muzikaal spektakelstuk.

Door **Elisabeth Oosterling**

Willem van Oranje-regisseur en schrijver **Theu Boermans**. FOTO CASPER KOSTER

1.**In de voetsporen van 'Soldaat van Oranje'**

In een nieuw theater, compleet met draaiende publiekstribune, speelt straks een musical over een nationale held. Klinkt bekend? Iedere theaterproducent droomt natuurlijk van het succes van *Soldaat van Oranje*, de musical die al bijna drie decenia volle zalen trekt. De nieuwe musical *Willem van Oranje* kwam jaren geleden in opspraak door onterecht aangevraagde coronasteun. Bedenker Rick Engelkes stapte op, maar nu gaat de voorstelling alsnog in première. Theu Boermans is de regisseur en schrijver (hij regisseerde ook *Soldaat*). Oer-*Soldaat van Oranje* Matteo van der Grijn maakt onderdeel uit de cast. Het totaaltje maakt nieuwsgierig: heeft Delft straks z'n eigen theaterhit?

Willem van Oranje Producties: Willem van Oranje. Prinsentheater, Delft. Première: 8 februari.

De cast van **Harry Potter en het Vervloekte Kind**. FOTO DINGENA MOL/ANP

2.**Harry Potter als muzikale spektakelshow**

Harry Potter en het Vervloekte Kind is geen echte musical, maar wel een muzikaal spektakelstuk, geproduceerd door Stage Entertainment, waar menig musicalfanaat al lang naar uitkijkt. In 2016 kreeg de bekende boekenreeks over tovenaarsleerling Harry Potter een vervolg op het toneel, op het Londense West End. De oorspronkelijke versie bestond uit twee voorstellingen die op één dag bezocht konden worden. In Scheveningen is de ingekorte versie van ruim drie uur te zien. Musicaltalent Ward van Klinken (afgelopen seizoen hoofdrolspeler in de bejubelde musical *Dear Evan Hansen*) is zoon Albus Potter. Acteur Valentijn van Hall speelt Harry.

Stage Entertainment: Harry Potter en het Vervloekte Kind. Locatie: Circustheater, Scheveningen. Première 14 maart.

Advertentie

**HIGH FIVE
ART GALERIE**

**BAARLE-NASSAU
10 JAAR**

HIGHFIVEART.NL

**VOORJAARSEXPOSITIE
RINSKE VAN DIJK
RESONANS VAN STILTE**

**ZOMEREXPOSITIE
CATHRIEN DE JONG
OVER HET BELANG
VAN STOF EN NATUUR**

**NAJAARSEXPOSITIE
ISE CELLIER (FR)
CELLE-QUI-CONNAIT-LA-FIN**

TIPS DANS

Tao Ye zet zijn studie naar het menselijk lichaam voort en de Canadees Eric Gauthier komt met een nieuwe crowdpleaser.

Door **Francine van der Wiel**

16 & 17 van de Chinese choreograaf Tao Ye.
FOTO HAI YANG

1. **Kalligrafische precisie voor de fijnproever**

Met 16 & 17 zet de Chinese choreograaf Tao Ye zijn studie naar het menselijk lichaam voort, aan de hand van het door hem ontworpen Circular Movement System. Daarin kan elk deel van het lichaam fungeren als een pen die curves en cirkels in de ruimte beschrijft, de neus of het oor net zo goed als een vinger of been. Tao's uiterst exacte stijl is voer voor fijnproevers, oogstrelend en abstract. Maar in 13 & 14 liet hij al zien dat maatschappelijk commentaar - op onderdrukking van 'de ander', of juist als viering van diversiteit - ook met abstracte dans mogelijk is, dus wie weet.

16 & 17 van TAO Dance Theater, 7 maart 2026, Internationaal Theater Amsterdam.

2.

Crowdpleaser bij uitstek

De eerste keer dat het Duitse gezelschap van de Canadees Eric Gauthier in Nederland optrad, pakte hij meteen een groot publiek in met aanstekelijke dans en zijn charmante persoonlijkheid. Ongetwijfeld gebeurt dat nu weer met ABC, een aardige bloemlezing uit het danslexicon. Gauthier Dance brengt daarnaast een vreugdevuur van miniatuurtjes die grotendeels door zeer publieksvriendelijke choreografen zijn gemaakt. In de *Boléro* van de Griek Andonis Foniadakis veren, stuiteren en springen de dansers van het juniorengeselschap, meestal synchroon, uitgelaten op mini-trampolines terwijl Maurice Ravels overbekende, razend populaire compositie aanzwelt - het gejoel van het slotapplaus is al bijna hoorbaar!

FireWorks van Gauthier Dance, 5 t/m 11 februari 2026, diverse steden.

'FireWorks' van Gauthier Dance.
FOTO HOLLAND DANCE FESTIVAL

TIPS BEELDENDEN KUNST

Kunstwerk op de Biënnale van Venetië in 2024.
FOTO GETTY IMAGES

1.

Zachte krachten in Venetië

De 61ste Biënnale van Venetië, de oudste van alle biënnales en nog steeds de meest toonaangevende, zou dit jaar worden samengesteld door de eerste vrouwelijke curator van Afrikaanse herkomst, Koyo Kouoh. Zij stierf in 2025 aan kanker, kort na haar aanstelling. Haar theoretische kader is wel aangehouden: *In Minor Keys*, een term uit de muziek, 'tonen in mineur'. Kouoh refereert hiermee aan zachte krachten, aan melancholische schoonheid en vergeten plekken. Ze hoopte dat de tentoonstelling meer dan een „litanie aan commentaar op wereldgebeurtenissen” zou worden, maar ook geen „poging zou worden de crises te ontkomen”. In het Nederlandse paviljoen is kunstenaar Dries Verhoeven te zien.

De **Biënnale van Venetië**, van 9 mei t/m 22 november op meerdere locaties in Venetië.

Michaelina Wautier, *Twee meisjes als de heiligen Agnes en Dorothea*, ca. 1650. FOTO KMSKA

3.

Vroegmoderne vrouwelijke kunstenaars

In de expositie *Onvergetelijk. Vrouwelijke kunstenaars van Antwerpen tot Amsterdam, 1600-1750* in het MSK Gent, die eerder in Washington te zien was, staan voor het eerst vrouwelijke schilders uit de vroegmoderne tijd in de Nederlanden centraal. Meer dan veertig kunstenaars, onder wie Judith Leyster, Maria Sibylla Merian, Magdalena van de Passe, Clara Peeters en Rachel Ruysch worden hier getoond. De tentoonstelling wil laten zien dat vrouwelijke kunstenaars destijds „allesbehalve zeldzaam of onbekend waren”, maar dat „hun aanwezigheid in ateliers en netwerken lang onderbelicht bleef”. Nu ze eenmaal voor het eerst gepresenteerd worden, hoopt het MSK dat ze „onvergetelijk” worden.

Onvergetelijk. Vrouwelijke kunstenaars van Antwerpen tot Amsterdam, 1600-1750, Museum voor Schone Kunsten (MSK) in Gent, 7 maart tot 31 mei.

TIPS BEELDENDEN KUNST Dries Verhoeven op de Biënnale van Venetië, in Gent staan vroege vrouwelijke schilders centraal. Deze vijf tentoonstellingen wil je niet missen.

Door **Merlijn Schoonenboom**

2.

De kunst van gedaanteverwisseling

Het Rijksmuseum brengt in de expositie *Metamorfosen*, een samenwerking met de Galleria Borghese in Rome, kunstwerken van de Renaissance tot nu samen waarin gedaanteveranderingen centraal staan. Meer dan tweeduizend jaar geleden schreef de Romeinse dichter Ovidius zijn invloedrijke werk *Metamorfosen*. Het is een reeks losse verhalen met als rode lijn hoe goden en mensen steeds van gedaante veranderen, zoals de Godin Diana die een jager die haar naakt zag in een hert veranderde, en oppergod Zeus die de nimf Io in een koe veranderde om zijn ja-loerse echtgenote te misleiden. In de expositie zijn kunstwerken

Louis Finson, *Chaos of De strijd van de vier elementen*, 1611. Sarah Campbell Blaffer Foundation, The Museum of Fine Arts, Houston. FOTO THE MUSEUM OF FINE ARTS, HOUSTON

te zien van Titiaan tot Ulay, en van Cellini tot Louise Bourgeois.

Metamorfosen, Rijksmuseum Amsterdam, 6 februari t/m 25 mei.

Danh Vo, *Guldenhof zomer*, 2025. FOTO NICK ASH

4.

Hoe macht zich manifesteert

In de solotentoonstelling van kunstenaar Danh Vo (1975), die in 1980 met zijn ouders van een Vietnamees vluchtelingenvlot werd gered door een Deens schip en zo in Koppenhagen terecht kwam, komt zijn persoonlijke geschiedenis samen met grote globale thematiek. In Vo's installaties in het Stedelijk Museum Amsterdam worden thema's als oorlog, verlangen, ambitie en geloof verwerkt, op een poëtische manier. In zijn installaties zijn fragmenten uit de oudheid, religieuze relieken of delen van monumenten opgenomen. Hij wil, zoals het Stedelijk het formuleert, laten zien „hoe macht zich manifesteert in mensen, materialen en persoonlijke verhalen”.

Danh Vo, Stedelijk Museum Amsterdam, 14 februari t/m 2 augustus.

5.

Bacon, Freud en Hockney in Den Haag

Volgens het Kunstmuseum Den Haag is *Londen Calling* het eerste grote overzicht van hoogtepunten uit de naoorlogse Britse schilderkunst dat in Nederland is te zien. In de expositie, een samenwerking tussen Tate Britain en het Kunstmuseum Den Haag, zijn bekende namen als Francis Bacon, Lucian Freud en David Hockney te zien, maar ook schilders die minder bekend zijn, zoals Celia Paul, Eva Frankfurth en Denzil Forrester. De overeenkomst van al deze verschillende 20ste-eeuwse kunstenaars is de menselijke figuur en de stad Londen. Er bestond weliswaar geen typische 'Londense school', stelt het Kunstmuseum, maar ze delen wel „een gedeelde zoektocht naar hoe je de wereld om je heen kunt schilderen”.

Londen Calling, Kunstmuseum Den Haag, 14 februari t/m 7 juni.

David Hockney, *My Parents*, 1977. FOTO TATE / TATE IMAGES

Advertentie

Adviesprijs

45,-

ONLINE CURSUS

Portretten maken met Siegfried Woldhek!

In 10 lessen laat Siegfried je de kneepjes van het vak zien

- › **Leer de essentie van portretteren**
- › **Praktische en inspirerende opdrachten**
- › **Geen basiskennis vereist**

Heb je altijd al willen leren hoe Siegfried die prachtige portretten maakt voor NRC? In deze cursus vertelt hij hoe ie dat doet en laat hij zien wat hij zelf graag jaren geleden had willen weten. Zaken die veel belangrijker zijn dan techniek of kennis van anatomie en de plek van neus en ogen. Volgens Siegfried kun je een goed portret maken met simpele middelen. De cursus is online dus je bepaalt zelf wanneer je begint en je kunt de cursus onbeperkt terugkijken.

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/portretten

Advertentie

Tarantella!

Holland Baroque & Théotime Langlois de Swarte

Wo 4 februari
20:15 uur Doopsgezinde kerk, Leeuwarden

Do 5 februari
20:00 uur PHIL, Haarlem

Za 7 februari
20:00 uur TivoliVredenburg, Utrecht

Zo 8 februari
11:00 uur Musis & Stadstheater, Arnhem

Zo 8 februari
16:00 uur Concertgebouw, Amsterdam

hollandbaroque.com

Vioolconcerten van Vivaldi en tarantella's uit het zonnige zuiden

HOLLAND BAROQUE

Tijd voor verdieping

Collegereeksen om je gedachten ruimte te geven

Colleges Islamitische kunst

Ontdek de pracht van islamitische kunst – van kalligrafie tot de Taj Mahal. Ontdek de rijke geschiedenis van islamitische kunst met Aldwin Kroeze over kunst, cultuur en geschiedenis.

- › 6 colleges
- › Start in maart 2026
- › Op locatie of online

Van 210,00
185,-

Colleges Baltische staten

Estland, Letland en Litouwen: eeuwen van overheersing, cultuur en onverwoestbare veerkracht. Acht colleges met historicus Frederik Erens over hun geschiedenis en betekenis vandaag.

- › 8 colleges
- › Start in januari 2026
- › Online of op locatie

Van 279,00
249,-

Colleges Introductie Kunstgeschiedenis

Weet je niet waar je moet beginnen als je kunst wilt begrijpen? Leer alles over 2500 jaar westerse kunst, van de Griekse oudheid tot de kunst van vandaag en ontdek de boeiende verhalen achter de grootste meesterwerken.

- › 10 colleges
- › Start in januari 2026
- › Op locatie of online

Van 335,00
305,-

Colleges Franse Filosofie

Franse filosofen verbinden het alledaagse met diepgaande inzichten over tijd, vrijheid en symbolen. Je leert hoe hedendaagse denkers voortbouwen op deze ideeën en nieuwe perspectieven bieden op thema's als identiteit, liefde en verlies.

- › 5 colleges
- › Start in januari of maart 2026
- › Op locatie of online

Van 189,00
164,-

Colleges Kijken naar Kunst

Met NRC-kunstkriticus Hans den Hartog Jager. Ontdek hoe kunstenaars, van Turner tot Ai Weiwei, spelen tussen persoonlijke visie en maatschappelijke betrokkenheid.

- › 5 colleges
- › Start in januari 2026
- › Online of op locatie

Van 249,00
219,-

Jaaropleiding Psychologie

Duik in het menselijk gedrag. Van Plato tot Freud en moderne psychologie – verken bewustzijn, identiteit, moraal en sociale invloed in 40 intensieve colleges met filosoof Rico Sneller.

- › 40 colleges
- › Start in september 2026
- › Op locatie of online

Van 1.190,00
1.040,-

Colleges 8 planeten door Govert Schilling

Ga mee met sterrenkundige Govert Schilling op een fascinerende ontdekkingsreis langs de planeten van ons zonnestelsel! Ontdek je alles over verzengende hitte op Venus, ijzige manen rond Jupiter en nog veel meer kosmische wonderen.

- › 6 colleges
- › Start in januari 2026
- › Op locatie of online

Van 210,00
185,-

TIPS KLASSIEK

Klaus Mäkelä dirigeert de Matthäus-Passion – en vier andere klassieke concerten waar we ons dit jaar op verheugen.

Door **Rahul Gandolahage**

Theory of Flames. FOTO HUGO THOMASSEN

1. Filmopera over desinformatie en complotten

De Nederlandse multimediaoperacomponist (om maar eens een term te gebruiken die de lading gevoelsmatig voor nog geen 10 procent dekt) won vorig jaar in Cannes nog de *Expérience Immersive* award voor zijn VR-opera *From Dust*. In het Opera Forward Festival in maart is zijn nieuwste werk te zien: de filmopera *Theory of Flames*, over desinformatie en complottheorieën. De hoofdpersoon raakt 'verstrikt in een web van alternatieve feiten, terwijl haar geliefden machteloos toekijken.' Met onder anderen Julia Bullock op film.

Theory of Flames, van Michel van der Aa, De Nationale Opera Amsterdam, 6 t/m 22 maart.

Klaus Mäkelä. FOTO ROBERT GHEMENT/EPA

2. Hoe klinkt Mäkelä's Matthäus-Passion?

De eerste vuurdoop, Mahler dirigeren in Nederland, heeft de aanstaande chef van het Concertgebouworkest Klaus Mäkelä al met behoorlijk succes achter de rug. Maar als dirigent in Nederland moet je eigenlijk twee vuurdopen ondergaan om de harten echt te winnen: je moet laten zien dat je precies zo van de Matthäus-Passion houdt als de Nederlandse traditie voorschrijft. In maart kunnen we dat horen, als hij het Concertgebouw en het Nederlands Kamerkoor dirigeert.

Concertgebouworkest o.l.v. Klaus Mäkelä, **Matthäus-Passion**, 27 en 29 maart (Amsterdam), 30 maart (Baden-Baden).

Campagnebeeld *To Die For* [A Comedy].

3. Zelfmoordwens als publiekelijk spel

De Brits-Russische Elena Langer componeerde een opera voor het Stanislavski-Nemirovich-Danchenko-theater in Rusland, maar die werd geweigerd omdat die 'niet patriotisch genoeg' zou zijn. Nu gaat de opera alsnog in wereldpremière bij de Nederlandse Reisopera. Het verhaal is oorspronkelijk van toneelschrijver Nikolaj Erdman (*De zelfmoordenaar*, 1928, ook al verboden door Stalin): hoofdpersoonage Semyon Podsekayev wil zelfmoord plegen, maar meerdere mensen blijken dat te willen gebruiken voor hun eigen ideologie en financieel gewin. Als een tv-presentator Podsekayev zelfs voor zijn realityprogramma wil gebruiken, wordt zijn zelfmoordwens een 'publiekelijk spel'.

To Die For [A Comedy] van Elena Langer bij de Nederlandse Reisopera, 11 t/m 30 april. Tournee door Nederland.

4. Opera over voormalig Auschwitz-kampbewaarder

De verwachtingen van *Die Passagierin* bij De Nationale Opera zijn hoog, want het Duitse *Opernwelt* riep deze productie in 2024 uit tot een van de vijf 'producties van het jaar'. Mieczyslaw Weinberg was een Poolse Jood die in 1939 naar Rusland vluchtte. Hij ontvluchtte antisemitisme, maar vond het in de Sovjet-Unie na de Tweede Wereldoorlog evenzeer. Zijn opera *Die Passagierin* (geschreven in 1968, maar voor het eerst uitgevoerd in 2006) is gebaseerd op een autobiografische verhaal van concentratiekampoverlevster Zofia Posmysz, een van de eerste romans geschreven vanuit het perspectief van een dader van de Holocaust. Op een schip naar Brazilië herkent een voormalige Auschwitz-kampbewaarder een vroegere gevangene. Een verhaal over herbeleving en weggestopte schuld.

Die Passagierin van Mieczyslaw Weinberg bij De Nationale Opera, 17 april t/m 2 mei. De Nationale Opera, Amsterdam.

Die Passagierin. FOTO HUGO THOMASSEN

5. Afscheid van Lahav Shani in Rotterdam

Na bijna acht behoorlijk succesvolle jaren moet het Rotterdams Philharmonisch Orkest, Rotterdam en eigenlijk heel Nederland afscheid nemen van chef-dirigent Lahav Shani. Wéér bracht het Rotterdams een talentvol dirigent groot. Shani gaat vanaf september vast voor de Münchner Philharmoniker staan. In mei neemt hij afscheid met een concert waarin onder andere een wereldpremière klinkt van de jonge pianist Tsothe Zedginidze (2009), maar ook de *Ouverture* van Johan Wagenaar en de concertaria *Ch'io mi scordi di te?* (Zal ik je vergeten?) Vast niet. Oud-chefs komen geregeld en graag terug naar Rotterdam. Shani vast ook.

De laatste concerten van **Lahav Shani** als chef-dirigent bij het Rotterdams Philharmonisch Orkest, 29, 30 en 31 mei. Rotterdam en Amsterdam.

Lahav Shani. FOTO ROBERT GHEMENT/EPA

COLOFON

Mediahuis NRC BV

Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie

Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar **redactie@nrc.nl** of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v. rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar **opinie@nrc.nl**. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties

T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten

T: **020 - 755 3052**
E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel

E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen

Wij streven ernaar *NRC* te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur.

W: nrc.nl/service,
T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang

persoonsgegevens

Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Afmelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht

© NRC, 2026.

Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●○ zeer goed
●●●○○ goed
●●○○○ matig
●○○○○ zwak

FENIX

kunstmuseum
over migratie

tickets → fenix.nl

★★★★★
de Volkskrant

"Celebrates people
on the move"
The New York Times

★★★★★
NRC

Nederlands Fotomuseum

Een nieuw huis voor fotografie

Open 7 februari

Reserveer nu je tickets
nederlandsfotomuseum.nl

droom en daad Wertheimer Stichting Mondriaan Fonds Gemeente Rotterdam
VRIENDEN LOTERIJ FONDS 21 VSBfonds
Johan Cruyff, Piet Keizer, Klaas Nuninga en Sjaak Swart, 1967 © Paul Huf / MAI

KOOP NU JE TICKETS VOOR IFFR 2026

IFFR.COM

55TH INTERNATIONAL FESTIVAL
FILM ROTTERDAM 29/1-8/2 2026

IRIS VAN HERPEN

T/M ZONDAG 1 MAART 2026

SCULPTING THE SENSES

BOEK JE
STARTTIJD
NU!
KUNSTHAL.NL

KUNSTHAU
ROTTERDAM